This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital utgave av en bok som i generasjoner har vært oppbevart i bibliotekshyller før den omhyggelig ble skannet av Google som del av et prosjekt for å gjøre verdens bøker tilgjengelige på nettet.

Den har levd så lenge at opphavretten er utløpt, og boken kan legges ut på offentlig domene. En offentlig domene-bok er en bok som aldri har vært underlagt opphavsrett eller hvis juridiske opphavrettigheter har utløpt. Det kan variere fra land til land om en bok finnes på det offentlige domenet. Offentlig domene-bøker er vår port til fortiden, med et vell av historie, kultur og kunnskap som ofte er vanskelig å finne fram til.

Merker, notater og andre anmerkninger i margen som finnes i det originale eksemplaret, vises også i denne filen - en påminnelse om bokens lange ferd fra utgiver til bibiliotek, og til den ender hos deg.

Retningslinjer for bruk

Google er stolt over å kunne digitalisere offentlig domene-materiale sammen med biblioteker, og gjøre det bredt tilgjengelig. Offentlig domene-bøker tilhører offentligheten, og vi er simpelthen deres "oppsynsmenn". Dette arbeidet er imidlertid kostbart, så for å kunne opprettholde denne tjenesten, har vi tatt noen forholdsregler for å hindre misbruk av kommersielle aktører, inkludert innføring av tekniske restriksjoner på automatiske søk.

Vi ber deg også om følgende:

- Bruk bare filene til ikke-kommersielle formål
  Google Book Search er designet for bruk av enkeltpersoner, og vi ber deg om å bruke disse filene til personlige, ikke-kommersielle formål.

- Ikke bruk automatiske søk
  Ikke send automatiske søk av noe slag til Googles system. Ta kontakt med oss hvis du driver forskning innen maskinoversettelse, optisk tegngjenkjenning eller andre områder der tilgang til store mengder tekst kan være nyttig. Vi er positive til bruk av offentlig domene-materiale til slike formål, og kan være til hjelp.

- Behold henvisning
  Google-"vannmerket" som du finner i hver fil, er viktig for å informere brukere om dette prosjektet og hjelpe dem med å finne også annet materiale via Google Book Search. Vennligst ikke fjern.

- Hold deg innenfor loven
  Uansett hvordan du bruker materialet, husk at du er ansvarlig for at du opptrer innenfor loven. Du kan ikke trekke den slutningen at vår vurdering av en bok som tilhørende det offentlige domene for brukere i USA, impliserer at boken også er offentlig tilgjengelig for brukere i andre land. Det varierer fra land til land om boken fremdeles er underlagt opphavrett, og vi kan ikke gi veiledning knyttet til om en bestemt anvendelse av en bestemt bok, er tillatt. Trekk derfor ikke den slutningen at en bok som dukker opp på Google Book Search kan brukes på hvilken som helst måte, hvor som helst i verden. Erstatningsansvaret ved brudd på opphavsrettigheter kan bli ganske stort.

Om Google Book Search

Googles mål er å organisere informasjonen i verden og gjøre den universelt tilgjengelig og utnyttbar. Google Book Search hjelper leserne med å oppdage verdens bøker samtidig som vi hjelper forfattere og utgivere med å nå frem til nytt publikum. Du kan søke gjennom hele teksten i denne boken på `http://books.google.com/`

B 489606

Digitized by Google

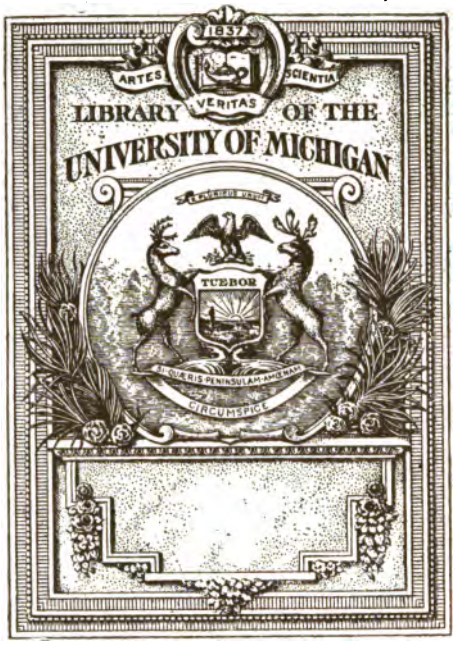

THE GIFT OF
Luther College Lib.

Digitized by Google

AP
46
.S9

Digitized by Google

Digitized by Google

SYMRA

Digitized by Google

Digitized by Google

SYMRA

EN AARBOG FOR NORSKE PAA BEGGE SIDER AF HAVET

UDGIVET AF

KRISTIAN PRESTGARD OG JOHS. B. WIST

DECORAH-POSTEN'S TRYKKERI
DECORAH, IOWA, U. S. A.
1905

Digitized by Google

COPYRIGHT, 1905,
BY
KRISTIAN PRESTGARD AND JOHS. B. WIST.

Digitized by Google

Luther Coll. Lit.
11-30-1925

Vi kan ikke sende dette første bind af Symra ud i verden uden at udtale en hjertelig tak til hver især af dem, som med saa stor imødekommenhed har leveret bidrag til den. Vi har havt den glæde, at planen til en saadan aarbog for norske paa begge sider af havet er blet omfattet med megen interesse af alle, vi har henvendt os til; de har med den største beredvillighed lovet at skrive, skjønt de fleste sikkerlig er saa optaget af sine daglige gjøremaal, at de ikke uden opofrelse har kunnet finde tid til saadant extra-arbeide. Foruden vore bidragsydere skylder vi ogsaa hr. B. Anundsen tak for hans bistand til planens virkeliggjørelse.

Decorah, Ia., i november 1905.

Udgiverne.

Digitized by Google

Digitized by Google

Indhold.

ANDERS HOVDEN: Helsing fraa Norig 9

DR. V. KOREN: Nogle erindringer fra min ungdom og fra min første tid i Amerika 11

BERNT STØYLEN: Norske salmedigtere 38

DR. KNUT GJERSET: Den norsk-islandske skaldepoesi . . 46

J. N. KILDAHL: Lidt om hvad de norske i Amerika har udrettet for kirke og skole 65

HANS SELAND: Morshjarta. Ei kvardagssoga 72

HALVDAN KOHT: Nynorsk historieskrivning 74

JUUL DIESERUD: Norsk literatur og nordmænd i amerikanske biblioteker 82

GISLE BOTHNE: Nationalsang og nationalfølelse . . . 93

ANDERS HOVDEN: Arbeid 100

PEER STRØMME: Mark Twain 102

Norwegian Poems in English:

B. Bjørnson: Olaf Trygvason—translated by *Juul Dieserud* . . 109

Per Sivle: Tord Foleson—translated by *Juul Dieserud* . . . 110

Per Sivle: Harald Haarfagre—translated by *Juul Dieserud* . . 111

B. Bjørnson: Syng mig hjem—translated by *J. J. Hopperstad* . 112

B. Bjørnson: I en tung stund—translated by *J. J. Hopperstad* . 113

B. Bjørnson: Moderens sang—translated by *O. T. Arneson* . . 113

Ivar Aasen: Den tyngste sorg og møda—translated by *O. T. Arneson*. 114

B. Bjørnson: Salme paa Olavs-dagen—translated by *Ole O. Lien*. 114

A. O. Vinje: Ved Rundarne—translated by *Ole O. Lien* . . . 115

A. O. Vinje: Sannt adelskap—translated by *Mrs. Mabel Leland*. 116

Digitized by Google

IVAR KLEIVEN: Hans 118
JULIUS E. OLSON: Nordmandsaanden i dansketiden . . 128
JOHS. B. WIST: Norsk-amerikanske forfattere — Peer Strømme 144
THOMAS O. STINE: Emblem of Freedom 159
TH. BOTHNE: Nogle minder om H. O. Folkestad . . . 160
WALDEMAR AGER: "Norskie" 168
M. F. WIESE: Mester Hans Tausens vise— 173
KRISTIAN PRESTGARD: Per Sivle 181
Nogle bøger 195
Vore bidragsydere 197

Digitized by Google

Helsing fraa Norig.

Heil og sæl! vaar systkenskare
i det nye land.
Norig gret, daa du laut fare
fraa den gamle strand;
mor ho fylgde sine søner
med ei englevakt av bøner.
Og hennar tankar
yvi hav og heid
som flyttfuglflokkar
søkjer enn di leid.
Og kan du høyra det,
vaar gjæve bror,
kor hjarta bankar
i di gamle mor?
Varmt ho helsar fraa det gamle land!

Bror, du slo ei sønekjæde
tidt um gamle mor!
Du hev valda Norig gleda,
gjæv du vart og stor;

Digitized by Google

vidt um land du evla bera
Norigs gode namn og æra!
Kom, lat oss byggja
med varnande hand
bru millom folki
fraa land og til land,
byggja med tanke
og byggja med raad
bru millom brørar
til nordmanna-daad.
Evna aukar daa fraa land til land.

Det er vaarens fagre tider
yvi Norig no:
Fossedur i alle lider,
tusen fugleljo,
heggeblom og brodd og rose,
bjørkeskog og næter ljose,
og glitrebredar
under nattsolbrand
— ja det er ungt endaa,
vaart fedraland! —
og alt og alle
klæder seg til fest
og kjem og helsar
sine brør i vest:
Heil og sæl! ifraa det gamle land!

Anders Hovden.

Krødsherad vaaren 1905.

Digitized by Google

Nogle Erindringer

fra min Ungdom og fra min første Tid i Amerika.

Da jeg tidligt ivaar blev anmodet om for denne Aarbog at skrive nogle Erindringer fra min "Pioneer"-Tid her i Landet, lovede jeg det under Forudsætning af, at jeg fik Tid. Jeg finder, at jeg hverken har Tid eller Kraft til at forfatte et nyt Arbeide af denne Art, men da jeg ikke gjerne vil bringe Udgiverne i Forlegenhed, og er bleven underrettet om, at de forventer et Bidrag fra mig, har jeg fundet frem nogle fordringsløse Foredrag, som jeg i 1888 holdt for Lærere og Disciple ved Luther College, som jeg, med nogle Udvidelser og Tilføielser, vil tilbyde Aarbogens Udgivere, om de synes, at de kan bruge dem.

Ikke som "mine Damer og Herrer" hilser jeg Eder iaften, men som mine kjære Venner!

Jeg mindes, at jeg som Barn — (eller var det som ung Student?) engang saa og hørte den ældre Rosenkilde fortælle Eventyr.

Han sad i et Hjørne af Scenen, hvor der var opstillet, et gammeldags grønt Skjærmbret, saadant, som i Fortiden brugtes ved Ovnskrogen.

Han sad i en magelig, høirygget Lænestol, og i en vid Slobrok. Det var det Bedstefaderlige, Huslige, Hyggelige, som skulde hjælpe Tilhørerne til den Illusion, at de nu sad der som Børn for at høre Eventyr.

Det er ikke altid Eventyr, Bedstefaderen fortæller, naar han

Digitized by Google

i en Situation som den nævnte sidder med en Flok Unge omkring sig. Det er vel ligesaa ofte virkelige, egne Oplevelser.

Som en Lærer i Christi Kirke og i en Forsamling som denne, har jeg ikke Eventyr at berette og heller ikke udsmykkede Historier — men derfor er hint Billede kommen i mine Tanker, fordi det vilde være mig en Hjælp under den fordringsløse Beretning, som jeg her har tænkt at give Eder, om hin familiemæssige, hyggelige, utvungne Følelse kunde komme ind i vort Samvære her iaften.

Ikke som hvad man kalder en "Lecturer" staar jeg her, (Til at skrive og holde en Lecture har jeg hverken Øvelse eller Tid) men for i en kunstløs, ligefrem Beretning at drage frem for Eder af mine Minder, hvad der kunde give Eder et Billede af vor Kirkes Pioneer-Tid og derigjennem hjælpe Eder lidt ogsaa til Forstaaelse af Nutiden. Der mangler mig desværre Optegnelser fra hine Dage. Jeg har ingen Dagbog at ty til. Jeg maa hjælpe mig med, hvad Øhlenschläger etsteds kalder "sin Erindrings Psalmebog".

Psalmebogen var jo i ældre Tider den, som man i de fleste Tilfælde helst tyede til. Der var heller ikke mange Bøger hos Folk flest. I den blev indlagt mangt et Blomsterblad eller andre Mærker, til hvilke der for den, som kjendte dem, knyttede sig kjære Erindringer. Jeg har ogsaa en saadan "min Erindrings Psalmebog", i hvilken jeg nu vilde blade lidt og saa fortælle Et og Andet deraf. Helst vilde jeg sidde i en Krog i Fortrolighed og Ugenerthed, men jeg faar nu staa her — og dette var Indledningen.

I.

Da det er *mine* Erindringer fra Pioneer-Dagene, som her skal drages frem, saa vil det vel for Forstaaelsen være af Betydning, at jeg ialfald nogenlunde gjør Rede for de Forudsætninger, med hvilke jeg kom her til Landet.

Jeg er Bergenser, af en gammel bergensk Slægt, af hvilken der allerede for over 200 Aar siden fandtes Præster i Bergens Stift.

Digitized by Google

Min Skolegang begyndte i 1832, da jeg blev sat i "Lancaster-Skolen", en nu forglemt, men dengang ny og fra England indført Skoleform, bygget paa gjensidig Undervisning af Børnene, idet de ældre brugtes til at undervise de yngre, hvorfor Skolen ogsaa kaldtes Vexel-Skolen. Den var meget fornøielig, syntes jeg. Mens jeg var i denne Skole, indtraf Oscar den 1stes Besøg i Bergen i 1833. Han var Kronprinds dengang, og vi havde "Prindse-Lov" i otte Dage.

Siden kom jeg i "Realskolen". Der fik jeg Lyder Sagen til Lærer. Senere var jeg hans Discipel, saalænge jeg gik i Latinskolen. Min første Lærebog i Realskolen var "Thiemes første Næring for den sunde Menneskeforstand". Navnet viser Arten.

I 1837 kom jeg i Latinskolen. Der havde vi glade Dage, især i den første Halvdel af min Skolegang, mens vi endnu holdt til i den ældgamle Bygning med Minder alt fra Gjeble Pedersens (Reformationens) Dage. At vi fik visse Mærker efter Sagens Paavirkning, er en bekjendt Sandhed. Men hverken han eller nogen anden af vore Lærere var en Gamaliel, ved hvis Fødder vi i aandelig Forstand kunde sidde. Præsteskabet i Byen var dengang af to Slags. Nogle var rationliserende, Andre var af den Hersleb-Stenersenske Typus. I Bergens Stift havde Rationalismen ikke formaaet at trænge saa stærkt ind som f. Ex. i Christiansands og Akershus Stifter. Biskop J. N. Bruns mægtige og bydende Røst havde hindret det. De havde saaledes faaet beholde Kingos Psalmebog, eller (paa nogle Steder) Guldbergs. Der var i min Barndom og første Ungdom lidet af offentlige Vidnesbyrd, som i christelig Henseende kunde virke vækkende. Til min Confirmation forberedtes jeg af en ellers meget velmenende, rationalistisk Præst. Paa Kirkegulvet blev jeg spurgt om, hvadslags Blod der er i Fisken. At det var "rødt og koldt" var da et Vidnesbyrd om Guds Visdom, og saa kom den næste Gut.

Forskjel mellem Christne og "Verden" fik vi intet Begreb om — som rimeligt var under de daværende statskirkelige Forhold. Haugianerne, af hvilke der fandtes ikke faa i Bergen,

Digitized by Google

virkede frastødende ved sin Separatisme og Dømmesyge. Deres gode Sider fik Udenforstaaende liden Anledning til at kjende. At Statskirke-Christendommen væsentlig gav Anledningen og Fristelsen til Seperatismen, blev ikke forstaaet. Jeg var dog saa lykkelig i min egen allernærmeste Slægt at have for Øie et dagligt Vidnesbyrd om, hvad det var at være en Christen — gjennem Guds Ord og Bønnens stadige Brug og alle Tings Henførelse til Gud — og dette endog specielt af rigtig gammel-luthersk Farve. Skulde jeg i Korthed skildre denne Christendoms-Type, vilde jeg henvise til de gamle Vægtervers. (Se den fuldstændige Gjengivelse i Synodens reviderede Psalmebog).

Saa kom da den Tid, at Hjemmet skulde forlades. Det er nu 61 Aar siden. Og saa kom Studentertiden. Det er længe siden! Det var i det Aar, Kong Carl Johan døde. Henrik Wergeland boede paa Grotten. Et Aar efter var jeg med at bære ham til Graven. Welhaven spankulerede omkring i Christiania Gader og gjorde sine høirøstede Bemærkninger eller fortalte Historier. Han vilde gjerne have En med sig som Tilhører, og denne Rolle faldt oftere i min Lod, da han i sin Barndom og Ungdom havde kjendt flere af min Familie og gjerne fortalte Erindringer fra den Tid og fra Skoledagene.

Ja — det er længe siden: Afdøde Prof. Monrad, Biskop Jørgen Moe og Universitetets Senior Prof. Aschhoug var dengang unge Candidater. Prof. Gisle Johnsen var endnu Student.

Afdøde Formand H. A. Preus var bleven Student Aaret forud. J. A. Ottesen og jeg blev Studenter sammen tilligemed Pastorerne N. Brandt, O. Duus, N. E. Jensen og L. Steen, som alle har været Præster i Synoden. Det theologiske Studium var for de Fleste vistnok væsentlig "Brødstudium". Endnu var der hos saagodt som alle Agtelse for Christendommen, men en dybere gaaende aandelig Erkjendelse var der lidet af. Der førtes dog — paa enkelte Udskeielser nær — som oftest et sømmeligt Liv blandt Studenterne. Især var dette Tilfældet i min nærmeste Omgangskreds, til hvilken fornemmelig hørte Past. emer. J. M.

Digitized by Google

Lund (som endnu lever), Literaten Hartvig Lassen og Sangeren Behrens. De to sidste er døde som fromme og ydmyge Christne.

Mit Studium afbrødes ofte af Lærer-Virksomhed og gik derfor langsomt fremad. Af de theologiske Lærere havde jeg liden Paavirkning, indtil Gisle Johnsen og C. P. Caspari begyndte at holde Forelæsninger. I kirkelige Kredse var der kun én mere fremragende Mand, W. A. Wexels. Om ham samlede der sig lidt efter lidt en begyndende christelig Interesse. Da jeg kom til Universitetet, stod Byens to Kirker (Vor Frelsers og Garnisons-Kirken) næsten tomme. Syv, otte Aar derefter var den førstnævnte, naar Wexels prædikede, i Regelen vel fyldt. Man kunde undres over, hvad der vel bragte Wexels en saadan Tilhørerskare. Hans Stemme var skurrende, hans ydre Foredrag alt andet end lokkende. Ordkunster brugte han ikke. Han læste sine Prædikener, rørte ikke en Haand og saa sig neppe om under Talen. Det maa have været den dybe Alvor, der lyste af ham, der drog Tilhørerne, og endmere, at det Ord, han forkyndte, var det gamle Evangelium. Hans theologiske Retning var en mild Grundtvigianisme. Denne var dog saa lidet fremtrædende for dem, som ikke fra andre Kilder kjendte Grundtvigs Afvigelser, at mine Venner og jeg ikke havde nogen Forestilling om, at der i Wexels's Forkyndelse var noget Særegent eller fra den gamle Lutherdom Forskjelligt. At ogsaa Gisle Johnsen var Wexels's stadige og taknemmelige Tilhører, fulgte af sig selv.

Det vaagnende christelige Liv i Christiania fandt Sted samtidigt med stærke Bevægelser i den politiske Verden. I en lang Aarrække havde Alt været roligt i Europa. Almindelig Fred havde der været siden Waterloo. Juli-Revolutionen og de polske Frihedskampe havde kun lokale Virkninger, som ikke varede længe. Saa kom Aaret 1848 med Februar-Revolutionen i Paris og de strax paafølgende Reisninger i Ungarn, Berlin, Dresden, Wien, o. s. v., og derefter, hvad der havde end langt større Indflydelse hos os, den danske 3-Aars Krig med Slesvig-Holstenerne. At disse Begivenheder havde sin Indflydelse ogsaa i religiøs Henseende er let at forstaa.

Digitized by Google

Der var dengang i Danmark en overmaade mærkelig Mand, som i de sidste 5—6 Aar havde draget Opmærksomheden paa sig. En anden og voldsommere Indflydelse, men maaske af kortere Varighed, fik han nogle Aar senere, da jeg allerede var her i Landet. Men alt dengang havde jeg fra ham en Paavirkning, stærkere end nogen, som jeg havde fra andre Kanter.

Det var den siden saa berømte Søren Kierkegaard.

Hvis jeg i faa Ord skulde gjøre Rede for, hvad jeg lærte af ham, saa vilde det være vanskeligt at angive det paa samme Maade, som man kan berette, hvad man har til Udbytte af de fleste andre Lærere.

Hans Indflydelse viste sig vel mest i den aandelige Habitus og Selvvirksomhed, som han fremkaldte hos sine Læsere: Et mere ideelt Syn paa Livet og paa Menneskene. En intellectuel Betragtning paa alle Omraader. Et Syn for Uensartetheden mellem Christendom og Verdens Væsen. Et aabent Øie for alleslags "Shams", alt Humbug. Derigjennem et kritisk Forhold ligeoverfor alle Prætensioner paa Christendom baade hos En selv og hos Andre. Ubetinget Ærbødighed for Guds Ord og Underkastelse under dette. Derved igjen Syn for Prædike-Embedets store Fordringer og for de sørgelige Karikaturer, som saa ofte er at finde blandt dem, som er i Embedet, — hvad enten det nu er den snilde, godmodige Præstemand, som aandeligt gaar isøvne, mens han forresten spiser og drikker og sover og udfører sine Embeds-Forretninger som andre Forretninger, — eller det er den begavede Prædikant, som "med Talerens foroverbøiede Dristighed" river med sig sine Tilhørere i Beundring over de skjønne og rørende Ord, mens hverken han eller disse har nogen Brug for det Hele, naar Talen er forbi.

Med alt dette fulgte Længsel efter virkeligt og betydningsfuldt Arbeide og den aandelige Kamp, som dermed følger. "Et er det paa sit stille Værelse at kunne fatte det Høieste, et ganske andet er det at sidde midt indeni den store Kobberkjedel, som alle Smedene hamre paa, og dog at fatte det Høieste." Verden er denne store Kobberkjedel. "Ud i Verden altsaa og til Arbeide!"

Digitized by Google

DR. V. KOREN

Digitized by Google

Digitized by Google

Det bestemte, positive Troes-Indhold var ikke det, som S. Kierkegaard bragte os. Som Exempel kan jeg anføre, at min fortroligste Ven og jeg, begge Kierkegaards Disciple, kom til at gaa ganske forskjellige Veie: han læste Grundtvig og blev Grundtvigianer; jeg læste Luther og blev "Lutheraner". ("Hos Luther er der aldrig Vrøvl," havde Kierkegaard sagt). Skjønt bedrøvet over, at hin Ven var en Tilhænger af Grundtvig, har jeg dog altid maattet se op til ham som en frommere og bedre Christen end jeg.

Hvor skulde jeg nu vende mig for at finde det Arbeide, som jeg længtes efter? Jeg var theologisk Candidat og Lærer ved Nissens Latinskole. Skulde jeg blive ved at være Lærer i Aarevis? Hvor vilde der saa blive af Aands-Arbeidet ude i den vide Verden? Mit Forhold til Amerika var dengang endnu et fuldkommen ligegyldigt, selv efter at jeg i Aviserne tilfældigvis havde seet, at der var Trang til Præster blandt Nybyggerne der, og uagtet jeg jo vidste, at to, tre af mine Jevnaldrende nylig var draget derover.

Saa var det en Aften ud paa Vinteren i Januar eller Februar 1853, at jeg sad i mit Logis i Raadstuegaden i Christiania og min ovenomtalte Ven besøgte mig. Vi havde en lang Samtale. Jeg mindes, at vi talte om Gjenfødelsen, om Arbeide og Kamp og deslige Ting. Amerika blev ikke nævnt. Da det blev sent, og han vilde gaa hjem til sit Logis ved Akers Kirke, fulgte jeg ham — det var en deilig norsk Vinternat, stjerneklart og stille. Da vi kom til Byens Kirkegaard, og jeg vilde gaa tilbage, fik jeg en pludselig Indskydelse og sagde: "End om jeg reiste til Amerika! Der er Brug for Arbeide." Han svarte hverken Ja eller Nei, og saa skiltes vi. For mig blev det en søvnløs Nat. Jeg kunde ikke faa den nye Tanke fra mig. *Der* var Arbeide. *Der* var Trang til Arbeidere. Hvad kunde det hjælpe at tænke paa det og snakke om det, og saa blive siddende og ikke gjøre det! En Dag eller to gik hen med Overveielser for og imod, og saa blev jeg enig med mig selv. Jeg skrev til mine Nærmeste og til en Del af mine Venner. Al-

Digitized by Google

mindelig og stærk Misnøie lød i Svarene fra Alle undtagen fra én. Denne ene var min nu forlængst afdøde Moder. Fra hende, med hvem det for to Aar siden forundtes mig at feire mit Guldbryllup, fik jeg det Svar: "Jeg vil meget nødigt reise fra Norge, men dersom Du vil reise, saa er det jo min Pligt at følge."

Jeg skrev da strax (endnu i Februar) til Pastor A. C. Preus, at jeg var villig til at modtage et af de to Kald, som netop var foreløbig ordnede blandt de norske Emigranter. Det ene var i Wisconsin imellem Madison og Dodgeville. Det andet var i Iowa, hvor endnu ingen af de norske Præster var bosat. Der var dengang sex norske Præster i Amerika (d. v. s. Candidater fra Christiania Universitet og ordinerede i Norge). De var: H. A. Stub (siden 1848), A. C. Preus (1850), Gustav Dietrichson, H. A. Preus og N. Brandt (1851) og J. A. Ottesen (1852). Af disse var de tre sidste og den første mine Bekjendte fra Studenterdagene. De havde netop paa den Tid (Februar 1853) havt et forberedende Møde sammen med Repræsentanter fra Menighederne for at ordne et Kirkesamfund — den norske Synode — som ogsaa blev stiftet i October 1853, nogle Uger før jeg ankom til New York.

Et Kaldsbrev var nemlig efter min Correspondance med Pastor A. C. Preus tilsendt mig fra en Del Settlementer i det nordlige Iowa i Countierne Allamakee, Winneshiek, Clayton og Fayette. Dette Kaldsbrev (udstedt, efter Menighedernes Anmodning, af den foreløbige Kirkestyrelse i Wisconsin) fik jeg i Juni Maaned [1]). Jeg holdt da min Dimisprædiken. Det var første Gang, jeg var paa en Prækestol, og jeg var meget nervøs. Talen blev holdt i Tugthuset om Formiddagen og i Slaveriet (Akershus) om Eftermiddagen. Om Formiddagen saa jeg kun en stor Mængde Hoveder foran mig, men ikke et eneste Ansigt var jeg mig bevidst at have seet. Om Eftermiddagen var det bedre. Min gamle, fromme Ven og Velynder, Raadmand Ebbell trø-

---

[1]) Postgangen var langsom i de Dage. Et Brev fra Norge til Wisconsin eller Iowa behøvede 4—6 Uger for at komme frem, og kostede, om jeg ikke mindes feil, 54 Cents.

Digitized by Google

stede mig med, at jeg havde "en sympathetisk Stemme". Om Prædikenen sagde han Intet. Den 21de Juli blev jeg ordineret i Oslo. I Ugen forud var Jørgen Moe bleven ordineret. Stiftsprovst P. A. Jensen, dengang resid. Cappellan i Aker, — intimerede. Da jeg havde holdt min Ordinationsprædiken og talte med ham om den Møie, min Præken havde voldt mig, trøstede ogsaa han mig, idet han sagde, at jeg ikke behøvede at bekymre mig, "Biskop Arup har hørt mange daarlige Prækener."

Dette var de to eneste Prækener, jeg havde holdt, før jeg holdt min Tiltrædelsespræken i Iowa.

II.

Først i September (6te) reiste jeg da fra Norge over Kiel og Hamburg til Amerika. Det saa anderledes ud i Norge dengang, end det nu gjør. Der var ingen Jernbane, ingen Telegraf og meget faa Dampskibe. For at komme til Hamburg maatte jeg reise med Dampskib til Kiel og derfra over Jernbane til Hamburg. Fra denne By gik der nemlig regelmæssigt saakaldte Paketskibe til New York. Disse var forresten kun temmelig smaa Seilskibe, kun at de var noksaa bekvemt indrettede for Emigranter.

I Hamburg gjorde jeg en ny Erfaring om, hvad der kunde bydes Folk i Kirker, som kaldtes lutherske. I en af de mest søgte Kirker hørte jeg en Prædikant, som der gik Ry af som en veltalende Mand. Kirken var stor. Nogle hundrede Stole var placerede rundt foran Prædikestolen. Disse Stole var besatte. Ellers var Kirken tom. Texten var Eph. 3, 13. "Derfor beder jeg, at I ikke forsager over mine Trængsler, som jeg lider for Eder" o. s. v. (Epist. 16 S. eft. Tr.). Denne herlige Text vilde da den veltalende Prædikant benytte til at lære sine Tilhørere: "Hvad vi skal gjøre, naar vi ser saamegen Elendighed i Verden, saa mange Fattige og Syge, saa vi ikke kan faa nyde vore gode Dage i uforstyrret Ro." — Omtrent saadant var Themaet, og de epikuræiske Raad, han gav, var saadanne, at

Digitized by Google

mit lutherske Blod kogte i mig over denne Vanhelligelse af Ordet.

Da jeg om Eftermiddagen i en anden Kirke havde hørt af en anden Præst en virkelig christelig, ja ret luthersk Bibellæsning, maatte jeg udøse mit Hjerte for ham, ukjendt som han var mig. Han lod ikke til at blive overrasket. "Dette er jo kun, hvad De maa vente i denne By i disse Tider," mente han.

Vi skulde da over Havet i det lille Barkskib "Rhein". Der ombord kom vi til at tilbringe ikke mindre end elleve Uger under mangeslags Oplevelser.

Foruden et Par Hundrede tyske Emigranter paa Mellemdækket, var der i anden Kahyt 30—40 Personer af forskjellige Nationaliteter, og i første Kahyt en Del ret mærkelige Passagerer fra Tydskland, Danmark og Rusland. Hos enkelte af disse fik jeg blandt andet se, saaledes som jeg hverken før eller senere har seet det, hvor let den groveste Vantro og den taabeligste Overtro kan findes ved Siden af hinanden hos en og samme Person. Ensformig var Reisen ikke, og den bragte os mange Erfaringer. Kolera havde der været baade i Norge og i Tydskland, og Kolera havde vi med os ombord, saa at ikke mindre end 14 Lig maatte sænkes i Havet.

Saa stormfuld var Reisen, at vi stundom i flere Dage i Træk maatte "ligge for Takkel og Taug", idet Seil ikke kunde føres, og en Del af Riggen knækkedes og maatte kappes overbord.

Den største Fare var vi i, da vi formedelst skjødesløs Styring en mørk Nat blev sat paa Grund paa en Sandbanke, 5—6 Mil udenfor den berygtede Sable-Island. Vi fik ved den Anledning se forskjellige Maader at møde Dødsfare paa under det voldsomme Oprør mellem Passagerne. Da det var Lav-Vande, idet vi stødte, kom vi flot igjen, saasnart Vandet begyndte at stige. Havde det været Høivande, vilde vi ikke været reddede, mente Kapteinen. Efterat vi endnu engang var løbet paa Grund (i Taage, nær Long Island) kom vi lykkelig og vel til New York i November.

Reisen til Vesten gik paa den Tid ikke længer over de

Digitized by Google

store Søer. Den første Jernbane mellem Buffalo og Chicago var bleven fuldført (om jeg ikke feiler) samme Høst. Chicago havde dengang, saavidt jeg mindes, 60—70,000 Mennesker. Der, hvor nu Vor Frelsers Kirke staar, (ved May og Erie Street) var der dengang grønne Marker. Længer end til Chicago kunde vi ikke komme over Jernbane og maatte derfor tage Dampskib til Milwaukee. Derfra var der en Stump Jernbane bygget (den nuværende C. M. & St. P. R. R.), og med den kom vi saalangt som til Whitewater. Derfra maatte vi bruge Hesteskyds til Koshkonong, hvor vi skulde besøge Pastor A. C. Preus.

Vi fik leiet et Spand Heste og en Lumbervogn og havde en livlig, ung Amerikaner paa omtrent 20 Aar til Kudsk. Han beredte mig en stor Overraskelse, da han fortalte mig, at han om Vinteren studerede paa en høiere Skole, og da jeg hørte, at han var kommen saa langt, at han endog citerede Cicero: "Quousque tandem, Catilina," etc. Han var ganske fordringsløs og gik i almindelige Arbeidsklæder. Jeg var i Norge ikke vant til en saadan Sammensætning, og fik her det første Exempel paa, hvad jeg senere lærte at kjende som et af Amerikas allerstørste Fortrin, at ethvert ærligt Arbeide, Haandens saavelsom Aandens, holdes i Ære, og at intet saadant Arbeide, hvor ringt det end kan synes, er Noget, som man bør anse for "under sin Værdighed," medens Lediggang og Ørkesløshed er en Skam. "Dersom man kunde faa lært det i Norge!" tænkte jeg. I min Ungdomstid havde man ikke lært det. Der har vel været gjort Fremskridt derhjemme ogsaa i denne Henseende i disse halvhundrede Aar.

Vi kom da til Koshkonong Præstegaard. Den var meget tarvelig, men vi blev modtaget med aabne Arme. Her havde den ældre Dietrichson, (den første "norske Præst" her i Landet) resideret i 4—5 Aar. Han var, som bekjendt, meget interesseret i alle Slags rituelle Bestemmelser. Der er i Christian den 3dies Kirke-Ordinants et Lovbud, som siger: "Præsterne skulle altid gaa udi de rette Præsteklæder." Dette holdt han sig nøie efterrettelig, og der fortaltes om, hvorledes han,

Digitized by Google

staaende i sin Vogn, havde kjørt Ved eller Vand og stundom "andet Stof", klædt i sin lange Præstekjole og med en Præstekrave om Halsen, som Stivelsen var gaaet ud af, saa den hang, som den kunde.

Pastor A. C. Preus var Formand i den, en Maanedstid tidligere stiftede Synode. Han var noget naiv i sine kirkelige Anskuelser, og syntes, at det nu maatte afgjøres, hvor jeg vilde hen, da der var to Kald, som bad om Præst. Han syntes ikke meget anfegtet af, at jeg var ordineret efter Kald fra Menighederne i Iowa, og spurgte mig, hvor jeg helst vilde være. Jeg mindede ham om, at jeg var ordineret efter Kaldet fra Iowa, og havde tænkt mig did. Det var længst borte, og der var derfor vel ogsaa Trangen til Hjælp størst. Saa blev det da til det, at jeg skulde til Iowa.

De udvortes Omstændigheder, som jeg gik imøde, havde jeg ikke ofret stor Tanke paa. Der var lovet mig et Hus med tre Værelser og Kjøkken, og jeg skulde have nogle Hundrede Dollars i fast Løn, samt Accidentser. Jeg vidste dog, at der ikke var noget Hus. De Loghytter, jeg havde seet paa Gjennemreisen i Ohio, havde bragt mig til at spørge min Hustru om, hvad hun vel vilde synes om en saadan Bolig. Ingen af os kunde svare.

Imidlertid var den af Præsterne, som jeg var bedst kjendt med, Past. H. A. Preus, kommen til Koshkonong, hvor han vidste, at jeg var ivente. Det var et glædeligt Møde, og vi maatte da endelig, før vi drog vester, komme op til Spring Prairie og se, hvorledes han og hans Hustru havde det. Ja vi reiste da, men saa sent paa Dagen, at det blev aldeles mørkt nogle Timer, før vi kom frem. Jeg sad og beundrede i min Uskyldighed Pastor Preus, som i dette "kullende Mørke", hvor der absolut ingenting var at kjende sig igjen paa, dog kunde finde Veien. Jeg tror, at han ikke ugjerne hørte min Beundring, men siden fik jeg en stærk Mistanke om, at det var hans gamle Hest, som havde været Lods.

Det meget lille Loghus, som var Præstegaard, saa underlig ud i vore Øine baade udenpaa og indeni, og der var en for vor

Digitized by Google

uerfarne Betragtning besynderlig Modsætning mellem Huset og dets Beboere. I den lille Dagligstue var der nogle Pindestole og en stoltelig saakaldet "Sofa". Det var en Bænk med Rygstød, som Præsten selv havde lavet istand af unge Aspetræer. Det ret høie Rygstød af denne "Sofa" stod foran et Vindu, saa at den lille Førstefødte i Præstegaarden, (den nuværende Professor Preus i Decorah), kunde lægges op i Vinduskarmen uden at falde ned. Der laa han, da jeg først saa ham. En Stige førte op til Rummet ovenpaa.

Men jeg hastede til Iowa. Det var vanskeligt at finde Skyds, da det vilde tage tre Dagsreiser at naa til Mississippi. Endelig var en Nabo af Præsten, en Vossing, saa venlig at tage sig af os, og under hans Ledelse begav vi os da paa Veien gjennem Madison, Blue Mounds, Wingville, o. s. v., til Færgestedet ved Wisconsin River. Vor Fører brugte sit modificerede Engelsk saa godt, at vi ikke tog feil af Veien. Reisen var bitterlig kold, og vi var ikke vel udrustede for saadant Veir, som vi havde. Imidlertid gik Alt vel, indtil vi kom til det nævnte Færgested, hvor Jernbanestationen "Bridgeport" nu findes. Der skulde være Færge, men nu kunde ingen Færge gaa. Der havde været tyk Is paa Wisconsinfloden, men den var brudt op, og i den stærke Strøm jagede Isflagene hinanden, saa det var vanskeligt at forstaa, hvorledes vi skulde komme over. Der var intet Hus paa Sydsiden af Elven, hvor vi stod, og ingen at raadspørge. Vi skjønte, at Hjælpen maatte komme fra den anden Side, hvor der var Huse. Hvad skulde vi gjøre? Reise de 4—5 Mil tilbage til nærmeste Hus — og det saa sent paa Dagen og i saadan Kulde — det vilde vi ikke gjerne. Vi gav os da til at raabe eller hyle alt det, vore Lunger formaaede, og langt om længe hørte vi til vor Glæde adskillige Hyl fra den anden Side. Om en Stund fik vi ogsaa se nogle Mænd, som kom over mellem Isflagene i et Slags Fartøi, som vi endelig kunde se var en Canoe. Det var to Mænd. De laa paa Knæ i hver sin Ende af Canoen. I denne skrøbelige Farkost maatte vi da fare over, dersom vi vilde komme over. Vi blev beordret til at sætte os i Bunden af Canoen med Ansigterne imod hverandre, at holde en

Digitized by Google

Haand i hver af Canoens Sider, og sidde saa stille, som vi kunde. Der var ikke tale om at faa de to Kufferter med, som for Øieblikket udgjorde hele vor Bagage. Efter dem skulde der da gjøres en anden Trip. De to "half-breed" Franskmænd tog da atter sin Plads paa Knæ, en i hver Ende af Canoen. Aarer (Paddles) kunde de ikke bruge, men havde istedet derfor lange, skarpe Baadshager til at bruge paa Isflagene. Vor Ven og Skydsmand fra Spring Prairie græd, da vi stødte fra Land.

Da vi senere havde faaet vore Kufferter flyttet over, fik vi en rask Skyds til Prairie du Chien, hvorhen vi kom længe efter det var blevet mørkt. Her fik vi Underretning om, at vi ikke kunde komme over Mississippi for Tiden, da den var islagt, og ingen endnu havde passeret over. Vi maatte da ligge der i nogle Dage. Endelig kom der en Mand, som havde hørt om vor Forlegenhed, og sagde, at han troede, han nu kunde hjælpe os over. Vistnok havde ingen Hest passeret Elven, men han troede, at en let Buggy kunde drages over, i hvilken da min Hustru kunde sidde. Vi andre fik gaa og drage Buggien. Manden, som vilde hjælpe os over, sagde, at han var Doktor. Det var en liden Mand med store Guldbriller og høi Hat. Det maa have været et kosteligt Optog at se til. Foran gik den lille Doktor med en stor Stage i Haanden for at prøve Isen, imellem Skjækerne gik jeg med en Sydvest paa Hovedet og Støvler, der rak over Knæerne. I Buggien (eller Enspændervognen) sad min Hustru godt indpakket i Buffalo-Robes. I Vognen var der ogsaa Plads til vore Kufferter, og bagefter gik der en ung norsk Gut, som Doktoren havde fundet fat i; han skulde skyve paa bagfra. Naar Doktoren havde fundet, at Isen var sikker, kom han tilbage og kastede et Taug, som var fastgjort til begge Ender af Skjækerne, om sin Nakke og under sine Arme, og saa bar det ivei. En stor Hjælp var det, at vi havde terra firma under Fødderne over de store Øer, som ligger i Elveløbet, og vi kom da lykkelig og velbeholden til McGregor. Jeg har gjort mange tildels farlige Reiser over Mississippi paa mange forskjellige Maader, som jeg her ikke kan opregne, men denne min første Overfart var ganske vist den kuriøseste.

Digitized by Google

I McGregor var der dengang kun nogle faa Huse, men iblandt disse var der naturligvis et "Tavern". I dette tog vi da ind. Spørgsmaalet var, hvorledes jeg skulde faa min Hustru anbragt. Der var nemlig, saa vidt jeg kunde se, blot et stort fælles Soveværelse. Men Verten sagde: hun skal naturligvis have vort "ladies room". Der befandtes da at være en Udbygning eller Indbygning i dette Værelse med en Dør, men uden Vindu — et mørkt lidet Rum med en Seng i! Dette var "the ladies room."

Vi var heldige nok til at faa leie et Spand Heste og en Lumbervogn med en ung Skotlænder til Kudsk, og saa drog vi da paa Veien til Little Iowa (saa var den Egn, som vi reiste til, kaldt, da Menighederne blev samlet). Henimod Aften kom vi til den første norske Farm. Manden der var venlig nok til at tage en Hest og ride foran som vor Veiviser. Han mente, at vi burde reise til Nils Katterud (fra Lier i Norge), som var en af de mest anseede norske Nybyggere. Han vidste ikke, hvad vi fik vide, da vi efter Solnedgang kom frem til Katterud, at de der havde Huset fuldt af Slægtninge, som nylig var kommet fra Norge. Den venlige Familie tog dog imod os med stor Velvillighed og bød os Logis for Natten, om de end ikke kunde tilbyde os at blive der fremdeles.

Den næste Morgen drog Nils Katterud og jeg tilfods afsted til Thrond Lomen (fra Valders), den ældste og i mange Henseender indsigtsfuldeste Mand blandt Nykommerne. Han raadede mig til at søge Logis i et af de nærmeste Huse ved Katterud, da der var tinget paa 80 Acres Land til Præstegaard tæt derved. Efter nogle forgjæves Forsøg paa at finde Husrum, fandt vi endelig et saadant hos Erik P. Egge (fra Hadeland). De havde vistnok kun et lidet Loghus, kun et Rum, men de vilde ikke, at Præstefolkene skulde gaa længer og lede, dersom vi vilde være der. Vi var glade over det venlige Tilbud, som med saa stor Opofrelse blev gjort os, og Nils Katterud fik da sine Oxer forspændte og kjørte os og vore to Kufferter til Egge, hvor vi blev i tre Maaneder.

Digitized by Google

III.

Vore nærmeste Naboer var en fra Sogn, en fra Hjartdal, en fra en anden Bygd i Thelemarken, en fra Tinn, en fra Eggedal og en fra Lier. I Vest var der en hel Del fra Valders, og i Øst en hel Del fra Sogn. Repræsentanter fra andre norske Bygder fandtes hist og her indimellem.

Til Egge kom vi da Juleaften om Eftermiddagen. Det lille Hus, 14—16 Fod, fik vi ved Gardiner af Calico afdelt i to Rum, hvoraf det ene afgav Plads til to Senge, der fyldte den ene Væg af Huset og var skilt fra hinanden ved et andet Gardin. Resten af det lille Hus skulde da paa en Gang være Kjøkken med Kogeovn, Opholdssted for Husfaderen, hans Hustru og to Børn og for Præstefolkene og tillige Studereværelse for Præsten. Til den følgende Dag, Juledag, var der udsendt Budstikker om Gudstjeneste, rundt om saa langt som muligt. Saa skulde jeg da studere min Juleprædiken. Af Bøger havde jeg kun det Nye Testament, Alterbog, Ritual og Salmebog. Min hele Bogsamling var endnu i Milwaukee og blev ikke udpakket før omtrent et halvt Aar senere. Pen, Blæk og Papir havde jeg, men det var vanskeligt at faa en passende Belysning til at skrive ved. Lys havdes ikke. Men vi lavede en Lampe ved at lægge en Lærredsfille i en Skaal med Fedt, væltede saa en Kaffekop og satte Skaalen paa den, saa den kom høiere end Papiret. Og saa arbeidede jeg da med min Tiltrædelsesprædiken omtrent hele Natten, thi at tale Guds Ord uden saa god Forberedelse som muligt, faldt mig ikke ind, og jeg har heller ikke lært det siden.

Gudstjenesten Juledag holdtes i Huset hos Thorgrim Busnes fra Thelemarken, Egges nærmeste Nabo, omtrent en Mil østenfor den nuværende Washington Prairie Kirke. Der var, efter Omstændighederne, en stor Forsamling og alt gik godt og vel. Kun Et havde Folket bagefter at indvende: Jeg havde ikke tilsagt Offerpsalme, der blev heller ikke nogen Ofring af, og det var Folket vant med paa Juledag og likte ikke, at det blev udeladt. Sagen var, at jeg slet ikke havde tænkt paa det.

Digitized by Google

Dels var jeg ikke vant til det fra Byerne i Norge, og jeg havde glemt, at der stod i Kaldsbrevet, at der var lovet Offer paa de store Høitider. Jeg havde jo og andet at tænke paa end Penge. Saa havde jeg da for tredie Gang holdt en Prædiken, og Dagen efter, anden Juledag, skulde jeg holde den fjerde, en 6—7 Mil længere Vest. At jeg kunde holde den samme Prædiken op igjen, faldt mig aldeles ikke ind, og Størsteparten af Natten gik da atter med til den nye Prædiken. Til Nytaar skulde jeg til en anden Hovedafdeling af mit Kald, omtrent 30 Mil i Øst ved Painted Creek i Allamakee County. Ogsaa der blev jeg overmaade vel modtagen og underrettet om, at man ønskede, jeg skulde bo der. Den næste Prædikedag, Helligtrekongersdag, var jeg atter hos Busnes og Søndagen derefter, 12—14 Mil i Vest hos Hans Aakre (nær Ridgeway). Jeg var nu begyndt at forrette Barnedaab, Brudevielse og Kommunion, og siden gik det Slag i Slag, saa at jeg i Januar Maaned havde 14 Gange Gudstjeneste og Møder, dels i Winneshiek County, dels i Allamakee, Clayton og Fayette Counties. Det var en ikke let Opgave for mig at faa vide, hvor mine Menighedsfolk var at finde; først efter en Maanedstid fik jeg høre, at en Del af Little Iowas Menighedslemmer skulde bo ved "Whisky-Grove" — det er omkring den nuværende Calmar By.

Landet var jo nyt, og der var ingen gamle Landemærker og Navne, som kunde tjene til Veiledning. Først da jeg fik vide, hvorledes Landet ved Opmaalingen var inddelt i Townships og Sectioner, fandt jeg noget at rette mig efter. Jeg indrettede mig da et Kart med Inddeling paa nævnte Maade, og ved at benytte alle de Alfabeter og Taltegn, som jeg kjendte, fik jeg angivet, hvilke Farmere der boede i de forskjellige Sectioner, idet hver Farmer var betegnet ved et Bogstav eller Tal, hvis Udtydning var tilføiet i Kanterne omkring Kartet, og dermed var jeg hjulpen. I mit Kaldsbrev var Menighederne sammenfattede under kun tre Navne: "Little Iowa", "Painted Creek" og "Turkey River". I Realiteten indbefattede Kaldet følgende Territorium, benævnt efter de nuværende Menigheder: Decorah, Madison, Lincoln, Calmar, Stavanger, Washington Prairie,

Digitized by Google

Glenwood, Vestre Painted Creek, Østre Painted Creek, Fægre, Lansing, Norway, Marion, Clermont. Alt dette indbefattede mit faste Kald og dertil kom lidt senere, Little Turkey River og Crane Creek. Det hele var spredt i sex Counties. Dertil kom lidt efter lidt et Missionsstrøg, som indbefattede de Menigheder, som nu betjenes af Præsterne Seehuus, St. Reque og Wein, Kasberg, Magelssen, Jaastad (Krohn's), H. Rasmussen, G. Rasmussen og Bu.

Nu skulde der da bringes en Orden tilveie, thi mit Kaldsbrev indeholdt kun den almindelige Bestemmelse, at jeg skulde prædike Guds Ord efter den lutherske Bekjendelse, og benytte den norske Kirkes Ritual og Alterbog. Desuden skulde jeg hver tredie Uge være i enhver af de tre Hovedafdelinger, hvoraf Kaldet bestod. Tre Uger efter min Ankomst sammenkaldte jeg et Menighedsmøde for at faa Little Iowa Menighed inddelt i Skole-Distrikter og Medhjælper-Roder og vælge Steder for Kirker og Forsamlingshuse og fik en Kommission nedsat i den Anledning. En Maaned senere havde jeg Møder til at forfatte en Konstitution og specielle Regler for forskjellige Sager. Jeg havde lidet at rette mig efter. Et Papir, som indeholdt forskjellige Bestemmelser, som var i Brug i Wisconsin, havde jeg faaet af Pastor A. C. Preus. Meget af det syntes jeg ikke, at jeg godt kunde bruge, og Vanskelighederne var derfor store, saameget mere som jeg, foruden Ritualet, ingen Bøger havde at raadføre mig med. Jeg henvendte mig derfor til den gamle Thrond Lomen og sagde til ham: "Der er en Ting, jeg vil bede Dig om. Du er gammel, jeg er ung; Du har Erfaringer i mange Ting, jeg er uerfaren. Vil Du nu love mig, naar Du finder, at jeg i et eller andet Stykke foreslaar eller raader til, hvad Du tror ikke er rigtigt eller gavnligt, at Du da vil gjøre mig opmærksom paa det?" Ja, han takkede for min Tillid og lovede at gjøre, hvad jeg bad ham om. Han holdt sit Løfte, hvilket jeg senere skal give et Exempel paa.

Der sad jeg da i den lille Stue paa Egge, omtrent fire Dagsreiser fra min nærmeste Nabopræst, uden Bøger og uden Erfaring, og nu skulde Alt bringes i Orden. Jeg siger "jeg sad".

Digitized by Google

Nei, der blev nok ikke megen "Sidden" af. Paa Reiser var jeg saa godt som uafbrudt. Det vilde moret Eder at se mine primitive Reisegreier: Min første Slæde, hvor Skjæker og Meier var i ét, dannet af to lange Hickorystænger, ovenpaa hvilke der var anbragt en liden Kasse med et Bræt til Bænk, alt sammenføiet med Trænagler uden Hjælp af en eneste Spiger — Eller min første Vogn, en Enspændervogn med Træ-Aksler og lynchpins, uden Fjære under Vognboxen — Eller mit første Sæletøi, hvor alt løbende Gods, Tømmerne iberegnet, var gjort af "Sengetaug".

Jeg mindes godt det prøvende, uvisse og calculerende Blik, som jeg blev maalt med, naar jeg med disse Kjøregreier stundom kom til et "Tavern", gav en "Hostler" Tømmerne, og bad ham smøre min Vogn. I hans Blik saa jeg hans Uvished, om jeg ikke var en "tramp", og om det ikke var rimeligere, at han bad mig selv smøre denne Fillevognen min.

Reisepelts havde jeg ikke, heller ikke Buffalo-Robes, og frøs gjorde jeg. Men jeg var ved godt Mod, dertil hjalp de Opgaver som laa for mig, og som ansporede til Iver og Anstrængelse. Da jeg for det allermeste laa paa Reiser, tilbragte jeg de fleste Nætter omkring hos mine Menighedslemmer, især naar jeg ikke var i Little Iowa Menighed, dog ofte ogsaa der. Jeg blev saaledes godt kjendt med Folket, som overalt modtog mig med Velvillie og Forekommenhed.

Et af de Indtryk, jeg atter og atter fik, var Sorg over, at mit kjære Fødeland skulde maatte savne denne store Mængde fortræffelige Mænd og Kvinder. De hørte til et Lag af Folket, som jeg tidligere havde havt liden Anledning til at blive kjendt med uden gjennem Bøger, og det vil i Grunden sige, at jeg slet ikke kjendte dem. I de Kredse, som jeg i Christiania og andre Byer havde kjendt, var der en anden Art. Iblandt dem havde jeg Ord for at "have godt Skjøn paa Menneskene" (som det hed i en Attest, jeg engang havde faaet). Her fik jeg snart lære, at min Menneske-Kundskab var meget liden, og at den, jeg havde, ikke var til stor Nytte i de nye Omgivelser. Jeg maatte lære om igjen. Og jeg fandt ud, at med Hensyn til

Digitized by Google

virkeligt Værd, stod min nye Omgangskreds, de norske Farmere, langt over Flertallet af de finere Folk, som jeg før havde vanket iblandt, skjønt *de bedste* blandt disse unægtelig havde særegne, betydelige Fortrin.

Jeg fandt mere Ægthed, mere Alvor, mere Gudsfrygt, mere Arbeidsomhed, større Villighed til at gjøre personlige Opofrelser, større Ærlighed, mindre Fordringsfuldhed, end jeg i Regelen før havde gjort Bekjendtskab med. Forskjel var der vistnok ogsaa her. Jeg fandt hist og her daarlige Subjecter, upaalidelige Charakterer, hykkelske Personer, Vriompeiser, dømmesyge, selvgjorte Hellige, Øientjenere og Drankere, men *Gjennemsnittet havde de ovennævnte Dyder,* og ikke faa Farmere og Farmeres Hustruer fandt jeg at være saa ægte Perler, at jeg maatte anse det for en ufortjent Ære at være deres Ven, og vore norske Farmere her i Landet staar i mine Øine *som Klasse* i realt Værd over enhver anden Klasse, som jeg personligt er bleven kjendt med. Intet Under da, at jeg som patriotisk Nordmand sørgede over Norges Tab. En Ting forundrede og bedrøvede mig dog ikke lidet, og det var, at jeg hos de allerfleste fandt saa liden Tanke paa Norge og saa lidet Savn af Fædrelandet. Forsøgte jeg at lede Talen hen paa dette, saa gik den oftest snart istaa. "Tænker Du ofte paa Norge?" spurgte jeg engang i den første Tid en brav Halling, i hvis Hus jeg ofte opholdt mig; "Længes Du ikke did?" "Om eg længjes efter Norrig?" svarte han, "No Sir, om eg det gjør — der var saa mykje Stein der." Han sad derpaa en Stund som i dybe Tanker og udbrød saa: "Jau du, dei Tyttebæren' om Hausten — dei min's eg. Well sir, det var helsige Bær!"

De ydre Omstændigheder var tarvelige nok. Mange Omstændigheder gjordes der ikke, men de mødte mig med Venlighed og sørgede for mig det bedste de kunde. Naar det led til Sengetid, kunde det hede: Du faar krabbe Deg bort i Roa der, eller: Du faar se, om Du kan komme Deg op denne Stigen, for vi har gjort en Seng istand til Deg upstairs. "Upstairs" kunde det stundom være adskilligt med Taget i de Dage, det kunde f. Ex. være nødvendigt at ligge med Paraply over sig, naar det

Digitized by Google

regnede, eller En kunde se Stjernerne blinke ned over Sengen, eller man kunde om Morgenen finde en liden Snefane paa Sengetæppet. Eller man kunde finde Lagenet stivfrosset saa langt som Pusten havde naaet (dersom der da var noget Lagen). Men det var jo alt Smaating for en ung, rask Mand.

Man har jævnlig talt om, hvormeget vi første Pioneer-Præster havde at gjennemgaa, hvormange Savn og Vanskeligheder o. s. v. Efter min Mening har de senere Missionspræster og Præster i nye Menigheder slet ikke havt det bedre, stundom maaske værre end vi, og saa kommer dertil den overmaade store Forskjel, at vi næsten overalt blev mødt med Glæde og Tillid, medens det nu vel ofte er anderledes. Vanskeligere end at savne ydre Comfort var det at sidde om Natten og skrive sin Prædiken, stundom med alt det Reisetøi paa sig, som man havde, med Ryggen vendt mod en ildrød Kogeovn og dog have Fingrene stive af Kulde. Eller at studere sin Prædiken og gjøre Blyants-Notitser til den, i en liden Stue, fuld af smaa Børn, hvor Gulvet netop er skuret til Helgen og endnu vaadt, medens det regner ude, og ingen Plads er "upstairs". En ny Prædiken maatte jeg dog have til hver Gudstjeneste. Jeg havde maaske overdrevne Fordringer til mig selv i denne Henseende, men jeg havde faaet en Advarsel af Pontoppidan i et af hans Hyrdebreve, hvor han taler om "opvarmet Mad", og jeg erkjendte det som min Pligt at byde Folket det bedste, jeg var istand til. I den første Tid syntes jeg, at jeg maatte have mine Prædikener helt udskrevne, og jeg mindes godt min Forskrækkelse den første Gang, jeg ikke havde været istand til at faa Slutningen helt udskreven, men kun antydet i Momenter. Det blev imidlertid snart ugjørligt, og nødtvungen maatte jeg indskrænke mig til at skrive en nogenlunde udførlig Disposition. Jeg har ikke store Tanker om dem, som straks er færdig til at holde en Prædiken, skjønt jeg indrømmer Undtagelser i Nødsfald. Det er ingen Væv, som er lettere at væve, end "Kirkens Vadmel".

Saasnart jeg fik mine Bøger udpakkede, begyndte jeg at bruge Luther til Forberedelse af mine Prædikener, naarsomhelst jeg kunde, og jeg blev ved dermed i de første 10 Aar omtrent.

Digitized by Google

Ligeoverfor en saadan Kjæmpe i Aandens Verden føler man sig liden, hvis man har Vet til det, og hans "methodus heroica" lader sig ikke efterabe. Men Et kan enhver, som oprigtigt vil, ialfald begynde at lære af ham, og det er at tale enfoldigt og simpelt, skjønt Luther ogsaa heri synes mig uopnaaelig. Han kan dog lære Folk af med saadanne Unoder som Ordbram, fordringsfuld Declamation og phraseologisk Effectjageri, som desværre ofte tages for Veltalenhed.

Den almindelige norske Altergangs-Praxis bragte mig adskillig Nød. Jeg sagde Folket, at jeg ikke vilde have Ansvaret alene, og forlangte, at ærlige Christne skulde give mig Underretning, dersom de med Vished kjendte til noget, som jeg burde vide, angaaende dem, som kunde antages at ville bruge Nadveren. Jeg bebudede ogsaa Altergangs-Forberedelse, saasnart det blev muligt, hvilket ogsaa blev indført, da jeg blev fri for at betjene saa stort Antal Menigheder.

Gudstjenesterne var vel besøgte; Settlementerne var endnu ikke talrige, og dersom nogen var fraværende, bemærkedes det straks. Den ydre Ordning var saa simpel som muligt, da Gudstjenesterne jo som oftest maatte holdes i Nybyggernes smaa Huse, hvor saa mangen en Gang den rødmalede Emigrant-Kiste maatte gjøre Tjeneste som Alter og Prædikestol. Det slog mig ofte, hvor gavnlig disse Kaar var for en ung Præst, idet alt udvortes, som ellers saa ofte bliver væsentligt, og de tilfældige Forskjelligheder var borte, saa at Hovedsagen, *Præstens Ærinde*, var lettere at se og mindes.

Forresten var det ikke bare i Logstuerne, at vi holdt vore Gudstjenester. Stundom kunde vi være i Skoven, stundom i et Skolehus, stundom i et tomt "Store" stundom i en tom Lade, stundom, (hvor der var et større Hus), "upstairs". Jeg mindes, at da jeg nogle Aar senere om Sommeren skulde indføre den første Præst i Highland Prairie Menighed, havde Folket berammet Møde i det største Loghus, som fandtes i Egnen. Da jeg kom did, fandt jeg Huset aldeles opfyldt af Menighedens Kvinder, medens Mændene var udenfor, i det stegende Solskin. Det syntes mig imidlertid ikke rimeligt at indføre Presten for

Digitized by Google

Kvinderne alene. Jeg gik derfor ud og spurgte: "Hvor langt er det, efter Veien, til "Øverlands-Skoven"? To Mil blev der svaret. "Er der nogle Planker eller Bord at finde der i Nærheden?" "Der bliver vel altid Raad til noget af den Slags," mente Ole Øverland. "Yoke up," raabte jeg til Folket, "vi maa til Øverlands-Groven, her kan jeg ikke indføre Præsten." Saa drog vi da did, og der blev den nye Præst indført, i Skoven tæt ved den nuværende Highland Prairie Præstegaard.

Der var Lyst til Guds Ord iblandt vort Folk i de Dage, ligesom der var Trang til det. Der var virkelig Begeistring for at faa kirkelig Orden oprettet. Fra mange Kanter fik jeg Breve med indstændige Anmodninger til mig om at komme til Egne, hvor der ingen Præst var, og lange Veie reiste forskjellige, tildels tilfods, for at faa tale med mig.

Medens jeg var paa Farten, sad min Hustru stille hjemme. Noget Husvæsen havde hun ikke at beskjæftige sig med, thi egen Husholdning kunde vi ikke have. Hun brugte derfor en ikke liden Del af sin Tid til at gjøre Husbesøg omkring i Nabolaget, hvilket paa Landet ikke altid er saa let, hvor Gaardene ligger langt fra hverandre. Hun syslede for en stor Del med Correspondance og med sine Dagbøger, eller hun beskjæftigede sig med de kvindelige Sysler, med Sytøi og Strikketøi, som korter saa mangen Stund, som ellers vilde falde lang.

Da vi havde været hos Egges i tre Maaneder, maatte vi søge Logis andetsteds, paa Grund af Familieomstændigheder der i Huset. Vi kom da til Nabogaarden Sørland, hvor der var Soveplads for os paa Loftet, medens vi om Dagen var med Familien i Husets Stue nedenunder. Efter tre Maaneders Forløb kunde vi af lignende Grund heller ikke blive der. Et ældre Ægtepar, Erik og Guri Skaarlia (fra Eggedal) var da saa venlige at leie os sit lille, bitte Hus, mens de selv flyttede over i sin Claim-Hytte, som de fra først af havde boet i. Dette lille, nye Hus var da vor første Privat-Bolig. Der var netop Plads til en Seng, et Bord, to Stole og en Ovn. Ovn havde vi ikke til at

Digitized by Google

fylde op med. Da vi fik en, satte vi den udenfor og fik nogle Bord anbragte over den for at beskytte den mod Regn.

Min Hustru beretter i sin Dagbog, at da vi flyttede til Skaarlia, bestod vort Husgeraad af en Kaffekværn, en Tvare og fire Blikkopper. Hvorledes vi havde faaet dette, beretter hun ikke. Men saa eiede vi et 20 Dollars Guldstykke, tilføier hun.

Seng havde vi ikke i den første Tid, og vi nøiede os med en Straasæk paa Gulvet. Liggende paa denne Straasæk havde jeg min første alvorlige Sygdom, en biliøs Feber (sagde lærde Folk senere). Ved Overanstrængelse paa Reiser og ved at drikke iskoldt Vand, medens jeg var varm, mente man, at jeg selv havde paadraget mig den. Det var tunge Dage for min unge Hustru. Læge havde vi ikke, men jeg kom mig efter en Maaneds Tids Forløb saavidt, at jeg, skjønt endnu afkræftet, kunde spadsere med min Hustru op til Præstelandet og tælle de Logger, som der var fremkjørte, og af hvilke det belovede Hus skulde bygges. Det gik saare smaat.

Der skulde i August Maaned 1854, holdes en Præstekonferents i Wisconsin (Synodemøder holdtes dengang kun hvert andet Aar, og det første Møde efter Stiftelsen, skulde derfor holdes (paa Spring Prairie) i 1855). Jeg reiste da med min Hustru over den samme Vei, paa hvilken jeg i det forrige Aar var kommen til Iowa. Jeg havde kun en Hest og den samme ubekvemme Vogn, som ovenfor er omtalt. Vi havde kun en Paraply mod Sol og Regn, men kom vel frem. Det var en ulystelig Sommer i Wisconsin, da der var en sterk Kolera-Epedemi, og dertil streng Hede. Paa Spring Prairie havde jeg Anledning til at beundre Pastor H. A. Preus og hans Gjæst Hr. Jørgen Ziiølner (Solner i Austin, Minn.) for deres opofrende og uforfærdede Omsorg for de Kolerasyge, ved at besøge dem, klæde deres Lig og at begrave dem, da andre stundom ikke vilde. Efter at vi havde havt den Glæde at besøge flere af Præsterne, begav vi os paa Hjemveien og oplevede det ganske usædvanlige Tilfælde at maatte ligge veirfast den ottende September, fordi der var et to Tommers Snelag over hele den Del af Wisconsin. Noget

Digitized by Google

lignende har aldrig været Tilfælde paa den Aarstid i de sidste femti Aar.

Da vi reiste hjemmefra havde Aftalen været, at vi skulde finde ialfald et Rum færdigt i det nye Hus, naar vi kom tilbage. Vi ansaa det nemlig ikke sømmeligt at beholde det lille nye Hus paa Skaarlia længere, og saaledes være i Veien for de Gamle, som saa vel trængte det. Vi fandt imidlertid det nye Hus ufærdigt og ubeboeligt, da der hverken var Vinduer eller Døre. Jeg fik da samlet nogle af Menighedens nyvalgte Trustees og sagde til dem, at jeg nu saa mig nødt til at reise omkring til Menighederne ved Painted Creek og ved Turkey River. Reisen vilde tage nogle Uger, men dersom der ved vor Tilbagekomst endnu ikke var et beboeligt Rum, saa jeg mig nødt til at kjøre min Hustru ned igjen til Wisconsin. De lovede godt, og vi reiste. Da vi henved tre Uger senere, kom tilbage, speidede vi, da vi kom nær nok, efter Vinduer i det nye Hus. Jo, der var saadanne, men Døre var der ikke.

Vi maatte da atter ty til vore Venner paa Egge og bad om en Nats Husly. De tog venlig imod os, skjønt de havde Huset fuldt af Arbeidsfolk, men vi skulde faa ligge "upstairs". Vi gik derop, og jeg mindes vi sad paa en rød Kiste, og der saa jeg for første Gang Taarer i min Hustrus Øine. Jeg havde aldrig hørt en Klagelyd af hende, og hun bebreidede sig, at hun ikke var tilfreds. Hun havde dog Grund nok til Bekymring. Dette var langt ude i October, og i Begyndelsen af December blev vor ældste Datter født. Den næste Dag fik vi Døre ind i det nye Hus, flyttede did udpaa Eftermiddagen, og saa kunde vi med Glæde ønske hverandre til Lykke i *vort eget* nye Hjem. Søndag Morgen kom en venlig Mand vandrende omtrent en Mil med en vel indpakket Kaffekjedel og derhos Melk, for at vi skulde faa noget varmt om Morgenen. Saa drog jeg til Gudstjeneste, mens hun dennegang blev hjemme.

Lidt efter lidt fik vi da en nogenlunde kirkelig Orden i Menighederne istandbragt. Det var ikke saa vanskeligt at faa Folket til at indse, at det var deres Pligt at sørge for, at Guds Ord og Sakramenter kunde haves og bruges iblandt dem, og at

Digitized by Google

de ingen Ret havde til at berøve sine Børn disse Goder. Noget vanskeligere var det at bringe dem til at tænke paa, at der ingen Udsigt var til at bevare Naademidlerne i en længere Fremtid, dersom hver Menighed skulde staa for sig selv og ikke arbeide i Forening med andre Menigheder. Denne Erkjendelse var det jo, som havde bevirket den Sammenslutning til en Synode, som netop havde fundet Sted. Det var jo og ved Hjælp fra andre Menigheder, at de Menigheder, hvis Præst jeg var bleven, var samlede, og at jeg var kommen til dem. Hvorledes kunde enkelte spredte Flokke have noget Haab for Fremtiden?

Dette fremholdt jeg da paa et Menighedsmøde i førnævnte Thrond Lomens Hus og det med megen Iver og Begeistring. Jeg havde ventet, at alle straks med Glæde skulde bifalde mit Forslag om, at vi skulde slutte os til den netop stiftede Synode. Der tog jeg imidlertidig Feil. Vort Folk er forsigtigt, og dette var noget nyt. "Synode"? "Hvad er det for noget?" "Er det noget, som lægger Baand paa os?" Jeg trængte paa i min ungdommelige Iver, men Folket syntes ikke at blive slagne af mine Argumenter, og Mødet var meget talrigt, saa der var mange Hoveder og mange Sind. Da gjorde gamle Thrond Lomen et Tegn til mig, som jeg forstod, men ingen anden bemærkede, og gik straks derefter ud af Huset. En Stund efter gjorde jeg mig og et Ærinde ud og fandt ham. "Du bad mig," sagde han, "at give Dig et Raad, naar det trængtes, og et saadant Tilfælde, synes jeg, det er nu. Du har nu givet gode Grunde for, at vi skulde slutte os til Synoden. Jeg er ogsaa enig deri. Men det er noget nyt for Folket. Driv derfor ikke paa en Afgjørelse idag, men lad Folket tænke over Sagen til et andet Møde. Gjør Du dette, saa tænker jeg, at Forslaget gaar enstemmigt igjennem." "Mange Tak," sagde jeg, "jeg skal følge dit Raad." Det gjorde jeg ogsaa, og Sagen gik, som Thrond Lomen havde forudsagt.

Saa kom vi da ind i Synoden, havde vore Repræsentanter der i 1855 og havde Synodemødet i 1857 hos os her paa Washington Prairie. Det havde været mit Haab, at lidt efter lidt alle vore norske Lutheranere vilde slutte sig til Synoden. For en

Digitized by Google

Tid saa det ogsaa ud til, at dette kunde ske, men det gik anderledes. Derom har jeg skrevet i min Pamflet: "Hvorfor er der ingen kirkelig Enighed mellem Norske Lutheranere i Amerika?" Hvad Fremtiden vil bringe os, ved Gud alene.

V. Koren.

Digitized by Google

Norske Salmedigtere.

Ligefra de ældste tider har nordmændene havt mange store digtere, og saa vel i Norge som paa Island har skaldenes draapaer kastet en særegen farve og glans over de gamle sagaer.

Da kristendommen kom til landet, begyndte skaldene at synge sine lovkvad til Kristi ære og jomfru Marias og helgenernes pris.

Kong Olav Tryggvasons skald, ***Hallfred Vandraadaskald,*** digtede det første kristne kvæde i Norge. Det var "Uppreistardraapa" til den opstandne Frelsers pris. ***Einar Skuleson*** digtede i 1152 det navnkundige kvad "Geisle" eller straalen til St. Olavs ære. Da skalden fremsagde sit kvæde i Nidaros domkirke, "gav St. Olav selv sit velbehag tilkjende ved at lade en yndig duft udbrede sig i kirken," siger den gamle saga.

Draapaens kunstfulde vers og indviklede billedsprog afløstes senere af digte, som ved sin enklere form mere svarede til kristendommens indre varme og hjerteliv. Mest kjendt er de to islandske digte "Lilja" af ***Eystein Asgrimsson*** og "Olavsrima" af ***Einar Gilsson.***

Blandt de gamle kristne kvad i Norge indtager "Draumkvæde" en særegen plads. Det skal være digtet kort efter aar 1200 og har siden levet paa folkemunde over 600 aar, førend det blev opskrevet. Rimeligvis maa da meget af dette store kvad være ændret og enkelte dele glemte i denne lange tid.

Digitized by Google

Draumkvæde indeholder en mægtig og gribende skildring af et drømmesyn om livet efter døden.

Reformationen førte de levende folkesprog ind i kirken og sang evangeliet ind i folkenes hjerter og skabte en sangens tid i mange lande. I Norge derimod kom den sammen med fremmed voldsmagt og undertrykte folkets eget sprog. Derfor gik det lang tid, før reformationen vandt folkets hjerte og endnu længere tid, førend den kunde skabe en norsk salmedigtning.

De første evangeliske salmedigtere i Norge brugte det danske sprog, og det gik 300 aar, førend den norske kirke fik digtere, som kunde synge salmer med helt norsk tungemaal. Disse ældste salmedigtere leverede faa originale salmer. Det meste var oversættelser. Deres sprog var knudret og blandet, deres rim klikkede, og versefødderne haltede; men der var kraft og liv i tankerne, og de greb hjerterne.

De vigtigste salmedigtere efter reformationen var følgende:

Nils Lauritssøn Arctander. Han var født i Kvernes paa Nordmøre 1561 og døde som biskop i Viborg 1616.

Peder Møller, født paa Kongsberg 1642, død 1697.

Johannes Brunsmand, født i Trondhjem 1637, død 1707.

Samuel Olsen Brun, prest i Kragerø omkring 1690, har udgivet "Sjungende tidsfordriv".

Ivar Brinch, født paa Valderhaug paa Søndmøre 1665 og døde 1728. Hans bog "En kristens tanketøile" har været meget udbredt i Norge lige til vore dage.

I dette tidsrum er der dog to salmedigtere, som rager op over alle andre. Den ene er en mand, den anden en kvinde.

Petter Dass, Nordlands navnkundige sanger, er født paa Helgeland 1647. Hans fader var kommen fra Skotland, hans moder var en datter af foged Falch paa Helgeland.

I sin ungdom fik han prøve noget af hvert, og selv efter at han var blet prest, synger han:

"Mit embeds indtægter var aldrig saa god,
At jeg kunde kjøbe en sko til min fod
Og hoser at skjule mine hæle."

Digitized by Google

Siden blev han sogneprest til Alstahaug, og her levede den kraftige prest og folkekjære digter til sin død 1708.

Han levede for folket, og dets sorger og glæder toner gjennem hans sange. Derfor lever de endnu blandt vort folk, og mangen nordmand mindes fra sin barndom disse eiendommelige sange med de gribende melodier. "Det hændte sig Jefta, den Gileads mand" eller "Goliat drog fra Gat for at lægge Saul i skat". Nordlands digter blev hele Norges digter, og i Landstads salmebog træder han ogsaa ind i den norske kirkes sangkor.

Dorotea Engelbretsdatter er født i Bergen 1634. Baade hendes bedstefader, hendes fader og hendes mand var prester. Hun gjennemgik mange tunge prøvelser. Hun mistede sin mand og alle sine ni børn og døde som en gammel, ensom enke 1716.

Der gaar et dybt vemod gjennem hendes sange. De er skabte i et kristenhjerte, som har tømt sorgens bitre skaaler. Hendes bedst kjendte bog er "Sjælens sangoffer". Den er udkommen i mange oplag og bruges den dag idag. Hendes vakre aftensalme, "Dagen viger og gaar bort", har sikret hende en plads i det norske salmekor.

Der er en anden norsk kvinde, som ogsaa har leveret værdifulde bidrag til vor salmeskat. Det er *Birgitte Kaas*, død paa Elingaard i Smaalenene 1761. Hun oversatte og udgav en samling salmer. Flere af disse hører til vore bedste kirkesalmer, saaledes: "O, at jeg havde tusind munde", "O, Gud, du fromme Gud", "Se solens skjønne lys og pragt".

I det 19de aarhundrede var der ogsaa en norsk kvinde, som digtede en hel del salmer og sange. Det var bondekonen *Birte Kanutte Aarflot* fra Ørsten paa Søndmøre. Hendes bog "Troens frugt" har været til opbyggelse for mange norske kristne.

I de sidste hundrede aar har der begyndt at udvikle sig en mere selvstændig norsk salmedigtning.

Johan Nordahl Brun var født paa Bynesset i Trøndelagen og døde som biskop i Bergen 1816. Han har skrevet mange salmer, som udmerker sig baade ved digterisk flugt og kristelig kraft. Det var midt i en rationalistisk tid, han levede og digtede;

Digitized by Google

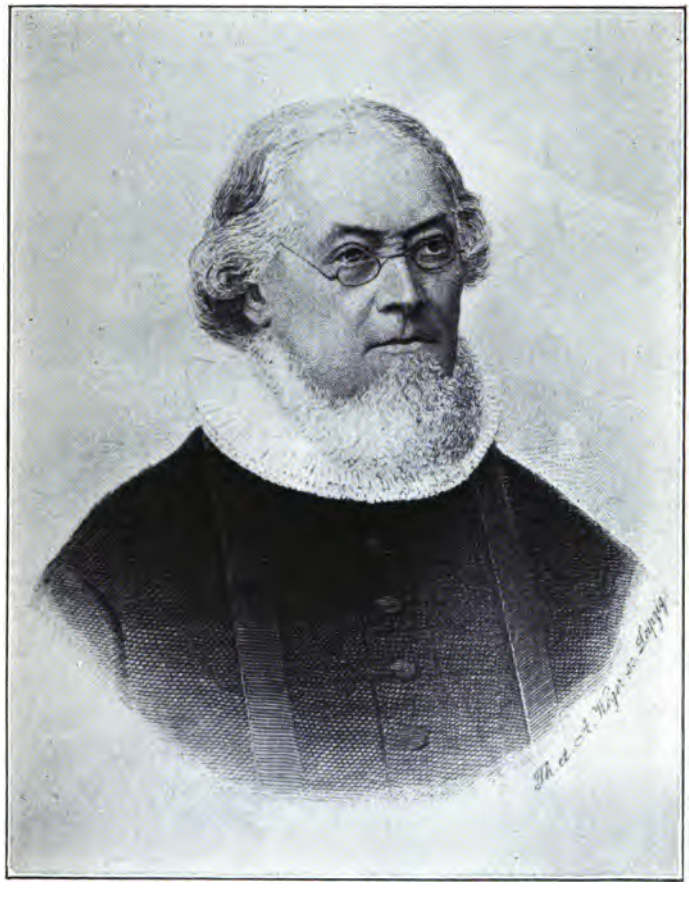

M. B. LANDSTAD

Digitized by Google

Digitized by Google

PROFESSOR DR. ELIAS BLIX

Digitized by Google

Digitized by Google

men han stod fast paa den kristelige troesgrund og gav et klart vidnesbyrd derom i sin salmedigtning, for exempel i salmen:

"Jesus lever, graven brast!
Han stod op med guddoms velde.
Trøsten staar som klippen fast,
At hans død og blod skal gjelde.
Lynet blinker, jorden bæver,
Graven brast, og Jesus lever!"

Wilhelm Andreas Wexels var født 1797 og døde som prest i Kristiania 1866. Han har sat dybe merker i den norske kirkes udvikling, og der har staaet en skarp strid om den retning, som han tilhørte. Han var i sin tid den mest fremragende repræsentant for grundtvigianismen i Norge.

Kirkens salmesang laa ham varmt paa hjerte, og han udgav baade en salmebog og flere mindre salmesamlinger.

Der gaar en stille og varm stemning gjennem hans salmer og sange, om de end ikke hæver sig til nogen digterisk flugt og kraft. En af hans salmer har dog fundet vei til kristenfolkets hjerte som faa andre, nemlig:

"O tænk, naar engang samles skal
De frelstes menighed
Af alle folkeslegters tal
I himlens herlighed!"

Presten *Johan N. Frantzen*, som døde paa Inderøen 1868, har udgivet "Kristelige salmer til husandagt og skolebrug". En af hans salmer har faaet plads i kirkesalmebogen; men ellers har han ikke efterladt sig noget dybere spor i vor salmesang.

Andreas Hauge, søn af Hans Nilsen Hauge, var født 1815 og døde som provst i Skien 1892. Han har udgivet en "Salmebog for kirke og hus". Selv var han ingen salmedigter; men han oversatte en del salmer, og en af disse har faaet plads i Landstads salmebog, nemlig:

"Jeg gaar til fjerne lande."

Hermed er de norske salmedigtere nævnt, som har faaet en

Digitized by Google

plads i vor kirkes sangkor, indtil vore to sidste store salmedigtere, Landstad og Blix, traadte frem.

Disse to mænd har ført den norske salmedigtning ind paa nye baner og givet den ny livskraft, saa at det nu er blevet en sangens tid i Norge.

Magnus Brostrup Landstad er født i Finmarken 1802 og døbt i Maasø kirke, som er det nordligste gudshus paa hele jordkloden. Hans fader var prest og kommet af en bondeæt i Trøndelagen.

Fra Maasø kom han til Øksnes i Vesteraalen. Derfra kom han i 1817 til Vinje i Telemarken og siden til Seljord. I Telemarkens sangrige dale levede nu Landstad et rigt og lykkelig ungdomsliv.

Hans fader var baade hans ven og hans lærer, saa at han gik ikke i nogen anden skole, førend han blev student 1822. Han studerede til prest, blev først kapellan i Gausdal, derefter sogneprest i Kviteseid og fra 1838 til 1849 i Seljord. Siden var han prest i Fredrikshald og i Sandeherred og døde i Kristiania 1880.

Han eiede en varm og barnlig digterevne, og den blev udviklet i en sund retning i den rige folkedigtnings skole. Vore gamle folkevisers rigdom og kraft greb ham sterkt, og han reddede en stor del af dem fra glemsel, idet han udgav den største samling "Norske folkeviser", som vort land hidtil har faaet. For hans salmedigtning havde dette den betydning, at han fik et aabent øie for folkesprogets skjønhed og kraft, og derfor arbeidede han ogsaa paa at give salmerne en mere norsk sprogform, med et enkelt og folkeligt præg.

Han har selv digtet mange salmer, og nogle af dem hører til vore ypperste, for ex. "Naar synderen ret ser sin vaade" og "Jeg ved mig en søvn i Jesu navn". Desuden har han oversat og omarbeidet en hel række ældre salmer paa en mesterlig maade.

Al hans digtning eier en særegen hjertevarme. Kristendommens grundtoner klinger gjennem hans salmer og griber hjerterne, saa at de med rette er blevet vort kristenfolks kjæreste eie.

Digitized by Google

En særlig betydning har Landstad faaet for os derved, at han har givet os den kirkesalmebog, som lidt efter lidt har vundet sig en plads i næsten alle norske menigheder. Landstads salmebog indeholder et ypperligt udvalg af alle tiders salmeskat i en klar og tiltalende form.

Elias Blix er født i Gildeskaal i Nordland 1836. Da han var tre aar gammel, døde hans fader, og hans fromme moder sørgede da for sin lille gut og opdrog ham med saadan omhu og kjærlighed, at han altid følte sig inderlig knyttet til sit hjem. Han synger ofte gribende om det:

Aa eg veit meg eit land
langt deruppe mot nord
med ei lysande strand
millom høgfjell og fjord.
Der eg gjerne er gjest,
der mitt hjarta er fest
med dei finaste band.
Aa eg minnest, eg minnest so vel dette land!

Og eg lengtar so tidt
dette landet aa sjaa,
og det dreg meg so blidt,
naar eg langt er ifraa.
Med den vaknande vaar
vert min saknad so saar,
so mest graata eg kann.
Aa eg minnest, eg minnest so vel dette land!

Han gjennemgik seminariet paa Tromsø og blev en tid lærer der. Siden studerede han ved universitetet og blev snart kjendt for sin sjeldne dygtighed og lærdom. Han blev professor i semitiske sprog og holdt forelæsninger for de teologiske studerende over hebraisk sprog og fortolkede det gamle testamente. Fra 1884 til 1888 var han statsraad, siden igjen professor og arbeidede særlig med oversættelsen af bibelen paa det norske folkesprog. Han døde 1902.

Dybest har han grebet ind i vort folks kristelige udvikling ved sine salmer. I 1869 udkom den første samling af "Nokre salmar". Siden er der ialt udkommet 200 salmer af ham. I

Digitized by Google

1892 blev de autoriserede til brug ved den offentlige gudstjeneste, og nu er de indførte i omkring 100 norske kirker. De synges rundt hele landet og har særlig grebet ungdommen, saa man ved alle ungdomsmøder hører Blix-salmer sungne med en gjød og kraft som ingen anden.

Alle hans salmer er digtet paa det norske landsmaal og eier derfor en særegen velklang for norske øren. De er fuldtonende uden brist eller mislyd og kan fuldt ud stilles ved siden af den bedste salmedigtning i noget andet tungemaal.

Indholdet vidner om et sundt og kraftigt kristenliv. Det er hverken sentimental følelse eller tør belærelse, men personlig og levende kristendom i en alsidig og gribende skikkelse, som træder os imøde i disse salmer.

Det toner gjennem enhver kristens hjerte, saa man aldrig kan glemme det, naar han synger:

Med Jesus vil eg fara
Paa livsens ferd i lag.
Gud lat den samferd vara
Alt til min døyand dag.
Det er mi høgste æra,
Det er mi største ros
Hans fylgjesvein aa vera
Og vandra i hans ljos.

Min Jesus, sannings stjerna,
Lys upp min myrke veg!
Mitt hjarta vil so gjerna
Faa fylgja etter deg.
Du lyser enn i verdi
Som fyrr fraa Betlehem.
Ver du mitt ljos paa ferdi,
Til heim med deg eg kjem!

Min Jesus, gjævast givnad,
Min eignalut og skatt!
I all min gang og livnad
Meg stødt for auga statt!
Som vesle blomen trugen
Ser upp mot sol og dag,
Til deg so vender hugen,
Til deg kvart andedrag.

Digitized by Google

Min Jesus, Sarons lilja,
Bløm fagert upp i meg!
Lat ingen ting meg skilja
Og riva burt fraa Deg!
Du vin-tre i Guds hage,
Min kjære Herre Krist!
Unn ogso meg den lage
Aa vexa som din kvist!

Du til di grein meg sette
Alt i min fyrste vaar,
Med livsens dogg meg vætte,
Gav sol og signa aar.
Du vil og voxter giva
Alt til min siste slut:
Lat meg i deg faa liva,
I deg faa anda ut!"

Bernt Støylen.

Digitized by Google

Den norsk-islandske skaldepoesi.

At de vilkaar, hvorunder et folk lever, udøver en stor indflydelse paa dets kulturliv, er sikkert, men vanskeligere er det ofte at bestemme denne indflydelses udstrækning eller at kunne paavise de foreteelser, den kan have foraarsaget. Her som ofte ellers gjælder det, at netop det uventede indtræffer, og de klogeste beregninger slaar derfor let feil. Da nordmændene bosatte sig i en afkrog af verden, hvor anledning til materiel udvikling var begrænset, er det naturligt, at de kom til at staa tilbage baade i velstand og i folketal for beslegtede nationer i rigere og mildere strøg. Selv ved den utrætteligste flid kunde man ikke her samle store rigdomme. Den blotte tilfredsstillelse af livets første krav lagde i regelen beslag paa saa megen energi og livskraft, at det maa synes underligt, at nogen større del deraf kunde blive tilovers for høiere livsinteresser. Ældre lærde mente da ogsaa med tilsyneladende god grund, at den oldnorske digtning umulig kunde have havt sin oprindelse i Norge, som syntes at mangle enhver betingelse for at kunne frembringe en slig literatur paa den tid. Den maatte, mente de, snarere skrive sig fra Danmark eller det sydlige Sverige. Dog er det nu godtgjort, at den gamle norsk-islandske digtning, som er den betydeligste ældre literatur, ikke bare i norden, men blandt de germanske folk idetheletaget, netop er opstaaet dels i Norge og dels paa det endnu fattigere Island. Dette viser, at de gamle krigerske nordmænd, hvis liv var saa rigt paa kamp og bedrifter, dog i sit væsens inderste var et tankens, et sangens og følelsens folk. Det aandsliv, som

Digitized by Google

kunde afføde en slig digtning, var ikke bare en spire, som under gunstige omstændigheder kunde udvikle sig, det var en urkraft saa sterk og oprindelig, at det trods enhver hindring skjød den fuldeste og frodigste vext. Fra de tidligste tider af er den norrøne poesi rig paa sand kunst, paa dybe tanker og digterisk fantasi. Der er intet tarveligt ved den, eller noget som tyder paa, at ugunstige ydre livsvilkaar har hemmet tankernes flugt. Denne gamle digtning er saa alsidig og dens indhold saa merkeligt, at man, bortseet fra alle omstændigheder, hvorunder den opstod, blot kan beundre den store digteraand hos de mænd, som frembragte den.

Vesteuropas folk lærte nordmændene at kjende som vilde krigere, der paa sine dristige plyndringstog optraadte som fiender af alt, hvad der kunde kaldes kultur. Det er da ogsaa væsentlig *dette* indtryk, disse landes historie har bevaret. For dem blev navnet *viking* omtrent ensbetydende med *barbar*, og ordet i denne betydning blev ganske almindelig brugt som en betegnelse for alle nordmænd. Vist er det, at de efter navnkundighed tørstende krigere, som drog ud paa vikingetog for at vinde hæder og bytte, i barbarisk løssluppenhed øvede mangen skjændselsdaad, som gjorde dem til Europas skræk, og de folk, som de paa denne maade gjestede, har udentvil grund til at omtale dem som erobrere og farlige fiender. Men selv de streiflys, som historien kaster over denne mindst tiltalende side af deres liv, viser, at de paa de fleste omraader var i besiddelse af en langt høiere kultur, end deres færd som krigere kunde synes at forudsætte. Allerede deres lange sjøreiser, som medførte, at de opdagede og koloniserede saa fjerne lande som Island, Grønland og Amerika, viser, at de uden sammenligning var sin tids dygtigste og kløgtigste sjøfolk, selv om disse reiser ikke foretoges efter forudfattede planer. I de riger, de grundede paa Island, i Irland, Skotland og paa øerne i vest har de institutioner og kulturelementer, de indførte, efterladt sig dybe spor, selv hvor deres herredømme ikke blev bestaaende. Paa Island oprettede de allerede i det tiende aarhundrede et repræsentativt folkestyre, saa dette land i virkeligheden blev en republik. De gjorde Dublin i Irland og

Digitized by Google

Bristol i England til to af de vigtigste handelsemporier i vesteuropa og gav saaledes et kraftigt stød til Englands udvikling i handel og sjøfart. De gjorde irlænderne bekjendt med kommunalt styre og lærte dem at bygge byer og mynte penge. De lærte dem sjøfart og handel og oprettede en livlig forbindelse mellem Irland og fastlandet; og det er sandsynligt, at det feudale princip med hensyn til privat eiendomsret af land ogsaa først bragtes til Irland af nordmændene. Øen Mans forfatning er endnu i sine grundtræk norsk. Endnu bærer øens lovgivende forsamling navnet *Tynwald Court* (tingvoldsretten), og endnu maa love forkyndes fra *Tynwald Hill* (Tingvoldshaugen), før de kan træde i kraft[1]). Dette og andet lignende, som kan nævnes, viser, at de gamle nordmænd fortjener at mindes ikke bare som vikinger og krigere, men at de ogsaa har udøvet en ikke ubetydelig indflydelse paa Europas kulturudvikling. Men det ypperste udslag af deres kultur og aandsliv finder vi dog i den literatur, de har frembragt. Paa dette felt indtager de en rangstilling blandt verdens største kulturfolk. Saaledes sker da ogsaa her det uventede — at de frygtede vikinger, saa ofte skildret som de værste barbarer, fra hvem de vesteuropæiske folk bad Gud bevare sig, netop paa kulturens omraade — specielt da literaturens — har sat sig sit skjønneste og varigste eftermæle.

Af alle ældre germanske literaturer er den gamle norsk-islandske uden sammenligning den mærkeligste. Den er ikke alene hvad omfang angaar meget større end hvilkensomhelst af de andre germanske folks, ialfald som de er overleverede til os, men den er ogsaa i mange henseender meget forskjellig fra disse. Saaledes skyldes de øvrige germanske folks ældste digtning kristne forfattere, medens den gamle norsk-islandske literatur, paa grund af kristendommens sene indtrængen i norden, er hedensk, omendskjønt kristelig indflydelse vistnok ogsaa i den har sat noksaa tydelige merker. Det er derfor især gjennem denne literatur, vi lærer nærmere at kjende de germanske folks gude-

---

[1]) Om nordmændenes kultur i vikingetiden se Alexander Bugges "Vikingerne".

Digitized by Google

lære og aandsliv, før de blev omvendt til den kristne tro. Dernæst har de gamle nordmænd og islændere frembragt en merkelig prosaliteratur (sagaerne) som er enestaaende blandt de germanske folk. Endvidere bør merkes, at den norsk-islandske poesi er skrevet paa kunstnerisk affattede vers, medens i den øvrige ældste germanske poesi vers er saa godt som ukjendt. Saavel med hensyn til indholdet som i formens finhed og fuldendthed baade i vers og prosa-stil udmerker den norsk-islandske digtning sig fremfor de øvrige germanske folks ældre literære frembringelser.

Den gamle norsk-islandske poesi deler sig i to grene. Den ene af disse bestaar af en række gamle sange, som har faaet den feilagtige benævnelse den *ældre Edda*. Den anden gren dannes af de saakaldte *skaldekvad*. Eddasangene er forfattede i de ældre, enklere versemaal, og stilen er i regelen simpel og tiltalende. De indeholder de gamle nordmænds gudelære, deres fornemste sagn og traditioner og giver tillige ogsaa et indblik i deres moralske grundsætninger. Deres forfatteres navne er ukjendt. Eddasangene synes at være forfattede paa den tid, da kristendommen trængte ind og satte sindene i gjæring, og den gamle asatro begyndte at rokkes. Det gjaldt da at forsvare den gamle tro, at gjengive paa en klar og tiltalende maade dens vigtigste træk og lærdomme, at fremdrage paany de herlige gamle heltesagn, som folk holdt paa at glemme. Det er indholdet, digterne her har lagt vegt paa, da deres opgave er at belære, ikke at underholde. Dette forklarer vel ogsaa, at forfatterne ikke har sat sine navne til disse sange. De betragtede sig ikke som digtere, der frembragte noget nyt. Deres kvad indeholder asatroen og de gamle heltesagn — folkets dyreste eie. Derfor vover ikke forfatterne at kalde disse sange sit eget verk. Baade hvad indhold og poetisk fremstilling angaar, danner eddasangene den gamle norrøne literaturs hovedverk. De er som de øvrige skaldekvad forfattede af skalde og synes ikke at være ældre end en stor del af den øvrige skaldepoesi, med hvilken de staar i nært slægtskab, og af hvilken de egentlig kun danner et led. Skald betyder digter og

Digitized by Google

skaldeskap digtekunst, dog pleier man med ordet ***skaldekvad*** nærmest at betegne de sange, hvis forfatteres navne kjendes, eller ogsaa alle kvad med undtagelse af eddasangene.

Skaldepoesien havde naaet høit før Harald Haarfagres dage, men paa hans tid og ved hans hof kom en ny retning til fuld udvikling. Dette var ***hirdskaldepoesien***. Harald havde mange bekjendte skalde ved sin hird, blandt hvilke kan nævnes ***Audun Illskælda, Thjodolv fra Hvin, Thorbjørn Hornklove, Ølvar Hnuva***, o. fl. Hirdskaldene opholdt sig ved kongens hof, og deres bestilling var at digte kvad til kongens pris. De digtede i regelen sine kvad i et nyt og meget indviklet versemaal kaldet ***drottkvætt***, et ord som betegner det versemaal, som bruges i digte, der fremsiges om en fyrste i hans hirds paahør. Dette indviklede versemaal blev med tiden saa godt som det eneste, skaldene benyttede, naar de digtede fyrstekvad, og det blev saaledes i denne gren af skaldepoesien en lov, omtrent ligesaa absolut og ligesaa hæmmende som de "tre enheder" i den ældre dramatiske literatur. Paa grund af dette indviklede versemaal blev skaldene af hensyn til formen nødt til at gjengive simple udtryk i alleslags kunstige omskrivninger (***kenningar***), og at rive ordene ud af deres naturlige stilling i sætningen og føie dem ind i verset, hvorsomhelst de bedst kan tjene versekunstens krav. Dette, ved siden af de mange uklare hentydninger til dunkle myther, gjør disse kvad for os ofte meget vanskelige at forstaa. I modsætning til Eddasangene bliver det efterhaanden ***formen***, som i disse hirdskaldes kvad lægges mest vegt paa; indholdet bliver ofte af underordnet betydning.

Hirdskaldenes digtning er en hofpoesi, der ligner den middelalderlige ridderdigtning. Men medens til ex., ***minnesangerne*** i sine ridderdigte i regelen inskrænker sig til at besynge ridderlig tapperhed, elskov og gavmildhed, begrænser hirdskaldene sig endnu mere, idet de besynger kongens tapperhed og gavmildhed, men nævner saa godt som aldrig elskov. Vistnok digtede ogsaa skaldene ved enkelte leiligheder elskovskvad, men nogen egentlig kjærligheds-poesi frembragte de ikke. Dette kommer udentvil deraf, at den strænge konventionelle sædelighedsfølelse

Digitized by Google

i norden forbød en mand, ikke blot at pleie udstrakt selskabelig omgang med en ugift kvinde, men ogsaa at digte sange om hende, da hun ansaaes for at have mistet sit gode rygte, hvis hendes navn kom i folkemunde. Men tiltrods for, at der i hirdskaldenes digte ofte er saa lidet, som falder i vor smag, saa er der ogsaa blandt hirdskaldekvadene mange aandfulde sange, som lader os fornemme de gamle digteres sande mesterskab. Der er fantasi og følelse, kraft og alvor i mange af disse kvad — sand digterisk inspiration, som ogsaa kan bringe *os* til at lytte.

Som en prøve paa et fyrstekvad, vistnok ikke i *drottkvætt*, men i et ældre simplere versemaal, nemlig *fornyrdislag*, skal anføres nogle af den allerede omtalte hirdskald Thorbjørn Hornkloves kvad om Harald Haarfagre:

Lytter, ringbærere!
mens Harald jeg besynger,
den rige konge
i kampen djærv.
Den hvide mø
med de lyse lokker
jeg hørte med ravnen tale;
hendes ord jeg gjentager.

Vis var valkyrjen,
alvorsfuldt hendes blik;
vel skjelned' den skarpsynte
fuglens stemme;
den halshvide
med de lyse bryn
hilste den høitflyvende,
som paa fjeldskrænten sad.

Den hvide mø, valkyrjen, taler med de blodige ravne, der sidder paa fjeldskrænten, og de fortæller hende, at de har fulgt Harald i hans kampe; derfor er de saa blodige, da han altid gav dem døde kroppe nok at æde. Efter saaledes at have skildret Haralds tapperhed, beskriver skalden ogsaa hans gavmildhed:

Er kongen gavmild,
han som til kampen haster
med vaabenvante mænd,
som værge hans land?

Digitized by Google

Hel glade de ere,
de kampberømte,
som i Haralds gaard
med brikkerne lege.
Med guld de begaves
og fagre sverd,
med huniske staal
og med trælle fra østen.

* * *

Paa deres vaaben
og gyldne ringe
du ser, at Harald dem ynder.
De eie røde skjolde
med fagre rand,
sølvsmykkede sverd
ringvævede brynjer,
gyldne belter
og udgravne hjelme,
armringe, som Harald dem skjænked.[1])

Naar en konge døde, var det skik at digte et kvad til hans minde. Disse *arvekvad* (erfikvædi), som de kaldtes, skildrer da i regelen ikke blot de nærmere omstændigheder ved kongens død, men ogsaa hans ankomst til og modtagelse i Valhal. Et af de ypperligste og bedst kjendte arvekvad er udentvil Eyvind Skaldespillers "Haakonarmaal", hvori han skildrer Haakon Adelstensfostres fald i slaget paa Fitje:

Göndul og Skögul[2])
sendte Gautatyr[3])
at kaare blandt konger
hvo af Yngves æt
skulde til Odin fare,
i Valhal at være.

Bjørns broder[4]) de fandt
i brynjen fare,
kongen den herlige
kommen under fanen;

[1]) Oversættelse af R. Keyser.
[2]) Valkyrjer.
[3]) Odin. Odin sendte disse valkyrjer at udkaare den konge, som skulde falde i kampen.
[4]) Haakon Adelstensfostre.

Digitized by Google

ræd stod fienden,
men spydene rystedes;
striden var nu
netop begyndt.

Derpaa følger en beskrivelse af kampen, hvori Haakon vandt seier, men faldt, og valkyrjerne vendte tilbage til Valhal for at forkynde Haakons komme. Odin sender da guderne Hermod og Brage for at modtage Haakon. Digtet slutter med en lovprisning af den faldne konge og en skildring af de onde tider, som fulgte efter hans død:

I heldig stund
den konge fødes,
der saa vinder hjerter;
hans tid mon stedse
mindes med pris.

Ubunden blandt menneske-skarer
Fenrisulven skal fare,
før jevngod helt
som konge træder
i de øde spor.

Rigdom forgaar,
frænder dø,
land og jord lægges øde.
Siden Haakon for
til hedenske guder,
folket lever fortrykt.[1])

Som en prøve paa et i *drottkvætt* digtet kvad kan anføres nogle strofer af skalden Sighvats "Fritalenhedsviser" (Bersøglisvisur). Sighvat Thordsøn var den fornemste skald paa Olav den helliges tid, og da Olav faldt ved Stiklestad, traadte han i tjeneste hos Magnus Olavson, som fulgte sin fader paa tronen. Magnus Olavson begyndte snart at øve strenghed mod bønderne, der havde taget del i kampen mod hans fader, og denne hans fremfærd vakte saa megen misnøie, at landet igjen truedes med krig. Da var det, at Sighvat med stor frimodighed dadlede

[1]) Oversættelse af R. Keyser.

Digitized by Google

kongens handlemaade i disse sine viser og raadede ham til at søge at vinde folkets gunst. Dette gjorde et saa dybt indtryk paa kong Magnus, at han begyndte at regjere med saa megen mildhed, at han fik navnet den gode.

Haakon, som faldt paa Fitje,
storligen gavned' sit land,
da hevngjerrig ran han revsed';
derfor ham folket har elsket.
Adalsteinsfostres love
nordmanden troligt har holdet;
sent gaar af bondens minde
den milde landstyrers verk.

Bondefolket nød ret,
da begge kongerne Olav
og jarlerne hegned med fred
om gjæve ætlingers eie.
Haralds arving og herlige
Trygves søn lode holde
ukrænket hver en lov,
som folket af dem modtog.

Jeg var hos dig den høst,
da fra østen, konge! du kom.
Himlen selv, tyktes folket,
det havde med hænderne grebet,
da det dig saa ilive,
saa dig kræve dit land,
haabed', at du skulde værne
kjæk om din fædrenearv.

* * *

Konge, streng er din vrede!
Hvo vover dig vel at egge
det givne ord at bryde,
du, som prøver det tynde staal!
Byttesæl landets herre
fast ved sit ord skulde holde.
Sterke slagstormes vækker
Sømmer ei løfte at bryde.

* * *

Slemt er ordet, der tales:
gjæve bønder jo sige,

Digitized by Google

at kongen djervt dem berøver
fra fædre arvede odel.
For ran det bonden erklærer,
naar kongens mænd sig tilrive
ved uretfærdige domme
hans kjære fædrenegods.[1])

Som allerede antydet, digtede hirdskaldene helst fyrstekvad til kongens ære. Dette var noksaa naturligt, da kongen ikke alene gav dem frit ophold ved sin hird, men tillige ofte skjænkede dem rige gaver som belønning for deres kvad. Men der var ogsaa skalde, som ikke opholdt sig ved hoffet; særlig disse behandlede da tidt andre emner, der ikke alene egnede sig bedre til poetisk fremstilling, men var af mere almen-folkelig interesse. Der findes saaledes i skaldepoesien sange, der nærmer sig folkevisen — specielt balladen — baade i sit indhold og i sin stemningsfulde stil. Som exempel herpaa skal anføres nogle strofer af de anonyme sange, som findes i Hervarasaga.

I de første kapitler af denne saga fortælles der om, hvorledes kong Svaverlame tvang dvergene Dyrin og Dvalin til at smede ham et sverd, Tyrving, der var bedre og smukkere end alle andre vaaben. Men dvergene lyste en forbandelse over det. Det skulde blive en mands bane, hvergang det blottedes, og tre af de største niddingsverker skulde udføres med det. Svaverlame blev fældet af berserken Arngrim fra Bolm, som derved kom i besiddelse af Tyrving. Arngrim havde tolv Sønner, af hvilke Angatyr var den største kjæmpe. En anden af sønnerne, Hjørvard, gjorde det løfte, at han vilde egte Ingebjørg, datter af kong Yngve i Upsala. Men kjæmpen Hjalmar, en af kongens mænd, beilede ogsaa til Ingebjørg, og hun valgte Hjalmar. Hjørvard udæskede nu Hjalmar til kamp, og den følgende vaar mødte Hjørvard og hans brødre Hjalmar og hans kampfælle Ørvar Odd paa Samsø, hvor en blodig kamp paafulgte. Hjalmar kjæmpede mod Angatyr, som bar sverdet Tyrving. Ørvar Odd kjæmpede alene mod de øvrige Arngrimssønner og fældte dem

[1]) Oversættelse af R. Keyser. Drottkvætt-strofens mange eiendommeligheder er ikke beholdt i oversættelsen.

Digitized by Google

alle. Hjalmar dræbte Angatyr efter en kamp saa voldsom, at hele øen skjalv; men han blev selv dødeligt saaret af sverdet Tyrving. Som han sad paa en tue, bleg og blodig, kom Ørvar Odd hen til ham og spurgte:

Hvor gaar det dig, Hjalmar?
Du har farve skiftet:
jeg tror dine mange
saar gjør dig mødig;
din hjelm er kløvet,
huggen din brynje;
dit liv, tænker jeg,
snart er ledet.

Hjalmar kvad:

Saar har jeg sexten,
sønderslidt brynje,
sort er mig for synet,
ser ei at gaa;
Angatyrs sverd
stak mig ved hjertet
hvasse klinge
hærdet i edder.

Jeg eied tilfulde
femten gaarde,
men aldrig jeg likte
landlivets ro;
nu maa jeg ligge
livet berøvet,
søndret med sverdet
paa Sams ø.

* * *

Forlod jeg den hvide,
fagerarmede mø,
paa den ydre
Agnasits kyst;
det ord mon sandes,
som hun sagde mig,
at atter komme
skulde jeg aldrig.

Digitized by Google

Drag du af haanden
ringen den røde,
og før den til unge
Ingebjørg!
Den sorg mon hende
i sindet fæstes,
at ei jeg kommer
til Upsal mer.

Kvindernes fagre
sang forlod jeg,
oplagt til glæde,
øster ved Sote;
min færd jeg skynded'
og for i orlog
hin sidste gang
fra hulde venner.[1])

Odd førte Hjalmars lig til Sverige. Ingebjørgs hjerte brast af sorg, og de lagdes i samme gravhaug.

En af de mest begavede af skaldepoesiens mange mestere var ***Egil Skallagrimsson,*** født paa Island omkring aar 900. Hans bedstefader var storbonden Ulv Bjalvesson, ogsaa kaldet Kveldulv, som boede i Søndfjord i Norge paa Harald Haarfagres tid. Kveldulv beskrives som en mørk og kjæmpestor mand, styg af udseende og heftig af sindelag. Han havde to sønner, Thorolv og Grim, eller Skallagrim, som han kaldtes, fordi han blev skaldet i en forholdsvis ung alder. Skallagrim siges i et og alt at havde lignet sin fader, men Thorolv, som lignede moderen, var en vakker mand. Da Harald blev enehersker i Norge, traadte Thorolv ind i hans hird, men Kveldulv og Skallagrim viste sig opsætsige og vrangvillige mod den nye kongemagt og blev derfor snart nødt til at forlade landet. De satte kursen mod Island, som kort iforveien var blevet opdaget. Gamle Kveldulv døde paa reisen, men Skallagrim landede ved Islands vestkyst, hvor han bosatte sig ved en fjord, som senere kaldtes Borgarfjord. Her byggede han sig en gaard, Borg, hvorfra fjorden har faaet sit navn. Skallagrim blev en mægtig mand paa Island og blev stam-

[1]) Oversættelse af R. Keyser.

Digitized by Google

fader til en berømt og talrig slægt. Han havde mange børn og blandt disse Egil Skallagrimsson, den senere saa berømte skald. Egil lignede sin fader og sin bedstefader. I styrke og legemsbygning var han en kjæmpe, bredskuldret med stort hoved og høi pande — et hoved høiere end andre. Men af udseende var han ingen skjønhed. Han omtaler sig ogsaa selv i kvadet om Arinbjørn, da han var bleven noget til aars, som manden med det ulvegraa hoved og de sorte øine bag de buskede bryn. Skaldet blev han ogsaa med tiden som sine fædre. Af karakter var han heftig og voldsom og taalte ingen modstand. Hvor han var, der var der altid noget paafærde. Som skik og brug var i de dage, drog Egil tilligemed en ældre broder Thorolv udenlands, da han var henved tyveaarsalderen. De kom først til Norge, hvor Erik Blodøx var bleven konge efter sin fader Harald Haarfagre. Men Egil kom snart i ugreie med kongen, og de maatte forlade landet. Efter at have faret paa vikingetog en tid traadte brødrene i den engelske konge, Adelstens tjeneste. Thorolv faldt i et slag mod skotterne, og Egil drog da hjem til Island. Nogen tid efter drog Egil atter til Norge for at indkræve en arv, som var tilfaldt hans hustru. Men enden blev, at det kom til et fuldstændigt brud mellem ham og kong Erik. Efter at have hevnet sig, saa godt han kunde, paa kongen og hans venner, reiste han kong Erik nidstangen til tegn paa sit had og sin foragt og forlod saa Norge. Efter nogen tid blev Erik Blodøx selv fordreven fra Norge af sin halvbroder Haakon Adelstensfostre. Han drog da til England, hvor han af kong Adelsten fik den nordlige del af dette land som len. Nu traf det sig saa, at Egil paa en reise langs Englands kyst led skibbrud og faldt i kong Eriks hænder. Allerede den næste dag skulde han lade sit liv; men om natten digtede han et kvad til kong Erik, og kongen syntes saa godt om dette, at han som sangerløn skjænkede Egil livet. Dette digt, som kaldtes *Höfudlausen*, fordi Egil dermed frelste sit hoved, betragtedes i ældre tider som et mesterverk i skaldekunsten. Efter denne begivenhed drog Egil atter tilbage til Island.

Medens han sad hjemme paa sin gaard Borg, havde han den sorg at miste sin søn Bødvar, der forulykkede paa sjøen strax

Digitized by Google

udenfor gaarden. Dagen efter ulykken fandt han sin søns lig og jordede det i sin fader Skallagrims gravhaug. Derpaa gik han hjem og ind i sit kammer og satte staven for døren. Han vilde ikke tale med nogen, hellerikke vilde han spise eller drikke; der vilde han sidde, til han sultede ihjel. Det lykkedes dog hans datter, Thorgjerd, at bevæge ham til at afstaa fra dette forsæt, idet hun foreholdt ham, hvor nødvendigt det var for ham, som var skald, at digte et kvad til Bødvars minde. Egil spiste da og drak og digtede saa et kvad, "Sønnetabet" (Sonatorrek), hvori han lader sin sorg og smerte strømme ud. Nogle strofer af dette digt i nogenlunde ordret oversættelse skal anføres:

Let jeg ei
kan løfte tungen,
har til lyd
ei mod i brystet,
ei til kvad
jeg ord kan finde,
tanke tungt
med tanke strider.

Alt mit sind
af sorgen knuges;
derfor haardt
det holde vil
frem at faa
den fulde klang,
dersom jeg dog
at digte prøver.

* * *

Thi min æt
mod enden stunder,
som en skov,
hvis stammer styrter.
Fro man ei
sin frændes lig
bort af hus
at bære magter.

* * *

Mig har havet
meget røvet;

Digitized by Google

frændes savn
er svært at mindes,
siden den søn,
jeg stoled paa,
fra livet gik
til glædens hjem.

En ordret oversættelse har sine fordele, især deri at den saavidt mulig bevarer for os digtets ydre form og klædning. Men fordi denne gamle form er os fremmed, bliver ogsaa digtet os fremmed selv i en saadan oversættelse. Afdøde Prof. N. M. Petersen har leveret en meget friere oversættelse, som vel nærmest kan betragtes som en omskrivning af digtet i moderne verseform.

Skjønt denne oversættelse ikke saa nøiagtig holder sig til originalens ordlyd, er den dog særdeles vel skikket til at gjengive for os digtets aand og indhold i en bekjendt kunstform. Det tør derfor være af interesse at meddele en prøve ogsaa paa denne oversættelse.

Ve mig! ja det langsomt gaar
tungen nu at røre;
frem for lyset ei formaar
mødig sjæl at føre
Vidvars rov; o, den er trang,
tung den vei at træde,
naar en sjæl skal avle sang,
som har tabt fin glæde.

Dybt i brystet dump og hul
slumrer klare tone;
stiger langsomt fra sit skjul
op til luftens zone;
klangen, som fra jetters hjem
i de aarle dage
Odin drog alveldig frem,
vorder klage! klage!

Nu min æt til enden gaar,
egen lig, hvis grene
fældes af, og stammen staar
stivnet og alene.

Digitized by Google

Karsk er ei den mand, der har
vædet med sin taare
frændes lig, da han det bar
hen paa sidste baare.

* * *

Havet har min lykkering
brudt itu i kvælde;
o, det er en bitter ting
frænders fald at tælle;
siden han, som helst jeg gad
her paa jorden eie,
vandrede saa tidlig ad
evig yndes veie.[1])

Men skjønt en tung sorg har rammet ham, priser skalden sig dog heldig, idet guderne har givet ham sangens gave, hvorved han kan finde lindring og trøst. Dette digt er høist merkeligt. Lad os huske tiden, da det blev til, omkring midten af det tiende aarhundrede; og lad os ogsaa merke os, hvorledes de gamle digtere blandt de øvrige germanske folk i hine tider digtede. De søgte endnu ikke at skabe i digtet et udtryk for sine tanker og følelser, saaledes som tilfældet er i den moderne literatur. De digtede ikke ud af sit eget hjerte, sin egen fantasi; derfor er den ældste germanske digtning ikke poesi efter vore begreber. Deres kunst bestod i at fortælle paa en underholdende maade om helte og deres bedrifter — sagn og traditioner, som var folkets fælles eiendom. Det var en fortællekunst, der ligner meget den, vi finder hos vore bedsteforældre, naar de fortalte eventyr. De kunde fortælle dem paa en underholdende maade, men søgte altid med den størst mulige nøiagtighed at gjengive dem saaledes, som andre før dem havde fortalt dem, og som de ventede, at andre *efter dem* vilde fortælle dem. Paa en lignende

[1]) I sit drama "Hærmændene paa Helgeland" har Henrik Ibsen sat i scene denne episode af Egil Skallagrimssons liv i den handling, hvor han fremstiller den gamle Ørnulfs sorg over sine faldne sønner. Ligeledes har "Sønnetabet" været det forbillede, Ibsen har havt for øie da han skrev "Ørnulfs Drapa" i samme drama. Men uagtet Ibsens digt er en efterligning af Skallagrimssons, er det ikke derfor mindre originalt, thi ligesom "Sønnetabet" er et af mesterverkerne i den ældre literatur, saaledes er Ibsens "Ørnulfs Drapa" et af de vakreste digte i den nyere poesi.

Digitized by Google

maade digtede de gamle digtere hos de germanske folk. Men her har vi altsaa en undtagelse. Egil Skallagrimsson siger selv, at han i poesien søger trøst og lindring i sin sorg. I den gamle literaturs ældste periode digter denne skald ud af sine egne følelser og tolker sin smerte i sin sang paa en maade, som endnu rører vore hjerter. Hans digt "Sønnetabet" er poesi i ordets bedste forstand.

Men naar Skallagrimsson og hans digt "Sønnetabet" nævnes som en undtagelse, saa er dette ikke saaledes at forstaa, at dette digt er det eneste i den gamle norsk-islandske skaldedigtning, som kan kaldes poesi. Der findes mange smukke exempler paa virkelig poesi især i eddasangene. Saaledes kan blandt andre nævnes sangen om Skirnirs reise (Skirnismaal). I denne sang fortælles, at guden Frøi, der sad oppe i Aasgaard, saa borte i Jøtunheim den fagre Gerd og grebes af en heftig elskovskval. For at vinde hende gav han sit sverd, som var mandens dyreste eie efter den tids tænkemaade, den skat, han mindst af alt vilde skille sig ved. Han fortæller sin tjener Skirnir, hvor smuk Gerd er. Naar hun gaar frem og tilbage i gaarden, siger han, da skinner hendes arme, saa det lyser over land og hav. Sjelden har nogen digter udtrykt sin elskovslængsel i skjønnere ord. Han sender da Skirnir til Jøtunheim for at beile til Gerd, saaledes som skik var i gamle dage. Skirnir rider afsted gjennem ensomme dale og mørke fjeldkløfter, og paa denne ensomme og farlige reise oplader han sit hjerte, ikke for guder eller mennesker, men for sin hest. Han siger til denne:

Mørkt er det ude,
tid for os at fare
over fugtige fjelde
til thursernes hjem.
Vi kommer begge tilbage,
eller begge falder
den sterke jøtun i vold.

Saa inderligt er altsaa venskabet mellem rytteren og hans hest.

Af de mange exempler, som kunde anføres, skal omtales

Digitized by Google

endnu et enkelt, nemlig sangen om helten Helge Hundingsbane og has trofaste hustru Sigrun. Helge faldt for morderhaand, og Sigrun sørgede dybt over ham. Saa faar Helge tilladelse til at forlade Valhal for endnu engang at gjense sin elskede Sigrun. En af Sigruns tjenestekvinder, som gaar forbi Helges gravhaug, bliver var, at Helge rider til haugen med et stort følge. Hun melder dette, og Sigrun begiver sig til haugen, hvor hun gaar ind og finder der Helge.

Sigrun kvad:

Nu ved vort gjensyn
saa glad jeg er,
som Odins høge
hunger pinte,
veirer de valens
varme bytte
og duggblanke
daggry skuer.

Livløse konge
kysse vil jeg,
før du blodig
brynje kaster;
sprengt er, Helge!
dit haar med rim,
vaad er drotten
af valens dugg![1])
Høgnes maag[2]) er
hænderne klamme:
hvor kan jeg, Budlung![2])
bøde din kval?

Helge kvad:

Ene du, Sigrun,
fra Sveafjelde!
volder, at Helge
er vaad af blod:
græder du, brud! de
bitre taarer,
sydens solmø!
blodig hver (taare) falder
før du sove gaar;
fyrsten paa bryst,

[1]) Blod.
[2]) Helge.

Digitized by Google

knugende, klare
kummertynget.

Drikke vi trøstig
den dyre most,
fattes os end
fryd og lande;
sørgesang ei
synge nogen,
ser han end mig
saar paa brystet.[1])

Helge og hans følge red sin vei; men Sigrun døde snart af sorg og græmmelse.

Saaledes er den gamle norsk-islandske digtning fra de tidligste tider fuld af den skjønneste poesi; men dette er ogsaa kun tilfældet med den gamle norsk-islandske. Vi søger forgjæves efter noget lignende i de andre ældste germanske literaturer, naar vi lader ude af betragtning nogle rent ubetydelige smaating. Og det er vistnok de gamle norsk-islandske skaldes største fortjeneste, at de af alle de gamle germanske digtere er de første, der virkelig har skabt sand poesi — som i digt har tolket hjertets længsler og følelser.

De ord, som stod at læse over indgangen til et af Kjøbenhavns theatre: "Ei blot til lyst", kunde ogsaa sættes over skaldepoesien. Sang skaldene end gjerne kongers pris, blandede de end sine stemmer i festgildets glæder, saa repræsenterer, som vi har seet, de kvad, de saaledes digtede, hverken skaldepoesiens hele indhold eller skaldenes hele virksomhed. De stod ligesaa kjække og uforfærdet midt i slagtumlens larm og opflammede krigerne til tapperhed; de var, naar det gjaldt, folkets talsmænd og lærere; de tolkede hjertets sorger og sjælens hemmelige længsler. Deres digtning strakte sig til alle felter og blev udtryk for folkets hele liv — en aandsmagt saa stor, at selv konger maatte bøie sig for den og tie.

Knut Gjerset.

[1]) Oversættelse af G. A. Gjessing.

Digitized by Google

Lidt om, hvad de norske i Amerika har udrettet for kirke og skole.

De fleste, som er indvandret til dette land fra Norge, kom hid, fordi der var trangt om udkomme for dem i det gamle land, og de havde hørt, at det skulde være lettere at tjene det daglige brød i Amerika. Og de blev ikke skuffet i saa henseende.

Der er vel ikke saa særdeles mange norske amerikanere, der egentlig er rige, især hvis man taler om rigdom efter amerikansk maalestok; men der er mange velstaaende norske i dette land. Der er almindelig velstand blandt de norske i Amerika. Især er det tilfældet blandt farmerstanden. Forat forvisse sig derom kan man bare ta sig en tur gjennem hvilketsomhelst norsk settlement, hvor vore landsmænd har boet fra 30 til 60 aar. Det er en fornøielse at kjøre forbi den ene vakre, velstelte farm efter den anden. Det er en fryd at se de store hvidmalte vaaningshuse og de endda større rødmalte udhuse fulde af fede kjør og glinsende heste. Altsammen vidner om velstand.

Men dersom nogen tror, at det norske indflytterfolk ikke har havt tanke paa andet end at faa sig et stykke land, bygge huse og faa fat i saa meget som mulig af denne verdens gods, da tar man feil. Vore frænder paa den anden side havet synes at ha den mening om os, som bor i Amerika, at vi bare interesserer os for penge; men det er en aldeles feilagtig opfatning.

Af alle folk i verden staar de tre nordiske folk høiest i al-

Digitized by Google

menoplysning. Der er i Norge, Sverige og Danmark saagodt som ikke et eneste med fuld forstand udrustet menneske, der ikke kan læse og skrive. Og med hensyn til høiere dannelse staar de hellerikke tilbage.

Der er hellerikke i hele Norges land en eneste bygd, som ikke har sit gudshus, hvis taarn peger opad mod det evige hjem. Og naar kirkeklokkerne "kalder paa gammel og ung", da tar far paa sig sine bedste klæder, og mor lægger varsomt lommetørklædet om salmebogen, og forældre og børn er snart paa kirkevei.

Det er noget, som man paa forhaand kunde vide, at et folk, hvis minder er knyttede til kirken, og som staar i forreste række men hensyn til oplysning, ikke kunde være tilfredse i dette land, bare de her kunde finde et mere sorgfrit udkomme. De første indvandrere havde ikke været her længe, før de begyndte at tænke paa at faa sig et gudshus.

De havde i førstningen ikke raad til at bygge store, pene vaaningshuse for sig selv. Et lidet "loghus" fik gaa an til en begyndelse. Og de havde hellerikke midler til at reise en stor og statelig kirkebygning. Men tømmerstokke kunde hugges paa deres eget land. Stærke og villige hænder svang øxen. De stærke oxer drog tømmerstokkene frem til byggetomten, og snart stod den første norsk-lutherske kirke i Amerika paa Indianerhaugen i Muskego, Wisconsin. Det er noget over sexti aar, siden norske indflytterfolk begyndte paa opførelsen af den første norske kirke i dette land. Den blev taget i brug i aaret 1844. Dette var "den ringe begyndelses dag."

Paa den tid skrev en svensk prest, som var kommen over, og som havde sluttet sig til episkopalerne, at skandinaverne i Amerika aldrig maatte tænke paa at danne en luthersk kirke i dette land; det vilde aldrig bli til noget. Det fornuftigste, de kunde gjøre, var at slutte sig til episkopalkirken.

Det norske folk har vistnok aldrig været noget stort folk; men det har aldrig været nogens træl. Og hellerikke i de fattige nybyggerlivets dage tænkte den haandfuld norske, som var komne hid, paa at opgi sig selv og sin kirke. Ingen af

Digitized by Google

dem drømte vel dengang om en saadan vækst og udvikling og magt af den lutherske kirke i Amerika, som vi, sexti aar senere, er vidne til. De gik simpelthen ivei og byggede den ene kirke efter den anden, og det ene gudshus større og penere end det andet, indtil der idag findes spredt over de Forenede Stater, i by og paa land, omtrent to tusinde norsk-lutherske kirker. Nogle af dem er smaa og uanseelige, og nogle er store, kostbare og imponerende. Og det er ikke blot i byerne, at der findes mange vakre kirker; ogsaa i mange af de gamle settlementer har for længe siden kostbare og stilfulde kirkebygninger erstattet de simplere forsamlingshuse, som blev opførte i pioneertiden.

Og hvorfor skulde vort folk i dette land ikke bygge sig vakre kirker? De bor selv ikke længere i jordkjældere, tørvhytter eller uhøvlede "loghuse". Den slægt, som nu voxer op i de ældre settlementer, har bare hørt om, at folk engang levede paa det vis. Nu findes der næsten ikke andet end store, pene huse. Og hvorfor skulde de da ikke ha ogsaa et vakkert gudshus, som de kan ha baade glæde og hygge af? Intet er for godt og pent, naar det gjælder at bygge Guds kirke.

Men vort norske folk i dette land har ikke blot bygget kirker. De har ogsaa tænkt paa, at presten og hans familie maatte ha et hjem. Ved siden af kirken finder vi derfor ogsaa ofte en vakker prestegaard. I førstningen fik presterne, lig menighedslemmerne, hjælpe sig saa godt, de kunde, hvad hus angik. De første prester, som kom over forat arbeide blandt nybyggerne, havde hellerikke forladt fædrelandet, fordi det var deres livs høieste maal at faa sig et fedt prestekald med en idyllisk prestegaard. Det var noget andet, som drev dem til at rive sig løs fra slægt og venner og komme herover forat dele livets brød for sine udvandrede landsmænd. Og de var fornøiede med at dele nybyggernes kaar, ogsaa hvad husbekvemmelighed angik. Men eftersom velstanden i menighederne steg, vilde ikke menighedslemmerne, at deres prester skulde ha det uslere, end de selv havde det, og nye, bekvemme og store presteboliger blev byggede. Presterne blandt de norske amerikanere har det nu i regelen godt.

Digitized by Google

De første prester blandt det norske indflytterfolk kom fra gamlelandet. Men skulde kirken bestaa og voxe, kunde den ikke i længden være afhængig af det antal prester, som den kunde vente at faa fra den anden side havet. For det første kunde man ikke vente at faa prester nok paa den maade, og for det andet vilde prester, uddannede i Norge, i længden ikke bedst svare til behovet. For dem, som kom over fra Norge, kunde der vist ikke findes prester, der bedre passede end de prester, der kom over med dem. Ingen kunde forstaa nykommerne bedre end de, som selv var nykommere, og som altsaa havde havt de samme oplevelser og erfaringer som disse. Deres barndomsminder og hjerterødder var i Norge; deres haab og deres fremtid i dette land.

Men anderledes forholder det sig med den slægt, som er født og opvoxet i dette land. De er ikke norske i samme forstand som de, der er født og opvoxet i Norge. Hellerikke er de amerikanere i samme forstand som "yankeerne" er det. De er en mellemting, de er ret og slet norske amerikanere. De taler maaske engelsk, især er det som oftest tilfælde med dem, som hører til tredie generation. Engelsk er deres hjertesprog. Gjennem folkeskolen og pressen er de blet indforlivede i amerikanske forholde. Amerika er deres land. Og dog, der er som oftest, bevidst eller ubevidst, ikke saa lidet norsk i deres tankesæt og aandsliv. Der er en del norske amerikanere, eller amerikanerne af norsk herkomst, som neppe kan tale norsk, og dog er der som oftest en større forskjel paa dem og en fuldblods "yankee", end de fleste vil tro. Vi er i regelen det, som den aandelige atmosfære, vi lever i, gjør os til.

Der er vistnok enkelte uforstandige norske amerikanere, som tror, at det igrunden er lidt gjildere at være "yankee", og som prøver at være noget andet, end de er; de skal ikke længere ha noget spor af norskdom ved sig; men det lykkes dem i regelen kun daarlig; de opnaar for det meste kun at bli latterlige og unaturlige vanskabninger. "En morian kan ikke omskifte sin hud eller en parder sine pletter."

Der er ogsaa dem iblandt os, som vil være norske paa samme

Digitized by Google

Maade og i samme grad som vore fædre og brødre paa den anden side havet, og de sørger, naar de mærker, at den opvoxende slægt ligesom holder paa at glide bort fra dem. De skjønner ikke, hvorfor ikke de unge kan være norske i sind og skind, ligesaavel som de. De synes, det er for galt, at ikke de unge skal omfatte alt, som er norsk, med en levende interesse.

Men enten vi nu synes, at dette er beklageligt eller ei, saa er det simpelthen en umulighed at faa den ungdom, som voxer op i Amerika, til at være norsk, slig som ungdommen i Norge er det. Vor ungdom er norske amerikanere og kan ifølge naturens love ikke være andet.

Blandt ethvert folk er der ledere eller foregangsmænd baade i kirke og stat. Selv i en fri republik og en frikirke, hvor altsaa folket selv styrer, er der dog altid en del mænd, som paagrund af sin aands overlegenhed og dygtighed gaar i spidsen, og mængden følger sine ledere. Som regel blir de foregangsmænd, der har gaaet paa skole og faaet en høiere uddannelse.

Skal en med held kunne indta en ledende stilling blandt et folk, maa han elske folket, og han maa kjende folket. Han maa kjende folkets sprog, literatur, historie, aandsliv, tankesæt og levemaade.

Den, som med held skal kunne arbeide som foregangsmand blandt norske amerikanere, maa altsaa elske det norske folk i Amerika, og han maa forstaa dette folk. Men man kan ikke rigtig forstaa det norsk-amerikanske folk, med mindre man kjender baade det norske sprog, den norske literatur, den norske historie og det norske aandsliv og tillige ogsaa kjender det amerikanske folks sprog, literatur, historie og levesæt. Det norsk-amerikanske folks aandsliv er et produkt af baade norsk og amerikansk kultur, og den, som vil forstaa dette folk, maa kjende begge de faktorer, som har frembragt folkets aandsliv.

Men hvor skulde vi faa saadanne ledere fra? Vi kunde ikke faa dem fra Norge. Hellerikke kunde vi faa dem fra de rent amerikanske skoler.

Skulde de norske i Amerika ikke aldeles forfeile sin opgave i dette land, var det nødvendigt, at de oprettede sine egne

Digitized by Google

læreanstalter, hvor der kunde uddannes ledere, der helt ud kunde sympatisere med norske amerikanere, fordi de selv hørte med til dette folk. Man forstaar et folk bedst, naar man er opvoxet blandt folket, er *et* med folket. Det var nødvendigt at oprette skoler, hvor den norsk-amerikanske ungdom baade kunde lære at elske og skatte den arv, som vi har faaet med os fra fædrenes land, og hvor de tillige kunde sættes ind i vort nye fædrelands sprog og forholde lige saa godt som ved en ren amerikansk læreanstalt.

Det er klart, at vi norske, som er komne hid til dette land, ikke altid vil vedbli at være norske amerikanere. Med tvingende nødvendighed blir vi, sammen med alle andre folk, som kommer hid fra verdens forskjellige lande, amerikanere. Vi befinder os i en overganstilstand. Men denne overgangstid er en skjæbnesvanger tid. Det gjælder, at overgangen kan ske forsigtigt, langsomt, forstandigt, naturligt. De unge mænd og kvinder, som faar sin uddannelse ved vore egne skoler, vil kunne forstaa den unge slægt, som holder paa at amerikaniseres; men de vil ikke blot kunne forstaa de unge, de vil ogsaa kunne følge dem i overgangsprocessen; men paa samme tid som de følger dem, vil de ogsaa kunne være istand til at lede bevægelsen og holde igjen, naar mængden er tilbøielig til at løbe for hurtigt. De vil kunne ha forstand, saa de kan være konservative fremskridtsmænd.

Vort norsk-amerikanske folk har forstaaet den store betydning af at oprette og drive sine egne høiere skoler. Og de har ikke sparet, naar det gjaldt at bygge og vedligeholde skoler. Ære være det norsk-amerikanske folk, for hvad det har gjort paa dette omraade.

Hvordan vilde det vel ha seet ud blandt os, hvis vi ikke havde Luther College, St. Olaf College, Augsburg Seminarium og alle de andre høiere læreanstalter? Hvordan vilde det ha seet ud med norskdommen blandt os? Og hvordan vilde det vel ha seet ud med kirken?

De norske i Amerika har oprettet og driver fire presteseminarier, der alle har store, pene og tidsmæssige bygninger, to

Digitized by Google

colleges, der begge staar saa høit i anseelse som noget college i de vestlige stater, to skolelærerseminarier og femten akademier. Ved alle disse er der for nærværende sikkerlig i det mindste en fire tusinde unge mænd og kvinder, der modtar undervisning. Af de over tusinde prester og professorer, der nu abeider blandt de norske i Amerika, har de allerfleste faaet sin uddannelse ved disse skoler.

Af alt det prisværdige, som det norske folk i Amerika har udrettet, er oprettelsen og vedligeholdelsen af disse skoler noget af det viseste, største og mest velsignelsesrige. Og den indflydelse, som stadig øves ved disse skoler og fra dem gaar ud til vort folk, vil spores i disse vestlige stater, længe efterat man har sluttet at tale om norske amerikanere.

J. N. Kildahl.

Digitized by Google

Morshjarta.

Ei kvardagssoga.

Langt inn i heidi ligg garden med god livd mot stormarne i den djuplændte lidi austan um vatnet. Dit flutte ho i sin ungdom med honom, ho hadde lova. Der fødde ho upp sine ni born: sex søner og tri døtter, der rann hennar dagar, ein etter hin. Mang ei vake-nott kunde vel falla inn, naar krægda og krimsykja gjekk i grendi, men ho fekk daa hava alle sine born, og daa takka ho Gud fader for hans naade og lagde med gleda paa seg tungarbeidet, som fall.

So fekk eldste sonen amerikasotti. Han vilde berre vera burte i tri aar og tena seg nokre skjelingar, so skulde han koma heim att. Morshjarta leid mykje vondt i dei lange vikorne, fyrr det kom brev. Havet kunde gløypa skipet, eller jarnvegstrænet kunde køyra seg i knas, eller stygge folk kunde narra guten med seg og gjera ende paa honom. Vaarherre fekk mange brennande bøner daa. So kom det fyrste brevet. Han hadde alt fenge plass. Paa ei "savmølla". Dei var mest like vise um, kva det var, baade ho og mannen, men eitkvart grust laut det fulla vera, for han skulde tena ein og ein halv dollar um dagen. Og pengar vilde han skikka heim med det fyrste.

Det kom lite pengar, og ikkje kom han sjølv heller. Men daa tidi leid, vilde den andre sonen av stad. Den tridje og fjorde reiste samstundes, daa dei kom upp i 16—17 aars alderen. So for den femte.

Dei bad so saart, baade mori og faren, at han vilde stana

Digitized by Google

heime, den siste. Han skulde faa garden til rimeleg pris, og dei vilde hjelpa honom best dei kunde paa alle maatar. Mori laag i bøn og ank kvar notti.

Men han for — han med — til Amerika.

Den eine dotteri var gift, og ei onnor tente i byen. Det vart so audt og tomt og stillvore paa den einbølte garden, der det fyrr hadde vore so mange. Dei gamle eldest, og modet minka av. Alle gutarne hadde lova so vakkert aa lydast heim att, men ingen kom. Kva dei lengta og leid, dei gamle, det torde dei ikkje eingong nemna seg imellom; — men det gjorde ikkje sorgi og saknaden mindre, at dei tagde med det.

Eg saag dei ein hende gong, helst honom. *Han* bruka aa buska seg upp og laast vera same karen, han, men *ho* kunde ikkje skapa seg um. Ho hadde fenge so vekjømelegt eit mildvore og stillvore lag. Eg laut tenkja paa henne lange tiderne, etter eg hadde set henne att soleis.

So er det ein sundagskveld seinhaustes. Dei sit i glaset, dei gamle, og bisnar paa ein baat, som kjem yver vatnet. Det kjem ein kar upp bakken. Han stig inn. Men det er skumt i stova, so dei kjenner honom ikkje.

"Er det Rasmus?" spør ho. — Rasmus var ein mann paa grannegarden.

"Nei", svarar mannen ved døri. "Det er meg, mor!" segjer han so og gjeng fram.

Daa kjenner ho honom att paa mælet. Det er den eldste; han som reiste for yver tjuge lange aar sidan.

"Er det Gabriel?" segjer ho og torer mest ikkje tru seg sjølv. So segjer ho: "No vil eg berre segja som Jakob: 'Nu vil jeg gjerne dø, efterat jeg har seet dit ansigt'!"

Tridje dagen etter laag ho lik.

Hans Seland.

Digitized by Google

Nynorsk historieskrivning.

Den gamle norske historieskrivning havde to store samlingspunkter: kongen og de fornemme ætter. Og derfor havde den ogsaa to hovedformer: kongesagaen og ættesagaen. Ættesagaen var næsten udelukkende islandsk; for blandt de udflyttede nordmænd paa Island var det de aristokratiske ætter, som raadede. Ogsaa kongesagaerne blev for en overveiende del forfattede af islændinger; men de havde sit grundlag i norsk tradition, og det var norskt liv, som skabte dem. Da saa det norske kongedømme blev flyttet udenfor landet, stansede af sig selv ogsaa den norske historieskrivning. Da havde den ikke længer noget nationalt samlingspunkt; for kongedømmet havde selv knækket det gamle norske ætte-aristokrati.

Imidlertid, om historieskrivningen var ophørt, levede dog historien videre. Det norske folk fortsatte og udviklede sit liv rundt om i bygderne, og om der ikke var stof til nogen hjemlig kongesaga, saa voxte der i det mindste frem en bygdesaga, nærmest knyttet til de store bonde-ætter. Denne nye saga blev ikke opskreven, den levede sit liv paa folkemund, den blev fortalt i familiekredsene om kveldene rundt peisen eller til gammen i de store gjestebud, og saaledes blev den forplantet og øget fra slægt til slægt. Det er først i den nyeste tid, at man har tat fat paa at skrive op disse bygdefortællinger, og efterhvert vil man lære at forstaa, at her har vi en af de vigtigste kilder til norsk historie i de tider, da Norges rige ingen selvstændig historie havde. Selve kjendsgjerningerne kan ofte være for-

Digitized by Google

vanskede og omdigtede i aarhundredernes løb; men det som sagnene gir os trofast og umiddelbart, det er den aand, som har levet hos folket ned igjennem tiderne.

Og først og fremst fortæller de os, at der har levet en national aand, — at det norske folk gjennem alt fremmedvælde har bevaret sin selvstændige nationalitet sterk og udviklingsdygtig. Det syntes nok bare at være et bygdeliv, folket førte; hver bygd levede for sig selv og havde sin særskilte saga uden sammenhæng med de andre bygders. Men der var et voxende samliv, kulturstrømningerne gik fra bygd til bygd, folkets selvstændighedstrang samlede sig mer og mer til et landskrav, og efter aarhundreders ihærdig kamp kom gjennembruddet i 1814, — det norske folk reiste sig ogsaa politisk.

Nu blev der atter mulighed for en virkelig norsk historieskrivning. Men den maatte i tidens medfør faa andre former end den gamle norrøne. Der kunde ikke nu længer være tale om nogen kongesaga; for det var ikke mere kongedømmet, som var folkets midtpunkt. Nu havde folket selv voxet frem og havde tat ledelsen i egne hænder; den historieskrivning, som nu skulde ha nogen mening, maatte samle sig om folket. Bygdesaga og kongesaga maatte forene sig og bli til folkesaga. Og saaledes blev det ogsaa. Den nynorske historieskrivning blev — og det er dens umistelige fortjeneste — i fremtrædende grad national. Den har gaaet ud paa at gi vort folk kjendskab til og forstaaelse af sig selv, den har søgt frem vor nationale fortid, og dermed har den virket rigt med til at grundlægge vor nationale fremtid.

Det er mange dygtige mænd, som i det sidste hundredaar har arbeidet paa at udforske og oplyse vor historie, og der kunde trænges en hel bog til at gjøre rede for deres gjerning paa hver sit omraade. Men der er to mænd, som fremfor alle har sat sit uudslettelige præg i nynorsk historieskrivning, og som mer end nogen anden har gjort den til det, den er, — det er *P. A. Munch* og *J. E. Sars*. Saa uligeartede som de to er paa nær-sagt alle punkter, i arbeidsmetode, fremstillingsmaade og tanke-anlæg, og saa modsatte som de paa en række vigtige

Digitized by Google

punkter er i sin historiske opfatning, saa har de dog begge to virket i samme retning; den yngre har, trods alle modsigelser han har gjort gjældende, i aand og sandhed fortsat den ældres gjerning, og begge to har — jævnbyrdige med mænd som Henrik Wergeland og Ivar Aasen — været med at reise norsk nationalbevidsthed.

* * *

Peter Andreas Munch — ætling af en gammel gudbrandsdalsk familie, som havde arbeidet sig over i embedsstanden — blev ingen gammel mand. Han var født 1810, og han døde 1863. Men hans livsverk er saa kolossalt, at man næsten ikke fatter, hvorledes tiden har kunnet strække til for det. De otte svære bind af hans "Norske Folks Historie" udgjør tilsammen 6,600 tættrykte sider, og hans "Samlede Afhandlinger", som er udgivne efter hans død, udgjør 2,500 sider. Men dertil har han skrevet en uoverskuelig række mere populære afhandlinger, som ikke er optat i denne udgave; han har leveret en mængde store og smaa avisartikler, han har udgit en hel del landkort og ikke mindre end 36 forskjellige særskilte bøger, — skolebøger, videnskabelige fremstillinger, oversættelser, stridsskrifter, kildeskriftudgaver med fortaler og anmerkninger. Og dette forfatterskab omfatter ikke bare historie i egentlig forstand, men ogsaa geografi og etnografi, politik, mytologi og sprogvidenskab. Ja, paa næsten alle disse omraader har han gjort grundlæggende arbeider.

Til en slig omfattende virksomhed udkrævedes ikke bare en usædvanlig flid, men ogsaa en usædvanlig begavelse. P. A. Munch havde en evne til at ta imod stof, som var ganske mageløs; han læste altid og overalt, og han huskede bogstavelig talt alt, som han havde læst. Og han havde en uforlignelig evne til at omsætte i sin hjerne det modtagne stof; hans tanke knyttede de spredte kjendsgjerninger fast sammen, og de skarpsindigste, mest overraskende og slaaende kombinationer opstod hos ham ligesom af sig selv. Dertil havde han en utvungen evne til at gjengive hele det saaledes omdannede stof baade mundtlig

Digitized by Google

og skriftlig; han søgte ikke at skabe sig en personlig stil, men han fremstillede kjendsgjerninger og tanker enkelt og ligefrem, lidt løst i formen, men klart i tankeføringen og yderst letfattelig.

Med slige evner var han naturlig kaldet til at bli rydningsmanden i norsk historie, og han begyndte med de ældste tider og fortsatte fremover, saa langt han rak. Der var nok at rydde op i; thi endda havde ingen anvendt nogen egentlig kritik paa vor gamle historie, og der herskede de allerbarnsligste forestillinger om dens forhold. Munch tog fat paa rydningsarbeidet med kjæmpekræfter og med en ubetvingelig naturtrang til at finde sandheden, og der hvor han ryddede, der lysnede det for den norske historie.

Han kom ikke uden forudfattede meninger til sit arbeide. Dels kunde han ikke undgaa at paavirkes af de grundopfatninder, som beherskede hele samtiden, særlig den romantiske forestilling om, at folkets bedste tid, dets nationale glanstid, var hin urtid, da det ikke "fordærvedes" af nogen fremmed indflydelse. Og dels overtog han visse almene teorier fra sin lærer Rudolf Keyser, slige som gisningen om at nordmændene havde indvandret til Norge nordenfra, helt adskilte fra svensker og dansker.

Men det er merkeligt at se, hvor fordomsfrit han alligevel gjennemførte sine granskninger. Han var ikke selv meget filosofisk anlagt, han forsøgte sig aldrig paa selv at konstruere store historiske love, han fandt sig vel tilrette i samtidens hovedsynsmaader, han forsvarede dem selv ved hjælp af sine enkeltundersøgelser, og han brugte resultaterne af sin forskning til at underbygge sin lærers teorier. Han var gjennem sit vældige arbeide hovedmanden for "den norske historiske skole", og alligevel var det han, som undergrov dens dogmer og omdannede dens væsen.

Keysers indvandringsteori regnedes for en af den norske historiske skoles vigtigste grundsætninger, og den stod i god samklang med tidens almene opfatning: Keyser fandt den germanske aand renest repræsenteret hos de gamle nordmænd, og da maatte nordmændene i de ældste tider ha holdt sig udenfor

Digitized by Google

al berøring med sine stammefrænder. Munch forsvarede denne teori med al den skarpsindighed og sagkundskab, han eiede, og alligevel er det for en stor del hans undersøgelser, vi bygger paa, naar vi nu forkaster teorien.

Hele samtiden troede fuldt og fast paa, at de mundtlige overleveringer, baade i vers og i prosa, havde holdt sig uforandrede fra hundredaar til hundredaar hos de gamle nordmænd; derfor mente man, at eddakvædene tilhørte den nationale guldalder forud for vikingtiden, og at sagaerne havde været fuldt udformede, længe før islændingerne skrev dem op. Munch hyldede ogsaa disse meninger, og alligevel pegte han allerede paa vikingtids-merker i eddakvædene og drøftede kritisk de islandske sagaforfatteres forhold til hinandens texter.

Det var ikke teori, P. A. Munch vilde. Det var kritik. Han vilde granske hver ting for sig og fastslaa, hvad der i det enkelte var sandt, og det var denne indtrængende kritik, han gjorde til den norske historiske skoles kjendemerke. Ikke resultatet, men arbeidsmetoden blev det afgjørende.

Og *ett* stort grundprincip blev staaende igjen i historieopfatningen, ja gik styrket og klarnet ud af den kritiske prøvelse: det nationale. Det var P. A. Munch, som frelste vor gamle historie for Norge. Om han saa kunde gribe feil paa mange punkter, den ting blev i det mindste uimodsigelig klar gjennem hans undersøgelser, at der *var* en gammel norsk historie, ikke bare en nordisk, — at nordmændene havde ført sit eget nationale liv jævnsides med dansker og svensker, ikke bare hørt ind i en nordisk enhed; eddaens og sagaernes sprog var norskt, ikke "oldnordisk", og eddaen og sagaerne selv tilhørte norsk nationalitet. Dette var en erobring; thi før ham havde videnskaben gjort alt for at udslette det særlig norske af den gamle historie. Og denne nationale gjenerobring blev en varig vinding til styrkelse for norsk gjenreisning.

Det var skandinavismens, den nordiske enhedstankes tid, dengang P. A. Munch gjorde sin hovedgjerning (50-aarene), og alle hans romantiske venner var skandinaver. Men han selv var det ikke. Han holdt i virkeligheden frem paa samme vei, som

Digitized by Google

modpartiets store fører Henrik Wergeland havde draget folket ind paa, — den nationale fremgangslinje. Og efter Wergelands død var Munch i næsten tyve aar den centrale skikkelse i norskt aandsliv. Hans indflydelse spores overalt; han gav Welhaven emner til nationale romanser, han bistod C. R. Unger med udgivelsen af de gammelnorske sagaer, han bestemte for en væsentlig del Ivar Aasen ved dennes valg af normalformer for landsmaalet (og her var indflydelsen ikke ublandet heldig), han retledede Landstad ved udgivelsen af folkeviserne, — kort sagt, han var med i næsten alt nationalt arbeide fra de aar. Hans nationale virksomhed var rigtignok i hovedsagen begrænset til slige ting, som for hans tanke mere hørte fortiden end fremtiden til, og han veg endog tilbage for det aktuelle nationale program, som maalstrævere og selvstændighedspolitikere reiste. Men han forstod — og det havde hans historieforskning lært ham — at det var en umulig tanke at ville sammensmelte nordmænd med dansker og svensker.

Det var *J. E. Sars* forbeholdt at finde den fulde forening mellem det historiske og det aktuelle nationalitetsprogram.

Johan Ernst Sars (født 1835) er baade paa fars- og morssiden af tysk oprindelse. Han var digteren Welhavens søstersøn, og hans opvæxt faldt i skandinavismens blomstringstid, saa det var selvgivet, at ogsaa han i sin ungdom var skandinav. Men ingen har grundigere end han tat livet af al samrøringsskandinavisme, ingen har lagt et solidere grundlag under national norsk udvikling.

Sars havde det, som P. A. Munch i saa følelig grad havde manglet, — den kunstneriske fantasi. Det var ham en trang at forme sin stil kunstnerisk ud, og han er blevet en af vore aandrigeste forfattere, aandrig som skribent og aandrig som kaasør. Det var ham ogsaa en trang at danne sig det konkrete levende billede af tider og mænd; han arbeidede sig sjælelig ind i deres aandsliv og tænkemaade, og han har givet os en lang række glimrende karakteristiker baade af hele kulturperioder og af enkelte fremtrædende skikkelser (fra Olav Trygvason til Aasmund Vinje). Men hans sterkeste trang var at se de store love

Digitized by Google

og sammenhænge i historien. Han kunde nok taalmodig forske og grave efter detaljerne; men han havde ingensomhelst respekt for enkeltheden uden som led af en stor helhed. Det var helheden, sammenhængen i Norges historie, han søgte, og det var den, han fandt.

Før hans tid havde Norges historie for den almene opfatning faldt fra hinanden i skarpt adskilte dele; der var en national storhedstid, glimrende i alle henseender, derefter en mørk uselvstændighedstid uden nogen egen norsk historie, endelig en pludselig gjenindtræden af det norske folk i historiens lys. Bare Henrik Wergeland havde med genialt seerblik søgt at finde en fast historisk traad gjennem disse voldsomme brud. Og Ernst Sars tog traaden op og knytted den saa fast, at den aldrig brister. Det var ikke for ingen ting, at han var søn af en fremragende naturforsker.

Det kjendte Sars sig tidlig tryg paa, at der maatte være en sammenhængende udvikling i Norges historie fra den ældste til den nyeste tid. Der kunde intet tomrum være, hvor folket havde været uden historie. Og det var hans store opdagelse, at han fik øie paa folkets historie tvært igjennem den mørkeste "dansketid". Han opdagede, at det norske folk havde arbeidet sig ustanselig videre frem trods politisk uselvstændighed, og at der var naturlig aarsagssammenhæng mellem de tilsyneladende saa adskilte perioder: vikingtidens liv havde skabt en høi aristokratisk kultur, men ogsaa født det nationale kongedømme, som i første række vendte sig imod aristokratiet; kongedømmet knækkede de gamle adels-ætter, men gjorde dermed landet modstandsløst overfor fremmedvældet, strax kongedømmet ophørte at være nationalt; adelens undergang var imidlertid ogsaa betingelsen for opkomsten af et sterkt bondedemokrati i Norge, og paa grundlag af dette bondedemokrati kunde tilslut en ny selvstændighed og frihed bygges. Det var en stadig skiftende bølgegang; det som havde begyndt med at være et fremgangsvilkaar, det forvandlede sig efterhvert til en hindring, og deraf kunde igjen nye fremgangskræfter opstaa. Her var funden en udviklingslov af den høieste betydning.

Digitized by Google

PROFESSOR P. A. MUNCH

Digitized by Google

Digitized by Google

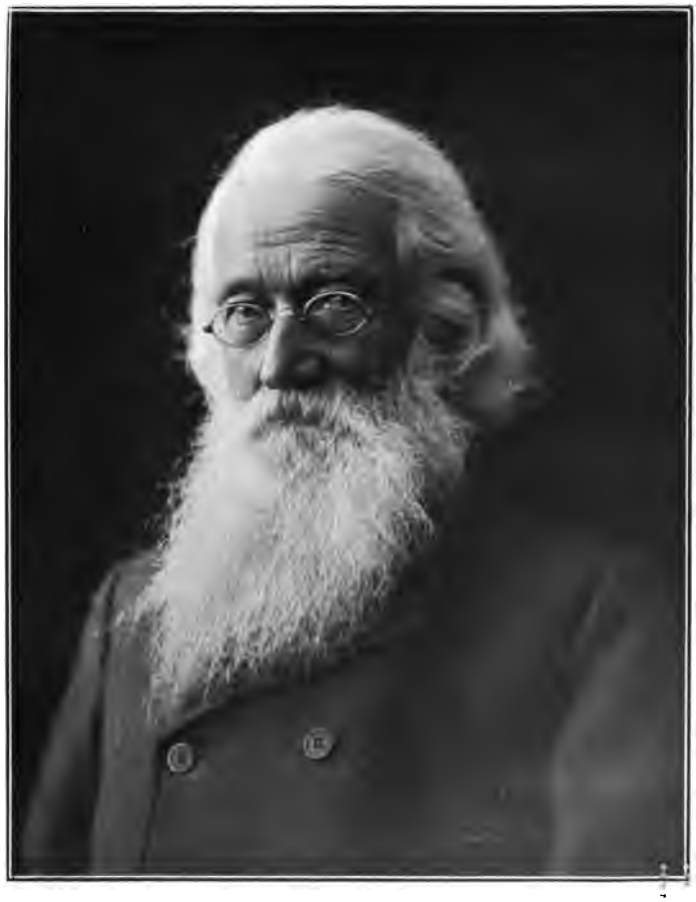

PROFESSOR DR. J. E. SARS

Digitized by Google

Digitized by Google

Sars's "Udsigt over den norske Historie", som udkom med fire smaa bind fra 1873 til 1891, var en videnskabelig bedrift af første rang. Men den var mere: den var en national daad. Endelig kunde det norske folk føle sig som ét folk, endelig kunde det sige til sig selv, at det havde en hel historie. P. A. Munch havde gjenerobret den gamle tid; J. E. Sars frelste ogsaa "dansketiden" tilbage for Norge, da han paaviste, at det danske bare var et ydre skal, mens den historiske kjerne var uforfalsket norsk. Dette gav tryg national bevidsthed.

Og Sars's "Udsigt" pegte videre frem. Han havde i den norske historie fundet en stadig rigere og klarere udfoldelse af nationaliteten, og han fandt her den fuldeste overensstemmelse med den engelske udviklingslære om livets uafladelige mangfoldiggjørelse; han saa, at udviklingen ikke smeltede nationerne sammen, men prægede dem mer og mer bestemt ud med hver sit folkelynde. Fremtidens program maatte da være: vistnok mellemfolkeligt samarbeide, men ingensomhelst samrøring; ikke skandinavisme i gammel mening, men national fremgang paa alle punkter.

Det var dette program, som Sars mer end nogen anden nordmand lærte det norske folk at tilegne sig, og derfor blev hans historieskrivning en mægtig indsats i norsk selvstændighedskamp. Han er en af vor nye selvstændigheds fremste grundlæggere.

Slig en national magt har den nynorske historieskrivning havt.

Halvdan Koht.

Digitized by Google

Norsk literatur og nordmænd i amerikanske biblioteker.

Skjønt sagen neppe er almindelig bekjendt, er det ikke desto mindre et faktum, at der findes en god del norsk literatur ved amerikanske biblioteker, og at folk af norsk byrd har spillet en ærefuld rolle ved udviklingen af dette lands biblioteksvæsen. I regelen begavede med boglige interesser og lethed i tilegnelsen af fremmede sprog, har denne vei ligget særlig tilrette for dem, og beskedent aflønnede som de fleste stillinger er, har konkurrencen fra de indfødtes side ikke været saa overvættes skarp. Efterfølgende linjer gjør ikke fordring paa at udtømme emnet, dertil har tiden været for knap; men jeg skal med læsernes tilladelse kaste et blik paa nogle faa af de mere bekjendte biblioteker i vesten foruden landets nationalbibliotek, Library of Congress.

Som ventelig er, har man lagt sig til et udvalg af norsk literatur ved de statsuniversiteter, der er naaet saa langt som til at have oprettet lærestole i de skandinaviske sprog. Særlig gjelder dette om Wisconsin, hvis universitetsbibliotek sikkerlig har en af de omfangsrigeste samlinger paa det hold i hele landet. Den første grundvold blev lagt for aartier tilbage, da universitetet som gave modtog *Ole Bulls* ret anseelige private bogsamling, der blandt andet omfattede et rigt udvalg af den islandske sagaliteratur. Paa dette grundlag er der senere bygget med ihærdighed, først af prof. *R. B. Anderson* og senere af prof. *Julius Olson*, der som bekjendt for tiden staar i spidsen for

Digitized by Google

universitetets skandinaviske afdeling. Biblioteket opgives nu at tælle mellem to og tre tusind bind, skrevet af norske eller danske forfattere. De to eddaer er repræsenteret ved flere udgaver paa originalsproget, foruden flere oversættelser. Saa har man naturligvis Holbergs komedier, Wergelands, Ibsens, Bjørnsons, Lies og Kiellands samlede skrifter. Endvidere forefindes P. A. Munchs "Det norske folks historie", Øverlands illustreret Norges historie, o. s. v. og af tidsskrifter "Samtiden" og (norsk) "Historisk Tidsskrift". En dame af norsk byrd, frk. *Jakobsen*, er for tiden ansat ved biblioteket. Hr. *J. C. M. Hanson*, til hvem vi senere skal komme tilbage, var i flere aar første kataloger og bragte den skandinaviske afdeling i udmerket orden.

Ved Minnesota statsuniversitet stiller forholdene sig mindre gunstige. Den skandinaviske afdeling var under prof. *Bredas* ledelse dreven betydeligt iveiret og den norske bogsamling bleven ret anstændig, skjønt den stod tilbage for Wisconsin universitetets. Men det hele blev afvigte september ødelagt ved en ildsvaade, og de nye indkjøb dreier sig ifølge opgave om ca. 300 bind norske bøger, foruden et halvt dusin tidsskrifter og aviser. Det var en meget beklagelig hændelse.

Meget bedre staar det til ved Iowa universitet, skjønt dette jo først nylig har faaet sin særskilte lærestol i skandinaviske sprog og literaturer, nemlig prof. *George T. Flom*. Vor energiske landsmand prof. *A. A. Veblen* har jo i en aarrække været ansat ved universitetet og har vistnok bidraget meget til det gode resultat, skjønt hans virksomhed har lagt i en ganske anden retning. Ifølge velvillige oplysninger fra prof. Flom, der har overopsyn med samlingen, skal biblioteket besidde et fortrinligt udvalg af norsk literatur. Alle større forfattere er repræsenteret. Af tidsskrifter tages "Samtiden" og "Historisk tidsskrift". For indeværende aar er ca. 150 dollars afsat til ny indkjøb.

Vender vi os fra universiteterne til de offentlige biblioteker, finder vi, at forholdene stiller sig meget forskjelligt selv i byer med forholdsvis stor norsk befolkning. St. Paul Public Library

Digitized by Google

kan saaledes kun rose sig af at besidde ca. 150 bind norsk literatur, af hvilke ca. 60 er fortællinger og romaner, mens 20 er af historisk-biografisk indhold. Man vil kun finde Holberg, Wergeland, Ibsen, Bjørnson, Lie, Kielland, A. Munch, Camilla Collett og Garborg nogenlunde anstændigt repræsenteret. Og selv denne beskedne samling daterer sig kun et par aars tid tilbage. Det er paa tide, at St. Paul tar sig sammen, hvilket nok ogsaa skal være meningen. Biblioteket har for tiden en norsk assistent, fru *J. R. Heming*, der kom herover i en meget tidlig alder. Hun har med dygtighed ledet katalogarbeidet i længere tid og kan se tilbage paa en tjenestetid af ca. 15 aar.

Betydeligt bedre staar det, som venteligt er, til med tvillingbyen Minneapolis. Der var biblioteket saa lykkeligt fra begyndelsen (1889) at faa som bestyrelsesmedlem en mand som prof. *Sven Oftedal*, der havde en overmaade heldig indflydelse paa dets udvikling og visselig ikke mindst den norske afdeling. Den nuværende chef for nationalbiblioteket i Washington, hr. *Herbert Putnam*, stod ved hans side i flere aar og bærer naturligvis en stor del af æren for bibliotekets udmerkede status i det hele taget.

Biblioteket tæller henimod 6,000 bind norske, danske og svenske bøger, fordelte paa de tre bistationer *A.*, *B.* og *C.* Af disse tør visselig en god trediedel henregnes til den norske literatur. Bedst repræsenteret er naturligvis skjønliteraturen, og forfattere som Ibsen og Bjørnson er at finde ved alle tre bistationer. Det vigtigste centrum for norskheden er læsesal *B.* der siden dens aabning i 1890 har været bestyret af stavangermanden *H. Askeland*, der kom herover som ung gut og endnu er i sine bedste aar. Læsesal *C*, det saakaldte Pillsbury Library, bestyres af frk. *C. M. Bredesen*, der er af norsk herkomst, men født her i landet. Ægte nordmand er bergenseren *K. A. Heiberg*, der begyndte som en af Putnams assistenter, da denne i 1889 organiserede biblioteket i den nye bygning. Han har i den senere tid udelukkede havt befatning med den stigende masse tidsskrifter og aviser, foruden offentlige dokumenter og "mere af den slags inspiration, der kommer fra Washington," som han

Digitized by Google

selv udtrykker sig. Han er en solid, dygtig mand i femtiaarsalderen og har forhaabentlig en række nyttige aar liggende foran sig.

I Chicago, et tredie sæde for norskheden i landet og et bibliotekscentrum *par excellence*, er vor hjemlige literatur naturligvis vel repræsenteret. Det offentlige bibliotek paa Lake Front med sine filialer tæller sikkerlig mer end to tusind bind. Paa skjønliteraturens omraade vil man foruden de store gamle finde et rigt udvalg af yngre og mindre prominente forfatteres verker. Hans Aanrud, J. Bojer, J. B. Bull, C. T. Caspari, P. Egge, Arne Garborg og frue, Gerhard Gran, K. Hamsun, G. Heiberg, Hans Kinck, brødrene Krag, Bernt Lie, Mons Lie, Rasmus Løland, Rosenkrantz Johnson, B. Schnittler, Otto Sinding, Per Sivle, Amalie Skram, Jens Tvedt, Vetle Vislie, N. C. Vogt, Dikken Zwilgmeyer, o. s. v. er alle at finde paa dets — jeg havde nær sagt støvede — hylder.

Dertil kommer filologiske og andre lærde forfattere som Aasen, Bugge, Collin, Falk, Gran, Heggtveit, P. A. Munch, Yngvar Nielsen, O. Rygh, G. Storm, Johan Storm, Taranger, Øverland og mange andre. Den islandske literatur er vel repræsenteret, og af tidsskrifter og aviser haves "Folkebladet". "Kringsjaa", "Morgenbladet", "Norsk Familie-Journal" og "Verdens Gang".

Blandt nordmænd, tidligere ansatte ved biblioteket, kan nævnes ***Haakon Nyhuus***, nu blibliotekar ved det Deichmanske bibliotek i Kristiania, der efter en kort læretid ved Newberry Library i 1893 overtog stillingen som "head cataloguer" og paa det nærmeste tilendebragte det vanskelige arbeide at skaffe biblioteket ny forfatter-katalog. For tiden finder vi to landsmænd der. Den ene, hr. ***Reidar Arentz***, kan se tilbage paa en mer end tyveaarig virksomhed i byens tjeneste, den længste tid som bestyrer af tidsskrift- og avis-afdelingen. Han er en sindig, dygtig mand, der gjør udmerket fyldest for sig. Frk. ***Anna C. Reque***, ansat 1899, er født her i landet, men som navnet fortæller, af norsk byrd.

Newberry Library i Chicago, hvis historie er nøie sammen-

Digitized by Google

knyttet med et af de bedste navne i den amerikanske biblioteksverden, den bekjendte dr. *Poole*, der havde en vis forkjærlighed for nordmændene, skulde ventes at have en pen samling norske og danske bøger. Saa er dog ikke tilfældet, vistnok nærmest fordi man har overladt den ting til det offentlige bibliotek. Biblioteket abonnerer paa "Samtiden" og har naturligvis referencebøger som Halvorsens udmerkede forfatterlexikon, men det hele udvalg beløber sig sandsynligvis til saadan et hundrede bind foruden en liden samling islandsk literatur, blandt andet flere udgaver af eddaen og Vigfusons anseede "Corpus poeticum boreale".

Ikke faa nordmænd har her lagt et godt grundlag som biblioteksfolk. Saaledes som allerede nævnt *Haakon Nyhuus*, endvidere *J. C. M. Hanson* og *Steingrimur Stefansson*, der begge skal omtales senere. Den sidste er vistnok først og fremst islænding, men dernæst regner han sig for mere norsk end dansk, som ret og retfærdigt er. For tiden tæller styrken kun en nordmand, nemlig hr. *Sigvard Sørensen*, der har været ansat ved biblioteket siden 1896 og nu er referencemand i afdelingen for filosofi, religion, sociologi og naturvidenskab. Han er student fra Kristiania universitet, politisk interesseret, og hans dygtige pen har ofte været fremme i den norsk-amerikanske presse.

Det er imidlertid i kongressens bibliotek i Washington, eller nationalbiblioteket, som folk mer og mer ynder at kalde det, at nordmændene har gjort sig mest gjeldende herover. Biblioteket er jo allerede det største i landet; med mer end en million bind og dets "annuum", $100,000 bare til indkjøb af nye bøger, foruden hvad der strømmer ind ifølge eftertryksloven, vil sikkerlig inden ret mange aar bringe det til at hale sterkt ind paa de to vældigste bogsamlinger i verden, det franske nationalbibliotek, med mer end 2½ million og British Museum med ca. to millioner bind.

Dets samling af norsk literatur er selvsagt endnu ikke fuldstændig i nogen retning, idet efterspørgselen i en by som Washington kun kan være ringe. Ved de norskfødte assistenters

Digitized by Google

interesse for sagen er dog en god begyndelse gjort, og bibliotekaren, den før omtalte Herbert Putnam, stiller sig særdeles velvilligt.

Ret vel repræsenteret er den islandske saga-literatur, mindst tre hundrede bind ialt. Her findes en række udgaver af den ældre edda, deriblandt Resenius's sjeldne, Kjøbenhavn, 1665; endvidere Verelius's udgave af Hrolf Gautreksons saga, Upsala, 1664; Schønings, Storms og andres udgaver af Heimskringla; prof. Ungers Postula sögur; hans og Vigfusons Flateyarbok; et par udgaver af Fornmanna sögur; Norges gamle love; G. Hicke's sjeldne Thesaurus antiquitatum septentrionalium, Oxford, 1703—5; Ravns Antiquitates americanae, o. s. v.

Af lærde og videnskabelige verker forefindes Øverlands historie, P. A. Munchs historie, Halvorsens forfatterlexikon, Aasens ordbog, Thorps og Falks ordbog, Diplomatarium Norvegicum, samt skrifter af Henrik Jæger, brødrene Sars, Sofus Bugge, Yngvar Nielsen og andre. Af det store pragtverk "Norge i det 19de aarhundrede" haves to exemplarer. Skjønliteraturen tæller et par hundrede bind iberegnet Ibsens og Bjørnsons samlede skrifter. Jonas Lies og Hamsuns er bestilte. Af Bjørnsons og Ibsens til engelsk oversatte verker haves naturligvis exemplarer.

Nationalbiblioteket har desuden — og derom staar det alene herover — en rig samling af alle landes offentlige dokumenter. Saaledes kan man her raadspørge storthingstidenden og storthingsforhandlingerne — foreløbig til 1886 — norsk lovsamling, Kristiania universitets- og skoleanaler, universitetets aarsberetninger, den statistiske aarbog, statskalenderen, o. s. v.

Den smithsoniske afdeling byder paa en række videnskabelige skrifter erholdt i bytte fra lærde selskaber og institutioner. Saaledes skrifter udgivne af Bergens museum, Norsk folkemuseum, Videnskabsselskabet i Kristiania, Det trondhjemske videnskabsselskab, o. s. v.

Af tidsskrifter og blade haves "Historisk tidsskrift", "Kringsjaa", "Samtiden", "Dagbladet", "Aftenposten" og "Folkebladet".

Digitized by Google

Vedrørende vor store landsmand Henrik Ibsen, har biblioteket visselig den bedste samling literatur i landet. Foruden Henrik Jægers to verker, Halvorsens Bibliografi og Gerhard Grans Festskrift kan den ivrige Ibsen-forsker her finde monografier af Leo Berg, H. H. Boyesen, Georg Brandes, Otto Brahm, A. Ehrhardt, Axel Garde, K. W. Goldschmidt, A. von Hanstein, Litzmann, Ossip-Lourié, L. Passarge, Emil Reich, Sir Edw. Russell, G. B. Shaw, Philipp Stein og G. Vasenius, et talende vidnesbyrd om den merkelige nordmands verdenshistoriske betydning.

Blandt personer af norsk byrd ansatte ved biblioteket kan hr. *Thorvald Solberg*, chef for eftertryksafdelingen (register of copyrights) se tilbage paa den længste virksomhed. Født af norske forældre i Manitowoc, Wisconsin, 1852, blev han i 1876 ansat i Library of Congress, dengang en noksaa beskeden affære. Her virkede han foreløbig til 1889, da han modtog en vanskelig stilling som bestyrer af den literære afdeling ved Boston Book Company. I disse aar syslede han stadig med bibliografiske arbeider og udgav blandt andet en fyldig katalog over engelsk literatur vedrørende de skandinaviske lande. Det udgjorde dog kun en brøkdel af, hvad han har liggende i manuskript om dette emne og særlig om nordmændenes opdagelse af Amerika. Men særlig lagde han sig efter "copyright"-affærer og udgav i 1886 en bog betitlet *"International copyright in Congresses of the U. S. 1837—86,"* samt det grundlæggende bibliografiske arbeide: *"Copyright, its law and its literature"*. Disse skrifter kaldte opmerksomheden hen paa ham som en autoritet paa dette omraade, og han blev i nittiaarene to gange sendt som delegat til internationale "copyright"-kongresser. Da saa i 1897 Kongressens bibliotek endelig kunde flytte ind i sin storslagne bygning ligeoverfor kapitoliet, og det hele stel i den anledning undergik en storartet omordning, faldt det af sig selv, at Solberg var manden for den ansvarsfulde stilling som register of copyrights.

Det er et vældigt kontor, han her har at bestyre. Forrige aar talte betjeningen 65 personer, og antallet af registrationer (af bøger — ca. 10,000 — brochurer, magasin-nummere, karter, fotografier, gravurer og litografier, musikstykker o. s. v.) beløb

Digitized by Google

sig til det smukke tal 103,130 med en indtægt af $72,629.00. I løbet af de sidste syv aar beløb antallet af modtagne artikler sig til 1,068,719, idet hver registration gjelder to exemplarer af samme slags.

Hr. Solberg er som ingen anden amerikaner fuldstændig fortrolig med de forskjellige "copyright"-loves detaljer og afgjør med sikkerhed og lethed spørgsmaal, der, om de blev galt haandterede, kunde paaføre Onkel Sam store erstatningskrav. Hans kontor er et mønster paa orden og flid, og de uderordnede har allesammen en følelse af, at der er en mand i spidsen, som tilbunds forstaar sine ting, hvad man vistnok ikke tør sige om alle "Onkels" bureauer i Washington.

Mens hr. Solberg er født her i landet, og som gift med en amerikansk dame har deltaget mindre i det norske liv herover, er chefen for katalogafdelingen hr. *J. C. M. Hanson* født og baaren i gamle Norge, men kom rigtignok herover som ganske ung og har havt al sin skolegang paa denne side havet. Han er student fra Decorah College, opholdt sig dernæst et par aars tid ved præsteskolen i St. Louis og senere en tid ved Cornell universitet, hvor han 1889—90 nød den ære at modtage Andrew D. Whites "fellowship" i historie. Han bestemte sig dog snart til at slaa ind paa biblioteksvæsenet og modtog en stilling ved Newberry Library hvor han nød godt af dr. Pooles kyndige ledelse. Derfra modtog han en stilling som første kataloger ved Wisconsin universitet og i 1897 en lignende ved kongresbiblioteket. Han har her seet den oprindelige betjening paa et par snes mand voxe til en liden hær paa ca. 300, af hvilke ikke mindre end 91 for tiden hører til katalogafdelingen, der ogsaa indbefatter en sektion for klassificering af bøgerne.

Det er en meget udbredt mening, at der ikke skal synderlig dygtighed eller mange kundskaber til forat klassificere og katalogisere en bogsamling. Og den holder ganske vist nogenlunde stik, naar det gjelder et ensartet bibliotek i et par sprog paa nogle faa tusind bind. Men naar det dreier sig om at haandtere en samling paa mer end en million bind i de forskjelligste tungemaal er denne anskuelse rigtignok saa feilagtig som

Digitized by Google

vel muligt. Det dreier sig da om til enhver tid at have paa rede haand tusinder af regler, af hvilke faa er saa klare, at der ikke uafladelig reiser sig spørgsmaal om deres anvendelighed paa det og det specielle tilfælde. Og det gjelder at have nogenlunde rede paa ca. tyve tusind referencebøger, af hvilke kanske en liden fillebrochure paa nogle faa sider er den eneste, som kan skaffe svar paa det og det foreliggende spørgsmaal.

Dette er dog det mindste. Hvis en mand kunde tænkes at leve længe nok til alene at klassificere og katalogisere et bibliotek som kongressens i Washington, vilde han efterhaanden maatte skaffe sig ialfald nogenlunde kjendskab til ca. hundrede forskjellige sprog foruden amatørindsigt i alle mulige kundskabs- og videnskabsgrene. Thi ingen kan forsyne en bog med ordentlig forfatter- og emneseddel (subject-card) uden at kunne stave sig igjennem titelblad og text, eller ialfald indholdsfortegnelse, og forat arbeidet kan gaa raskt og korrekt fra haanden, bør han selvsagt helst læse vedkommende sprog flydende og være fortrolig med bogens emne.

En mand, der ikke er lidt af en geolog eller kemiker eller matematiker, o. s. v., vil saaledes resikere at lave vedkommende "subject-entry" bort i væggene for 75 af hundrede bøger, og han vil gang paa gang anvise plads i bygningens søndre fløi, hvad der hører hjemme i den nordre. Der gives faa ting i verden, om hvilke selv oplyste, dannede mennesker har mindre begreb end en biblioteksmands kvalifikationer og gjenvordigheder.

Hvad nationalbiblioteket angaar stiller vanskelighederne sig saameget større, som dette nu ved hr. Putnams fremsyn og energi er blevet et centralbureau for hele landet, idet dets katalogsedler trykkes og sælges for en bagatel til de andre biblioteker, hvorved disse aarlig indsparer tusinder, der vilde gaa til lønninger for katalogere, der dog ikke kunde gjøre halvt saa solid arbeide som den erfarne oftest specielt uddannede stab i Washington. Man har atter her at gjøre med vore dages centralisations- og kooperationstanke. Følgen er imidlertid, at hundreder af vaagne øine nu har anledning til at kritisere vedkom-

Digitized by Google

mende sedler, saa den mindste forsyndelse mod en regel eller sproglig misforstaaelse har ligesaa ondt for at forblive uopdaget som en ræv i en hønsegaard.

Man vil af det anførte indse, at hr. Hanson indehar en stilling, der ikke er mindre vanskelig end hr. Solbergs, og det gjør os norske ære, at begge øiensynlig fylder dem til hr. Putnams fulde tilfredshed. Som formand for en komite udnævnt af American Library Association for at revidere dennes officielle katalogregler har han meget at gjøre med den redaktion, disse vil faa i det følgende halve aarhundrede. Han er en kundskabsrig mand, i besiddelse af stor arbeidskraft, og har ved ledelsen af den store styrke vist megen takt og dygtighed.

Foruden de to herrer har biblioteket endnu to nordmænd i sin tjeneste nemlig hr. *Torstein Jahr* og undertegnede. Hr. Jahr, der er født i Holmestrand, kom herover i tyveaarsalderen, graduerede ved Decorah College og gik derfra til biblioteksskolen ved Illinois universitet, hvor han ligeledes graduerede. Efterat have katalogiseret Luther College bogsamling blev han i 1901 ansat hersteds og er nu katalogrevisor. Han er vel uddannet og dygtig i sit fag. Hans "thesis" for biblioteksgraden, en bibliografi over kooperativ katalogisering, nød senere den ære at blive trykt som bilag til en af hr. Putnams aarsberetninger.

Undertegnede, der er filologisk kandidat fra Kristiania universitet, kom her til landet i 1892. Blev fra begyndelsen assistent ved Field Columbian Museums bibliotek i Chicago, og udnævntes til bibliotekar sammesteds i 1897. Saa dette bibliotek voxe fra ingenting til ca. 25,000 bøger og brochurer, alle af naturvidenskabeligt indhold. Modtog en stilling som katalogrevisor ved nationalbiblioteket vaaren 1900. Har specielt søgt at lægge sig efter antropologi med derhen hørende fag og har blandt andet det hverv at holde øie med literaturen paa dette gebet, anbefale ny indkjøb og revidere katalogsedlerne. Har i længere tid i sine fristunder syslet med et historisk-bibliografisk arbeide indenfor denne den yngste og mindst klart opstukne

Digitized by Google

af alle videnskabsgrene og haaber at se det i trykken inden ret længe.

Desværre kan vi nordmænd ikke helt monopolisere en anden dygtig mand i nationalbiblioteket, den før omtalte *St. Stefansson*, idet hans vugge stod paa den bekjendte sagaø; men Island er jo dog mere norsk end dansk, og norsk "kan hun atter vorde." Han tog artium ved Reykjavik latinskole og siden anden examen ved Kjøbenhavns universitet, stod som før nævnt, sine læreaar i Newberry Library og kom som katalogrevisor hertil i 1899. I besiddelse af et skarpt, filosofisk anlagt hode, en mer end almindelig paaholden hukommelse og en udstrakt læsning forstaar han bedre end de fleste at lodse sig og andre frem gjennem bibliotekets skatte med dets titusinder af referencebøger. Hans specialiteter er mange, men særlig sociologi, statsøkonomi og dermed beslægtede fag.

To norske damer er forholdsvis nylig ansat ved biblioteket, nemlig frk. *Clara von Tangen* i "copyright"-afdelingen og frk. *Dorthea Hygen* som kataloger. De er begge hjemme i flere sprog, og den sidste har første og anden examen fra Kristiania universitet, samt nogen uddannelse ved en amerikansk biblioteksskole.

Skjønt nationalbiblioteket, hvad norsk literatur angaar, endnu neppe kan hamle op med to eller tre af de før nævnte biblioteker, er der dog liden tvil om, at det efterhaanden vil rykke op som nummer en ogsaa paa dette gebet. Den smithsoniske afdeling og dokumentafdelingen voxer saa at sige af sig selv i kraft af de etablerede bytteforbindelser, og bibliotekets stilling som centralbureau for landets katalogiseringsarbeide bevirker, at det er nødt til at holde sig fremme paa alle hold. Med en senator og fire kongresmænd af norsk byrd i baghaanden har jo desuden vor hjemlige literatur krav paa at se sig vel repræsenteret blandt nationalforsamlingens bogskatte. Den skjæmmer ikke ud selskabet for nogen.

Juul Dieserud.

Digitized by Google

Nationalsang og nationalfølelse.

Udgiverne af *Symra* har bedt mig om at skrive om dette emne. Meget er blevet skrevet og sagt om Norges fædrelandssang, og jeg har selv oftere havt anledning til at tale over dette tema, men naar jeg nu for første gang skal skrive derom, forekommer det mig ikke at være nogen let sag i korthed at faa sagt, hvad der burde siges, om en sang, hvori de moderne nordmænd har fundet det mest egte og sande udtryk for sin fædrelandskjærlighed.

Norge har siden 1814 havt en række herlige fædrelandssange, som hver især har sin eiendommelige skjønhed. Men da Bjørnson i 1859 skrev *"Ja, vi elsker dette Landet"*, maatte de ældre vige, og der er ikke senere fremkommet nogen sang, hvor skjøn den end har været, som har kunnet fravriste Bjørnsons den ære at være Norges egentlige fædrelandssang. Jeg ved meget vel, at der er enkelte, som sætter andre norske fædrelandssange høiere, men naar man ser hen til nordmændene i det hele taget, saa staar det alligevel fast, at "Ja, vi elsker" er deres fædrelandssang.

For et par aar siden udtalte sir William Clarke, et bekjendt medlem af det engelske parlament, at Rudyard Kiplings "Recessional", som blev skrevet i anledning af dronning Victorias 60-aarige jubilæum i 1897, er det herligste digt, som er fremkommet i det 19de aarhundrede. En dansk kritiker tager deraf anledning til at sige, at hvis sir William havde havt kjendskab til

Digitized by Google

den nordiske litteratur, vilde han have sagt, at den norske fædrelandssang indtager første plads blandt det 19de aarhundredes digte. Nu, dette er en smagssag, og det er vel tvilsomt, om en moderne engelskmand, som har tro paa sit lands store civilisatoriske opgave, vilde indrømme, at noget digt kan overgaa Kiplings, som er et sandt og træffende udtryk for den raadende opfatning hos en stor nation. Men den danske kritikers dom er dog et interessant udsagn om, hvor højt intelligente mænd, som er fortrolige med den nordiske litteratur, kan sætte "Ja, vi elsker dette landet."

Hvad er det, som har gjort denne sang saa populær, som har gjort, at den er bleven sunget af nordmænd nu i 1905 med mere inderlighed og egte følelse end nogensinde?

Det er nu for det første Nordraaks lyse og kraftige melodi, paa hvis tonestige, saa at sige, en kan naa op paa høide af den stemning, de vakre ord bringer en nordmand i.

Og sangens ord er saa simple og ligefremme. De indeholder ikke det skryt og det overmaal af selvfølelse, som ofte findes i nationalsange. Ordene er ikke saa store og svulmende, at voksne mænd ligesom skammer sig ved at tage dem i sin mund. Paa den anden side er ordene saa simple, at et barn kan fatte dem, og dets øine straaler, og hjertet banker raskere, naar det synger de varme linjer: "Elsker, elsker det og tænker paa vor far og mor."

Men den inderste grund til, at vor sang har opnaaet en saadan enestaaende popularitet, er, at den er saa norsk, saa national i aand og tone. Vistnok er det dem, som i disse sprogstridens dage mener og siger, at "Ja, vi elsker" har en dansk, i høiden en dansk-norsk, ikke en norsk iklædning, men der er dog trods dette ingen anden sang, som har givet et klarere og dybere udtryk for den norske nationalitets-idé, den idé, som betinger folkets tilværelse som nation. Det er den idé, som gjennemvarmer og gjennemstraaler hvert af de enkelte vers, det er den tanke, som knytter dem sammen og gjør dem, om man kan bruge det billede, til en kostelig perlerad.

Digitized by Google

Det 19de aarhundrede er nationalitets-idéens aarhundrede[1]).

Det er den idé, som i dette tidsrum mere end noget andet har bestemt Europas politik. Politiken kommer vistnok ikke først, men er resultatet af en længere udvikling, et langt forberedende arbeide, som paa andre aandelige omraader er udført af videnskabens og kunstens dyrkere.

Sprogvidenskaben gjorde i det 19de aarhundredes gry store opdagelser. Man begyndte videnskabelig at se paa folkene i et andet lys end tidligere. Man kastede sig med iver over studiet af folkenes sprog i forhold til hinanden og over folkenes historie. Videnskabsmænd og kunstnere fremdrog de halvt glemte skatte og minder, som særmerker og individualiserer folkene. Efterhaanden og næsten umerkelig vævede dette arbeide et fint spind af nye forestillinger ind i tænkende menneskers bevidsthed og tankegang. Det faldt saa naturlig at tænke den tanke, som ogsaa varmede og begeistrede, at ethvert folk, enten det var stort eller lidet, havde sit eiendommelige særpræg, havde sin egen historiske mission og derfor ret til at existere som nation. Den nation, som maaske har en tusendaarig historie at se tilbage paa, som har kraft og tro paa sin fremtid, vil, hvor faatallig den end kan være i sammenligning med de store lande, berige vort kjendskab til menneskene baade som samfund og som individer, den vil gjøre den civiliserede menneskeheds liv indholds- og farverigere, og dens tilintetgjørelse eller opgaaen i en anden nation vilde ofte blive et uerstatteligt tab, et dybt skaar i vor erkjendelse af menneskehedens muligheder.

Disse betragtninger, disse tanker og stemninger, er af statsmænd og folkeledere blevne omsatte i politiske værdier. Der har vi f. ex. Italien, som nu nævnes som en af verdens otte stormagter. Det er nationalitets-idéens seir, som dette land skylder sin politiske enhed og derfor sin stilling som stormagt. Naar man reiser gjennem Italien, finder man landet fra Sicilien til Alperne — man kan næsten sige — oversaaet med monumenter

[1]) Nationalfølelsen har naturligvis ytret sig kraftig ogsaa i tidligere tider, men i det 19de aarhundrede faar den sit mest haandgribelige udslag.

Digitized by Google

over Viktor Emanuel, Garibaldi og Cavour, medens, i alle større byer ialfald, gadenavne som Corso Vittorio Emmanuele, Via Garibaldi og Via Cavour stadig minder om disse ledere i kampen for Italiens nationale enhed.

Netop nu i disse dage foregaar der i Ungarn en kamp, hvis maal er at hævde den ungarske nationalitet, og som vistnok i en nær fremtid vil føre til en gjennemgribende forandring i Østerrig-Ungarns forhold. For kort tid siden havde jeg den fornøielse at reise sammen med to ungarske videnskabsmænd. Jeg har aldrig truffet nogen, som var mere nationalsindede end disse herrer. De talte sig altid varme, naar talen var om Ungarn, og de forudsagde med en bestemthed, som ikke lod sig rokke, at Ungarn snart vil blive et fuldstændig uafhængigt rige.

Og saa det tyske keiserrige, som Bismarcks geniale politiske ledelse gjorde til en virkelighed efter den tyske nations kamp med Frankrig. Men Bismarcks seir betingedes af, at nordtyskere og sydtyskere allerede havde fundet hinanden i den følelse, at de alle tilhørte den samme store nation.

Jeg skriver disse linjer under et kort ophold i Danmark, og det falder naturligt at nævne ogsaa dette land i denne forbindelse. Dette lille land har paa en glimrende maade hævdet sin nationalitet, og selv efter det store tab i 1864 har det evnet at holde en særdeles ærefuld stilling blandt nationerne. Danmark tæller en række egte danske mænd og kvinder, hvis ypperlige arbeide har kastet glans over landet. I intet land staar den almindelige oplysning høiere end i Danmark, og landets materielle hjælpekilder er blevne udnyttede med fremragende intelligens af dette nationalsindede folk.

I Norge har nationalfølelsen netop nu fremkaldt et resultat, som vistnok er enestaaende. De stridbare og saa ofte indbyrdes bittert stridende nordmænd staar som et absolut enigt folk, enigt i kravet om at leve sit eget nationale liv. Det parti i Norge, som i lang tid ikke formaaede at vinde nogen politisk seir, fordi dets politik i sin dybeste grund formodedes at bunde i tvil om nationens evne til at leve sit eget liv, er nu gjennem udviklingens gang naaet frem til samme nationale syn som sine

Digitized by Google

tidligere modstandere, og der er i denne sags betragtning ikke længer tale om parti, men om et helt og enigt folk.

De store idéer, som griber og begeistrer folkene, har til alle tider fundet sine tolke i digterne, som udløser dem af folkesindet og giver dem en fast, tiltalende og, man kan næsten sige, en haandgribelig form. Et digt og dets digters popularitét hos et folk har da sin grund i, at dets ord træffende rammer, hvad der sterkt og levende rører sig i folkelivet.

Et saadant digt er "Ja, vi elsker dette landet". I dets ord har de nulevende nordmænd fra sin barndom eller ungdom af sunget ud sin kjærlighed til fædrelandet, hvis skjæbne har været saa vekslende i de 1000 aar, men som dog altid trods alt har bevaret sin nationale eiendommelighed.

Det vilde være fristende at gjennemgaa den norske fædrelandssang i dens enkeltheder, men det vil blive for vidtløftigt for *Symra*, og der skal her blot gjøres nogle faa bemerkninger.

Efter den geniale indledning, hvori landets billede klart males, og efter at have udtrykt den stemning, hvori nordmænd kommer, naar de, saa at sige, slaar kjede om fædrelandet og synger ud sin kjærlighed til det, gaar digteren i det andet vers over til at fortælle dets historie. Det fortælles ikke saadan ligefrem, at Harald Haarfagre samlede Norges landsdele til et rige ved seiren i Hafrsfjord i 872, og at Norge efter den gamle kongestammes uddøen forenedes først med Sverige, saa med Danmark, med hvilket land forbindelsen varede længst, nemlig til 1814, da Norge blev "forstødt", og at Norge da fandt sin "bror" og har senere været forenet med ham. Alt dette findes dog i digtet, men forfatteren forudsætter kjendskab til historien og antyder blot, men antyder begivenhederne paa en saadan maade, at de straks staar tydelig for alle, som er fortrolige med fædrenes bedrifter. Det er ligesom, naar en nynner en strofe eller to af en kjendt melodi, alle er straks inde i stemningen. Eller det er som, naar en anslaar et par akkorder paa pianoet, og tilhørerne er straks med, fordi de kjender melodien. Alt fortælles uden pral,

Digitized by Google

men saaledes, at kjærligheden til fædrelandet og troen paa nationens evne til at bestaa altid kommer klart frem.

Fra Norges gamle storhedstid føres frem de fire store konger, som stiftede landet, vernede det mod fremmede fiender, kristnede det, hævdede det frihedselskende folks uafhængighed af pavemagten. Disse byggede fædrelandet saa godt, at det ogsaa holdt i de "haarde" tider og ogsaa da husede et folk, hvis fædrelandskjærlighed var stor nok til at bringe de største ofre. Bønder greb selvmanet til vaaben og ødelagde Sinklar og hans hær, fordi de elskede fædrelandet. Tordenskjold elskede fædrelandet og frelste det fra undergang ved sin glimrende seir i Dynekilen 1716. Fredrikshalds borgere ofrede alt sit, fordi de elskede fædrelandet. Saa kom de tunge aar for landet — 1812, 1813, 1814. Men i "værste nød blaaøiet frihed blev os født" (17de mai 1814). *"Det* gav faderkraft at bære hungersnød og krig." Men denne krig med Sverige varede ikke længe. De to lande blev forligte (4de november 1814). Saa følger det vers, hvori digteren siger, at nordmænd, svensker og danske bør leve sammen som brødre. Man kunde anse dette vers som et brud paa det, som er det centrale og den bærende kraft i digtet, og at det er mere som en mindelse fra den tid, da skandinavismen stod i høi kurs, den tid altsaa, da digtet blev skrevet. Men et broderforhold til Sverige og Danmark bør ikke staa i noget modsætningsforhold til en gjennemført hævdelse af Norges nationalitet. Naar nu Norge vinder en med Sverige fuldstændig jevnbyrdig stilling, vil der netop blive lagt det bedste grundlag for det inderligste broderforhold mellem de nordiske lande, som jo bør holde sammen, og som ved at holde sammen kan have en stemme, der ikke bliver uden vegt. Den union, som hidtil har bestaaet mellem Norge og Sverige, har ofte fremkaldt splid og bitterhed mellem to ædle og retsindige folk, som ellers vilde være de bedste venner af verden, og den har hindret en inderligere tilnærmelse til det tredie broderland. Derfor lad det verset staa i den norske fædrelandssang! Gjennem fuld og hel anerkjendelse af Norges ligestillethed gaar veien til broderskabet mellem de tre nordiske folk.

Digitized by Google

I det næstsidste vers opsendes en tak til Gud, som styrer ogsaa folkenes skjæbne, fordi han har lempet det saaledes, at fædrelandet gjennem alle tilskikkelser dog har vundet frem til sin nuværende stilling blandt nationerne. Og digtet ender med den forsikring, at dette land, hvis skjæbne i det foregaaende er skildret, er det, vi nordmænd elsker, og med det løfte, at den nulevende slegt vil verne om det, ligesom fædrene har gjort.

Forleden aften var jeg tilstede, da den norske fædrelandssangs digter kom til Kjøbenhavn, og Norge og dets uafhængighedskamp blev feiret af tusinder af danske, som gjennem sin hyldest af digteren og ved afsyngelsen af "Ja, vi elsker" lagde for dagen sin sterke sympathi for Norge. Ved denne leilighed fik man en bekræftelse paa, at denne sang rummer det, som er mest eiendommeligt for det norske folk. Og den vil ogsaa vedblive at være den norske nationalsang, saa længe folket forstaar dens ord.

Den historiske udvikling i den moderne tid kunde synes at gaa imod hævdelsen af smaa nationers ret til fuld selvstændighed. Dette er jo den tid, da de store kombinationer dannes baade paa handelens og politikens omraade. Og kristendommen har forkyndt den sandhed, at vi er alle brødre. Men ligesom et menneske ikke bør udslette sin individualitet, om han tilhører et samfund, ja, selv ikke inden en familie, saaledes bør ogsaa en nation, som dertil har den historiske berettigelse, kunne hævde sin nationale eiendommelighed inden det store kristne, civiliserede brodersamfund. Norge vil i forening med de andre nationer yde sit bidrag til løsningen af de store kulturelle fællesopgaver. Det vil ogsaa hævde sin historiske ret til at følge den eiendommelige udvikling, som nationens tusendaarige liv berettiger til.

Gisle Bothne.

Digitized by Google

Arbeid.

Det som er oss vaar trygge borg,
det som ber under sut og sorg,
det som kveikjer vaart valne mot
og friskar til innarste hjarterot
er arbeid!

I arbeid er sol, i arbeid er song,
det lettar or tyngsla, det løyser av trong.
Arbeidsgleda og arbeidsdug
er gjævaste kjenslur i mannehug.

Modet braar som ei morgonstund,
naar solstraalar spelar um lauv og lund,
viljen fløder og veks til flaum,
evlar aa gjera daad av draum.

Den som duger er kvik og kvat,
den rike evna er aldri lat:
Ho er ei drivkraft i heile og barm,
gjer tanken gløgg og viljen varm.

Ho er ein uppsong, ho sprengjer paa
og vind alle segli høgt i raa —
me lærer ei daad med rette rost:
aldri gje' upp, døy paa vaar post.

Digitized by Google

Stælte i viljen som brøytande plog,
kvasse som høggande øks gjenom skog
driv me vaart yrke, med' det er dag,
driv det til siste andardrag.

Sælt um til slutt eg kan segja med meg:
"Eg gjorde det vesle eg magta, eg."
Daa søkk eg sutlaust i siste kvild,
med resten det fær fulla daa staa til.

Anders Hovden.

Krødsherad i Norig 22de Feb. 1905.

Digitized by Google

Mark Twain.

Kaster vi et blik paa vor tids amerikanske bogavl, maa vi nok sige, at vi har havt en række af magre aar, naar der er tale om skjønliteratur, skjønt produktionen kvantitativt ikke lader nogen grund til klage. Siden *Poe, Bryant, Whittier, Emerson, Longfellow, Whitman, Lowell* og *Holmes* døde, har vi ikke havt mere end en amerikansk digter af betydning, nemlig *Joaquin Miller*. Naar han undtages, er der ialfald ingen, om hvem vi allerede nu kan vide, at han har sikret sig eller kommer til at sikre sig en varig plads i literaturhistorien. Og Joaquin Miller hører hjemme vestenfor klippebjergene, ude paa civilisationens forposter, og vil neppe blive forstaaet og vurderet, som han fortjener det, i den øvrige del af verden.

Marken var saaledes for en menneskealder siden ganske anderledes frodig end nu; skjønt det vel maa indrømmes, at de nævnte digtere, hvem vi kalder store, kun kaldes saa, fordi "blandt de blinde er den enøiede konge." De er smaa, naar de sammenlignes med slige engelske digterfyrster som *Tennyson, Coleridge* og *Byron*. Det skulde da være Edgar Allan Poe, som maaske kan danne en undtagelse. Men han døde saa ung, og hans poetiske arbeide har et saa ringe omfang, at han ikke holdt saa meget, som han havde lovet.

Fortiden er der ingen amerikansk digter og bare en eneste amerikansk forfatter, hvis ry har naaet verden rundt; og denne ene er *Samuel Langhorne Clemens*, bedre kjendt under navnet *Mark Twain*. Han indehar en interessant særstilling, fordi han

Digitized by Google

ikke blot er vor eneste verdenskjendte forfatter, men ogsaa overalt anerkjendes som kongen paa sit specielle felt.

Som alverden ved, er Mark Twain den ypperste blandt humorister. Han opdager stadig en tidligere uanet sammenhæng mellem ideer, der ved første øiekast ser ud, som om de paa ingen maade var beslegtede. Og dette er det jo, som vi kalder humor. Hans fag er det at gjøre folk bedre og klogere og lykkeligere ved at faa dem til at le. Og for saa vidt er han en menneskehedens velgjører. Thi at le er godt for baade sjæl og krop. Vi taler ikke her om den latter, der — som Goldsmith siger — kun vidner om den tomme hjerne; eller om daarens latter, hvorom der staar skrevet, at den er som torne, der sprager under gryden; men om den friske latter, der er en følge af, at man faar se en sandhed i en ny og uventet belysning. Sansen for humor er en værdifuld vuggegave; den er en god hjælp til at bære livets byrder og skaane os for at kjede os ihjel under vandringen. Jeg for min del kan være saa inderlig enig med den mand, der forlangte skilsmisse fra sin kone, fordi hun fuldstændig manglede sans for det komiske. Med en saadan vilde et samliv være uudholdeligt.

I vor amerikanske literatur har vi som bekjendt havt en lang række af ypperlige humoristiske forfattere. Nævnes kan ***Washington Irving, Dr. Oliver Wendell Holmes, James Russell Lowell, Bret Harte*** og ***Mark Twain***; og den største af disse er, tror jeg, den sidstnævnte. Alle har det tilfælles, at deres humor gir sig udtryk i voldsomme overdrivelser. Dette, har man sagt, er i sin almindelighed særkjendet for netop amerikansk humor. Dernæst ligner de hverandre deri, at de alle har skabt en humoristisk person, gjennem hvem de taler. Irving er mest morsom, naar han optræder som Diedrick Knickerbocker, den sprænglærde hollandske særling, der skriver New Yorks historie. Holmes er mere ubetalelig fornøielig end ellers, naar han præsenterer sig for læserne som "autokraten ved frokostbordet." Lowells skrigende morsomme digte udgir sig for at være skrevne af Hosea Bigelow, en uvidende, men med god forstand begavet farmergut i Nyengland. Bret Harte er

Digitized by Google

bedst i slige digte som det berømte *"The Heathen Chinee"*, om hvilke han foregir, at de er skrevne af den ærlige og naive grubearbeider Truthful James. Og Mark Twain overgaar sig selv, naar han skildrer sine reiser i egenskab af en ubegribelig freidig ung amerikaner, der intet forstaar og ikke lar sig forbløffe eller begeistre af nogen ting under solen.

En humorist kan man ikke være uden ogsaa at være meget mere. Irving var en udmerket historiker og kritiker. Holmes og Lowell har skrevet, hvad jeg tillader mig at betragte som de to skjønneste amerikanske digte, nemlig henholdsvis *"The Chambered Nautilus"* og *"The Crisis"*. Bret Harte har som ingen anden lagt frem i dagen det gode og ædle ogsaa hos mange eventyrere og forbrydere, som er komne paa kant med samfundet. Og Mark Twain er en uovertruffen mester i at tegne fremmede folk og lande saaledes, at man ser dem lyslevende for sine øine.

Samuel Langhorne Clemens er nu sytti Aar gammel og lever som en agtet borger og herremand i sit rigt udstyrede hjem i Hartford, Connecticut. Sin tidlige barndom og ungdom tilbragte han i Hannibal, Missouri. Ifølge hans egen bekjendelse var der lidet ved ham. Han ansaaes for at være tarvelig begavet, og han havde ord for at være utilgivelig doven. Han blev lærling hos en smed, men fik snart reisepas, fordi han fantede bort tiden med mislykkede forsøg paa at faa blæsebælgen til at arbeide af sig selv. Han blev sat paa et apotek, men kunde ikke, siger han, lære forskjellen mellem skevand og spigerolje; og saa blev han jaget paa dør. Som reporter ved et blad tiltrak han sig opmerksomhed og gjorde det godt, saalænge han bare vilde arbeide. Men han fandt det mageligere at opdigte nyheder end at opsnuse dem; og han havde af den grund mange gjenvordigheder. Det, der tiltalte ham mest, var en stilling som lods paa Mississippien mellem St. Louis og New Orleans. I arbeidet med at lære denne lange strækning af floden udenad udviste han en utrolig flid og taalmodighed. Som lods fik han ofte høre, at manden, der stod i baugen af dampbaaden og loddede, raabte

Digitized by Google

By courtesy of Harper Brothers

Mark Twain
(Samuel L. Clemens)

Digitized by Google

Digitized by Google

"mark twain"; og dette var det da, der gav Clemens det indfald at give sig det navn, som alle nu kjender.

At skildre hans noksaa brogede liv i detaljer ligger udenfor vort formaal. Han blev kjed af sin bestilling som lods og drog ud til gruberne i Nevada. I Virginia City og dens omegn oplevede han mange eventyr som guldgraver og som avismand. Disse oplevelser og sine bedrifter i San Francisco og paa de Hawaiiske Øer fortalte han senere med sprudlende vid i sin bog *"Roughing It"*. I denne er det, at han fortæller den historie, som vel er den mest navnkundige af alle hans skrøner, den om *"The Jumping Frog of Caleveras County"*.

Efter at han en kort tid havde været millionær og var blet fattig igjen, fordi han forsømte at gjøre det af loven foreskrevne arbeide for at sikre sig eiendomsretten til sin rige guldgrube, og efterat han havde sultet og lidt meget ondt, fandt han paa at forsøge sig som foredragsholder i byerne paa vestkysten; og dette gik saa godt, at han blev sat istand til at drage østover til staterne igjen. Saa begav det sig, at der dannedes et selskab "pilegrimme", som med damperen "Quaker City" skulde gjøre en reise til det hellige land; og Mark Twain blev med. En avis i San Francisco forstrakte ham med penge, mod at han skulde sende den en række reisebreve. I disse skildrer han Italien, Ægypten og Palæstina paa en slig maade, at naar man har læst brevene, har man selv seet de skildrede steder. Det er af disse reisebreve, han nogle aar senere lavede sammen sit første større verk, *"Innocents Abroad"*. Han havde et haardt stræv med at finde en forlægger for sin bog. De, han henvendte sig til, troede ikke, at det vilde svare regning at udgive en slig udførlig reiseskildring; saa meget kunde de vide uden at læse den. Men da det endelig havde lykkets Mark Twain at faa sin bog trykt, blev han paa kort tid baade navnkundig og rig. Bogen gjorde overordentlig lykke. Kanske allermest i England, hvor man lo ad den freidighed, hvormed den unge amerikanske reisende stillede tilskue sin uvidenhed og sin mangel paa ærefrygt for den gamle verdens helligdomme. Mark Twain bevirkede, at man i England fik for vane at vente sin morskabslæs-

Digitized by Google

ning fra Amerika. Hermed var veien brudt; og der udkom slag i slag nye bøger fra Mark Twains haand. Hans *"Roughing It"* er allerede nævnt. Hans *"Tramp Abroad"* beskriver en sommertur til Frankrige, Tyskland og Schweiz. I sin *"Tom Sawyer"* og *"Huckleberry Finn"* lever han op igjen sine guttedage i en søvnig liden by ved Mississippien. Disse bøger er, synes jeg, hans bedste; meget bedre end hans *"Prince and Pauper"*, *"A Yankee at King Arthur's Court"* og *"Following the Equator"*. Denne sidste bog blev forresten skrevet, da Mark Twain allerede var gammel; og han skrev den for at tjene penge og komme paa benene igjen, efter at han ved et sammenstød af uheldige omstændigheder havde tabt alt, hvad han havde, og mere til. Hans venner og beundrere læste pligtskyldigst hans bog; men de maatte tilstaa for sig selv, at Mark Twain ikke længere var, hvad han havde været. I sine yngre dage var der sprudlende moro i hver sætning, han skrev; nu gaar det trægt og tungt for ham. Det mindst heldige af hans tidligere verker var *"The Gilded Age"*, en fortælling, som han skrev i kompaniskab med en anden mand og som et rent forretningsforetagende.

Skulde jeg prøve at pege paa de bedste perler i vor humoristiske literatur, vilde jeg for min del nævne skildringen af Buck Fanshaws begravelse i *"Roughing It"*, og afhandlingen i *"The Tramp Abroad"* om vanskelighederne ved at lære det tyske sprog.

Forresten er det vanskeligt at vælge det bedste, hvor der er saa meget, som er godt. I Mark Twains tidligere bøger finder man en lang række skisser og betragtninger og vittige indfald, der er saa ypperlige, at det sidste, man har læst, altid er endnu bedre end noget af det øvrige. Man har saaledes historien om den vidunderlig kloge kat Tom Quartz; om manden, som blir gal, medens han strævede med at tyde et brev, han havde faaet fra Horace Greely; om kamelen, som aad Mark Twains overfrakke og kreperede under store smerter, da den forsøgte at sluge et af hans sandfærdige reisebreve.

Et af de fremtrædende træk hos Mark Twain er hans oprigtige had til alt, som er uegte og forlorent. Han er ikke en

Digitized by Google

bajads, som intet andet maal har end at faa folk til at le. Han har studeret de samfundsspørgsmaal, som er oppe i vor tid, og han har sin bestemte overbevisning; og for denne slaar han tunge slag. Over dem, som farer med fusk eller viser mangel paa agtelse for andres rettigheder, kan han som ingen anden svinge ironiens svøbe og pidske dem tilblods. Ofte kan han være brutal i sin fortærende harme mod dem, der krænker andres ret. Selv har han en næsten sygelig følsomhed ligeoverfor andres lidelser. Han har ofte i gjerning lagt for dagen, at intet offer er ham for stort, naar det gjælder at hjælpe dem, som har det ondt. Han har et overmaade skarpt blik for de menneskelige svagheder; men i sin dom over dem, som i uforstand og tankeløshed kommer galt afsted, er han altid mild og overbærende. Han tør ikke dømme saadanne strengt, siger han; thi naar han selv er kommen saa nogenlunde helskindet gjennem livet, saa skyldes dette udelukkende den omstændighed, at Gud er daarens formynder.

Det har været sagt, at Mark Twain undertiden er utilgivelig frivol i sin behandling af alvorlige og hellige ting. Og det er sandt, at han ingen agtelse har for det gamle, bare fordi det er gammelt. Det religiøse føleri og al sygelig sentimentalitet byder ham imod; og især hader han den religion, hvis vigtigste trosartikel det er, at denne verden er fæl og sur og mørk, og at den næste blir ti gange værre. I sin skildring af sine reiser i det hellige land tillader han sig megen løssluppen moro og har mange vittige indfald; men naar han kommer ind paa de enemerker, som for kristenheden er det allerhelligste, tar han hatten af og bøier hovedet og tillader sig aldrig saadant som gjækkelig snak. Sine egne religiøse anskuelser beholder han for sig selv. I det hele taler han nødig om saadant. Han var engang i et middagselskab, hvor samtalen kom til at dreie sig om livet efter døden, og de gamle forestillinger om himlen og om ildsjøen; og hans borddame spurgte ham da, hvad mening han havde derom. Han svarede med dybt alvor: "De maa have mig undskyldt. Jeg kan ikke godt udtale mig om de ting; jeg har nemlig kjære venner paa begge steder."

Digitized by Google

For et aars tid siden blev Mark Twain enkemand. Han havde været lykkelig gift med en fornem og intelligent dame fra Elmira, New York, med hvem han blev kjendt under sin pilegrimsvandring til det hellige land. Efter hjemkomsten besøgte han hende, og en dag sagde han da til hendes far, som var en rig og anseet jurist:

"De skulde vel ikke lagt merke til, at der bestaar nogetslags forhold mellem deres datter Lizzie og mig?"

"Nei, det har jeg ikke."

"Ja, pas bare paa, saa vil De vist snart faa se noget."

Mark Twain var dengang en ukjendt bladmand fra det vilde vesten, og hans vordende svigerfader bad ham opgive navnene paa endel folk, hos hvilke man kunde forhøre sig med hensyn til hans familie og hans fortid. Mark Twain nævnte da etpar af sine venner i San Francisco og tilføiede: "De er hæderlige mænd og lyver nok gjerne for min skyld ligesaa beredvillig, som jeg vilde lyve for dem, om det var nødvendigt."

Nok er det, at Mark Twain efter nogen modstand fra hendes forældres side fik hende; og han var en ridderlig mand, som bar hende paa hænderne, saa længe hun levede.

Peer Strømme.

Digitized by Google

Norwegian Poems in English.

Olaf Trygvason.

B. Bjørnson: "Olaf Trygvason"—translated by *Juul Dieserud.*

Snow-white sails on the frothing seas,
High on deck in the morning breeze
Erling Skjalgson from Sole,
Scanning the waves towards Denmark:
"Why lingers Olaf Trygvason?"

"Dragons" abreast full fifty-three,
Lowered their sails, and warriors free,
Anxiously facing Denmark,
Looked for the "Long Sea-serpent",
Asked for the king of Norroway.

But when dawn after one more night
Lit the sky without masts in sight
Sounded like storm their query:
"What of the 'Long Sea-serpent'?
Why lingers Olaf Trygvason?"

Silence, silence befell the braves;
Did not a murmur rise from the waves,
Beating the boards in anguish?
"Lost is the 'Long Sea-serpent',
Fallen is Olaf Trygvason."

Digitized by Google

Gone was many a dreary year,
Ere the Norseman did fully steer
Clear of that ominous warning:
"Lost is the 'Long Sea-serpent',
Fallen is Olaf Trygvason."

Tord Foleson.

Per Sivle: "Tord Foleson"—translated by *Jaul Dieserud.*

At Sticklestad stood in battle array
Two ages destined for growth or decay:
One born to flourish against the dying,
Thoughts of the future with doomed ones vieing.

Then swords were brandished, eager to wound,
By fair King Olaf and dark Torer Hund.
And battle-cries fierce shook the ground as hissing
The spear-rain fell among arrows whizzing.

And we are told, in the very same fight
Was standard-bearer a valiant knight
Tord Foleson christened — with Olaf siding —
And never in Norway that name went hiding.

When Tord felt that a death-dealing blow
Came home, as the colours swayed to and fro,
He thrust the red pole in the ground as, dying,
He sank underneath — with the standard flying.

Yes, "saga" has it, we read it so oft,
That Tord went down — With colours aloft.
And this must in Norway be law forever
For standard-bearers both sturdy and clever:

Digitized by Google

III

The man may sink, the standard must
On Norroway's soil not be dragged in the dust;
And it is a glorious time, to my thinking:
With colours aloft, when leaders are sinking.

Harold Hairfair.

Per Sivle: "Harald Haarfagre"—translated by *Juul Dieserud.*

They say so for sure on Karmsund strand,
Where Hairfair was laid to his rest,
That time and again, when Hell is at hand
With thundering storms from the west,
The king awakens, arises anew,
Now scanning the hills, now the waves,
And in his glance an unearthly light
As there he stands in the gloomy night
Thus watching the land of his braves.
And if it happens that two pass by,
The one will ask with an anxious eye:
"Are you sure that the king was nodding?"

When billows hasten with thunderous roar
And foaming crests against Norway's shore,
Awakening terror, wherever they rove
And strewing with wrecks both sound and cove,
Then he arises, a mailclad knight,
And striding his mound, as if eager to fight,
He watches his heritage, anxious to see,
If still it is lying unfettered and free,
And, sweeping it all with a single glance,
Makes sure that Old Norway has yet a chance.
— And if he is satisfied, every man
Is ready to die for its freedom, then
They say, you can see the old king nodding.

Digitized by Google

But should it so happen, when foreign sway
Did threaten the kingdom of Norroway,
That lost was its ancient valor and pride,
Its sons and daughters eager to hide
And swallow each humiliating deceit,
For fear that a struggle might mean a defeat —
Then nobody finds King Harold nodding.

You, who are at this present day
Living in old Norroway
Pray! have you seen King Harold nodding?

Sing me Home.

B. Bjernson: "Syng mig hjem"—translated by *J. J. Hopperstad.*

Sing me home if ye can
To my own native land,
There to die,
There to lie.
On my own mother's breast
Let me die, with yon crest,
Azure-blue,
In full view.
Ere I die let me feel
All were good, true and leal,
Then the coolness once shown will descend
As light dew at the end;
For my song, rich and clear
Neath my bearing austere,
Will proclaim
My true aim.
Chant me home o'er the sea
To a grave on the lea,
Mother's breast
My last rest.

Digitized by Google

In the Hour of Sadness.

B. Bjørnson: "I en tung stund"—translated by *J. J. Hopperstad.*

Rejoice when danger's hour
Doth weigh your every power.
Supremest task
Your best doth ask
But yields the richest dower.
If props and stays are crumbling,
Friends, discontented, grumbling,
It does but prove
Your power to move
Unaided, without stumbling.
Whom God alone doth place
He folds in close embrace.

The Mothers Hope.

B. Bjørnson: "Moderens sang"—translated by *O. T. Arneson.*

Father, take in Thy hand, I pray,
The child that plays by the river;
Send Thy spirit to share his play
And from all evil deliver.
Steep is the bank, the water cold—
Lord, if Thou of his arm take hold,
The water can not restrain him
For Thou will raise and sustain him.

Mother is needy, alone and sad
Wonders where he is roaming.
Goes to the door and calls the lad:
Hears no reply in the gloaming,
Says to herself: I'll have no fear,
Guardian spirits are ever near—
Jesus, his little brother,
Leadeth him home to mother!

Digitized by Google

A Dream.

Ivar Aasen: "Den tyngste sorg og møda"—translated by *O. T. Arneson.*

That sorrow is the keenest
Which we may not reveal.
The hidden pain is meanest
To alleviate and heal,
And blest are they who may confide
To friends, what they bemoan;
But woe to them, that aye must hide
Their grief and weep alone.

Within my heart I treasure
A dream with comforts rife;
I never felt such pleasure
Before in all my life.
I dreamt I was in flower-land,
With sunshine warm and bright;
But woke upon a barren strand—
The heavens black as night.

Bright dream! I must conceal it—
Conceal, but not forget.
My heart shall not reveal it
Though swelling with regret.
In song my soul shall find relief
And in a flood of tears.
Farewell, farewell oh dream so brief—
Bright dream of bygone years!

Our Ancient Home.

B. Bjørnson: "Salme paa Olavsdagen"—translated by *Ole O. Lien.*

Thou people in Saint Olaf's land,—
Where he for freedom took his stand
With faith and hope from God to man,
Sealed with his blood in battle's van,—
Arise and sing on native sod
A song of praise to Olaf's God!

Digitized by Google

Unless, in matters small or grand,
Our native home alone can stand,
Our fate is insecure, remotè;
We drift as on an upturned boat.
This fact, Saint Olaf plainly saw;
For God and home to him was law.

And for his God and home as well,
When duty called, he fought and fell;
And God and home arose as one
In Olaf and his noble son.
And sounds of freedom and of home
Rang out from Olaf's mighty dome.

This loyal pact has held the sway
From Olaf's time till present day,—
Despite obstructions which did bring
Collisions with our foreign king.
Oh, Thou, who loved Saint Olaf's zeal,
Give strength when trials test our steel!

Raise over Norway's mountain domes
The star of hope for all her homes!
Let mothers, rocking child on knee,
In happy trust our future see.
The ancient home which is our part
Will then be dear and near our heart.

On Visiting the Home of Childhood.

A. O. Vinje: **"Ved Rundarne"—translated by *Ole O. Lien.***

Now once again the rock-bound valleys greet me,
Which I in childhood's days at home did see;
The cooling breezes from the mountains meet me,
And snow-peaks glitter like a golden sea.
It is the voice of Nature which invites me,
And makes me thoughtful, but from anger free,
The past, in youthful recollections beaming,
Returns again—with fond emotions streaming.

Digitized by Google

Yes, life with gentle rush is softly streaming,
As when in early spring I flow'rs did spy;—
I'm dreaming now, as I before was dreaming,
When I did see these mountains, vast and high.
Life's struggles disappeared in sights redeeming
When sunset's golden greeting met my eye;
A place of rest I find when homeward going
At night—the sinking sun direction showing.

All these things I find the same, but more ideal,
So that the light of day appears more bright;
And that which pained me once in sorows real,
Does now turn life's dark shadows into light.
Alluring thoughts of sin—and joy unreal
Are now delivered from temptation's night,
Old thoughts are reconciled in visions fleeting;
The heart, though older now, is quickly beating.

Each rock and hill with memories are teeming,
For, when a boy, I here did skip and play.
I fancied that these lofty mountains, beaming
With crowns of snow, were giants in a fray.
From all around come recollections streaming,
While sun sinks down in snow and fiery spray;
And to the last repose, in shades abiding,
These visions shall my parting steps be guiding.

True Nobleness.

A. O. Vinje: "Sannt Adelskap"—translated by *Mrs. Mabel Leland.*

Knowledge shall rule o'er dominion and realm,
By toil the boat billows surmounted,
And no one should ever be placed at the helm,
Who cannot a m a n be accounted.

Digitized by Google

The earth shall be tilled, made its bounty to shed
By hands that are hale and hardy,
That the children of men may be clothed and fed
And gain unto manhood sturdy.

All honor in honest endeavor must lie,
In worship at Truth's shrine loyal,
And he, who'th been knighted by One on high,
Hath need of no signet royal.

Digitized by Google

Hans.

En Byron tidt, en Platos sjæl
i folkets sværm forgaar.
(*Wergeland.*)

Saa grei og ligetil som han var i al sin ferd, er han dog ikke saa grei at give et klart rids af, for han var en original personlighed. I min opvext fandtes der nemlig ikke saa faa originale mennesker imellem os fjeldfolk, mennesker med udpræget personlighed; nu holder disse paa at forsvinde, og det sidste slægtled minder om disse levende hegn, der har været under gartnersaxen. Vi holder paa at blive ligesom maskinklippet, ogsaa udover bygderne.

Men Hans var ikke det mindste maskinklippet, og netop derfor er jeg bange for, at omridsene vil blive uklare, naar jeg skal forsøge at give et billede af min gamle ven, og som vist ingen, uden hans egen familie, kjendte bedre end jeg.

Naar jeg først lærte ham at kjende, kan jeg virkelig ikke sige, men det maatte vist være saa henimod slutten af femtiaarene — dengang han var lidt over de treti, og jeg et fem-sexaars skud. Han var nemlig husmand hjemme paa gaarden og var ofte der i arbeide til alle tider af aaret. Far vilde bestandig ha fat i Hans, naar det var et arbeide fore, som det var lidt om at gjøre med, for han var nemlig af dette gode, gamle slaget, som kunde gjøre, hvad det skulde være af det, som forefalder paa en gaard, og gjøre det ordentligt. Han kunde bruge bilen og hugge en laft, om det tængtes, mure en peis eller en husmur, lægge et nævertag, "reie" og stelle en bækkekvern. Sine egne redskaber, slæder og

Digitized by Google

kjøregreier arbeidede han selv, og slog hans nyrnberger-stueklokke sig vrang, tog han den ned af væggen, fandt "tilfældet" og bragte den paa gang igjen. En høst blev der slig urimelig nød paa skomager i grænden, at det spøgte for, at nogen hver skulde bli nødt til at gaa i labber eller traske barbenet paa rimfrosten. Men da tog Hans mod til sig, gjorde læster og satte sig til at sy sko, først til børnene og siden til hustruen og sig selv. Hjemme hos os maatte han sy sko til gjætergutten. Førsterangsarbeide blev det just ikke, men skotøiet var godt brugbart, sterkt og ganske velformet. Han var hellerikke liden, da han optraadte som skomager i huset hjemme hos os: han snakkede bymaal og brugte underlige fagter, da han pakkede ud redskaberne, "noterede" dobbelt maalene, han tog af gjætergutten, og gav os et alvorlig paalæg om at holde os i tilbørlig afstand og for alt i verden ikke fingre paa hans "dyre verktøi og instrumenter".

Hans var en ualmindelig velvoxen mand af mere end almindelig styrke; far kjendte hans haandfasthed, og derfor maatte han bestandig være med, naar en unghest skulde tæmmes, ligesom han maatte kjøre med unge og mindre paalidelige dyr i skog og mark. Idethele satte far ham meget høit og likte saa godt at gaa i arbeidslag med ham, naar han var paa gaarden i arbeide.

Men likte far ham godt, saa likte *jeg* ham endda bedre — jeg kan gjerne sige, at en tid var samværet med ham glanspunktet i min tilværelse. Naar vi egentlig gjorde det første bekjendtskab, kan jeg, som før sagt, ikke erindre, men jeg skulde næsten tro, det var i slaatonnen hjemme saa omkring 1859. Hans snakkede nok enkelte gange om nogle alt andet end venskabelige sammenstød mellem os ved optømringen af en ny tørkestue i 1858, men da jeg ikke kan mindes disse affærer, kan de hellerikke tjene som noget udgangspunkt. Nei, det maatte bestemt være i slaatten, vi ligesom fandt hinanden den første gang.

Slaatonnen med de mange mennesker ude paa jordet var for mig som høitidsdage derhjemme paa den stille, afstængte gaard, og naar jeg i den tidlige morgenstund vaagnede ved klangen af

Digitized by Google

ljaaer, som brynedes, den skjærende lyd af ljaahuggene eller munter latter fra slaattefolkene, da tog det ikke lang tid at faa de knapløse buxer, de skjæve sko og de øvrige, mere eller mindre ramponerede plag paa, for saa med en vis fart at komme ud paa slaatteteigen. Derude vidste jeg, at der var liv og rørelse og munterhed, og der førte Hans kommandoen som "fyrikar", det vil sige: han gik i spidsen paa slaatteteigen, ledede hele arbeidets gang og passede tiden baade til arbeide og hvile.

Slaatten er et af de hyggeligste gaardsarbeider; man er flere sammen i den bedste sommertid, og gjerne er endel unge, livsglade mennesker med — man kommer i stemning og godt humør. Nordølerne har fra gammelt — mere end noget af de andre dølefolk, jeg har lært at kjende — eiet et rigt fond af sundt, friskt humør, og dette har givet, særlig de større gaardsarbeider, et eget friskt og livligt præg — arbeidet har gaaet med spøg og munterhed som en leg. Vrantenhed og surmuleri har været skyet som en pest, og Gud naade grinebideren, hvis han ikke omvendte sig!

Hans eiede denne Nordølernes driftskapital i rigt maal, og med sin lille trop paa fem, sex mand og en fast "rækjar" var han just i sit ess paa slaatteteigen. Som til alt andet arbeide var han ogsaa en duelig slaattekar, som fik arbeidet fra haanden, uagtet han sletikke saa ud til hverken at skynde videre paa eller lægge sig særlig tungt i. Han gik der saa stø og førte ljaaen rolig og taktfast, næsten senfærdig; men alligevel maatte de andre hugge paa med fulde kræfter for at holde følge med fyrikaren — og at bli liggende efter med sin "skaar" er jo en ynkelig skam for en slaattekar. Naar solen stegte for alvor nede i den trange dalbund, hvor gjenskinnet fra de stupbratte fjeldvægge gjør det hedt som i en tørkestue udover dagen, kan det nok hænde, Hans tog sveden ud paa den lille troppen sin. Buseruller, veste og huer blev hængende igjen her og der paa hesjepinderne, og Hans selv gik altid i skjorteærmer og uden strømper i skoerne. Snart gik hele flokken som i en "sveittelaug", og derfor var det en velkommen lise, naar Hans, efterat have speidet efter, hvor solen stod over høbrunen, brynet ljaaen og stukket den ind i

Digitized by Google

græsset, kastede sig ned paa marken for at tage en "kvild i økti". Ingen nølede med at følge exemplet.

I disse økte-kvilder var jeg ogsaa levende interesseret, for det faldt bestandig nogen moro i disse stunder — der blev fortalt historier baade alvorlige og muntre, fra gamle dage og fra vore. Men helst var det "laatt og løgje", det morsomme, som var oppe; man lod humøret spille, ertede hinanden og drev gjøn baade med Per og Paal, men paa en saa godmodig maade, at ingen blev furten. Uagtet jeg altsaa til at begynde med bare var en femaars pjalt, tog jeg strax aktiv del i morskaben ved disse hyggelige hvilestunder. Kunde jeg nemlig paa et eller andet vis faa gjort Hans et skjelmsstykke, var det mig en sand fryd, selv om den blev af kort varighed. Og det blev den i regelen. Hans betalte kontant og med god mynt — han var nemlig kjendt for at være saa urimelig haardhændt i leg, at de, som en gang havde været i hans klør, tog i betænkning at komme der oftere. Jeg fik nok grundigt føle, at ordet om hans haardhændthed ikke løi: naar han løftede mig efter luggen, satte paa mig "kalvedauen", "barberte" mig eller befølte mine ankler, om jeg led af "ringbein", troede jeg mere end en gang, at min sidste time var slagen, og jeg lovede mig selv, at i slig vaande skulde jeg aldrig mere med fri vilje og velberaad hu bringe min tynde skrot. Men ikke før kom den næste økte-kvild, før jeg havde glemt torturen og alle forsætter og paany sad i de samme viderværdigheder, brølende saa jeg overdøvede elvesusen, duren fra Eidsfossen og slaattefolkenes latter. At kunne spille Hans et puds, var i lang tid det gjildeste, jeg vidste, og langt op igjennem mine gutteaar levede vi saaledes stadig paa en art krigsfod med hverandre. I krigslist laa han til sine tider under, men oftest bar han seiren hjem, og jeg fik føle, hvad krig koster.

Det var ellers ikke bare i slaatonnen, jeg glædede mig over at være sammen med Hans; altid naar han var hjemme paa gaarden i arbeide, hang jeg med ham, som om vi var limet sammen. Jeg syntes, der fulgte baade sol og sommer med ham midt i svarte vintertiden, for jeg savnede længe kamerater i opvexten og havde i Hans en god erstatning. Men uagtet han saaledes

Digitized by Google

gjerne gjorde ablegøi og var urimelig tung paa næven, var han en sjælden barnegod mand og en barnlig natur, der følte sig tiltalt af og hendraget til det barnlige.

Det var mig bestandig en skuffelse, naar nogen af de andre husmænd kom hjem i arbeide, og Hans ikke var med, for ingen af dem kunde skabe slig moro omkring sig. Bare som han kunde "herme efter"! det var en fryd over al beskrivelse. Vort bekjendtskab var ikke meget gammelt, før jeg opdagede denne gave hos ham, og det kan hænde, jeg ikke lod ham grave sit pund ned i jorden heller! Han maatte i tide og utide gjengive alle de særlinger og bygdeoriginaler, vi havde i den nærmeste omkreds, og siden fra andre omraader. Han kunde kopiere lige godt bygdefolk og konditionerede — fra sit soldaterliv paa Gardermoen og "Breivegen" havde han mere end én morsom scene, særlig blev der jubel, naar han "hermde" en døvhørt kaptein paa Gardermoen, der var i en grænseløs vaande ved en mønstring for prinsen, senere Carl den 15de. Fra konfirmationsdagene gjengav han overhøringstimer efter Gunnerus, naar denne begyndte at blive hidsig og tilslut endte i det vildeste raseri. Gunnerus var en ubændig hidsig natur, som kunde blive aldeles rasende og tabe al fatning, naar noget gik ham imod. Naar en eller anden af konfirmanterne ikke havde lært sine ting eller en af "gamlekarerne" — sinker i sytten-attenaars alder, som der den tid gjerne var flere af i hvert kuld — ikke kunde svare et ord, kogte sinnet hos presten over i den grad, at han jagede hele barneflokken paa dør. De "gamlekarer", han da kunde naa, fik altid et eftertrykkeligt spark i agterspeilet af prestens støvlehæl, idet de passerede "hullet i væggen". Alle blev skaaret over én kam, og alle blev grebne af slig rædsel, at de skalv som aspeløv, og naar Hans gjengav disse scener, krøb jeg uvilkaarlig sammen i en krog. Thi han gjengav dem saa mesterlig, at du livagtig saa handling og personer for dine øine, og hans herredømme over stemme og minespil har jeg neppe hørt eller set magen til. Jeg mindes endnu saa levende, hvorledes han kunde kopiere en gammel pebermø i grandelaget, en, der var baade grætten og folkesky og fik et utal med fine rynker og furer, der gik som ilinger over

Digitized by Google

ansigtet, naar hun nødtes til at tale ansigt til ansigt med folk. Selv dette indviklede minespil kunde Hans bringe frem.

Og et skarpere blik for det komiske, end Hans eiede, har jeg hellerikke mødt hos nogen —, og som alt komisk kunde fængsle ham! Jeg kan se ham for mig, naar han "opdagede" et menneske, der i tale eller adferd lagde noget komisk, uvant og underligt for dagen — da blev han lidt efter haanden saa helt optagen, at han glemte alt omkring sig og begyndte ubevidst at følge med i minespil og gestus, saa han stod der som et levende speil, vist mere end en gang til ikke liden forargelse. Og som han kunde le, naar han havde stødt paa noget rigtig komisk! Han lo en slig intens, hjertelig latter, at taarerne randt, en latter saa hel og fuld, at andre maatte le med, selv om man ikke alle tider evnede at opfatte det komiske i begivenheden eller situationen, saaledes som Hans saa og følte det.

Men her paa disse felter laa sikkerlig min vens særbegavelse, og jeg tviler ikke paa, at han vilde blet en komiker af rang, hvis hans rige evner i den retning var kommet til fuld udvikling. Derfor kunde jeg i mine modnere aar ikke se ham "optræde", uden at den halvt vemodige tanke opstod hos mig: her er en Johannes Brun "gaaet tilgrunde i folkets sværm." Og da jeg første gang saa Johannes Brun i en af hans komiske roller, kunde jeg ikke lade være at tænke paa min gamle ven hjemme i den lille, bortgjemte grænd.

Idethele var Hans godt udrustet baade til legeme og sjæl; han var den første husmandssøn i grænden, som lærte skrivekunsten saa fuldstændig, at han kunde skrive et ordentlig brev, et bevis eller en endefrem kontrakt. Hans skolegang, der udgjorde i det høieste otte a tolv dage om aaret, vilde neppe have bragt ham saa langt, thi omgangsskolen i de dage formaaede ikke meget. Men netop i disse aar, 1836—40 blev "Hansligutten" boende i huset hos Hans's forældre, og af dette forunderlige sjælelige fænomen, en uopklaret sammensætning af begavelse og skrulling, lærte Hans at skrive en god, flydende haandskrift. Det vakte opsigt, at en husmandsgut borti en afsides krog kunde bruge pennen, og da han en gang sendte Gunnerus

Digitized by Google

skriftlig melding om, at han ikke kunde møde til konfirmationsforberedelsen, gjorde dette et saa sterkt indtryk paa presten, at Hans aldrig siden blev jaget ud, naar de frygtede udkastelsesforretninger forefaldt. Hans skrivekyndighed kom ellers grænden til nytte, idet han i en aarrække var dens notarius, men nogen økonomisk fordel drog han vist aldrig deraf.

Eftersom jeg voxte til, forandrede baade jeg og Hans vor omgjængelse, og vi ophørte med at leve paa krigsfod. Istedet begyndte jeg at være med ham i gaardsarbeidet, og i 1870 fik jeg, sexten aar gammel, træde ind i rækkerne som slaattekar med plads nærmest efter Hans selv — han vilde selv lede mine første hug paa slaatteteigen. Jeg beholdt pladsen i mange aar, og morsommere og tillige hyggeligere tid end disse tolv-femten dage hver sommer i dalen og paa fjeldet har jeg aldrig havt, og vil jeg heller aldrig faa.

Saavidt jeg husker, var det samme aar, jeg om høsten fik stilling som "lauskar" ved Hans's side i rydningspløiningen hjemme. Dengang laa endel rydningsland af indmarken udyrket og havde ligget saaledes helt siden jordraset i 1789, der havde omdannet hele gaardens indmark fra et skogvoxet myrlænde til en jevn, men temmelig stenet grusslette. Af dette rydningsland drev da Hans og jeg med at pløie op et stykke hver høst i flere aar, og det kunde undertiden være et temmeligt tungt arbeide. Vi slos med store stene i timevis og kjæmpede med trærødder fra vikingetiden halve dagen, — baade sten og stubber sad i den seige, haarde bund, som de skulde være støbt fast. Men værst af alt var mosen, husmosen eller "raumosen"; denne afskyelige vext var vor arvefiende, som vi hadede af et oprigtigt hjerte begge to. Hverken store stene eller gamle grenede rødder kunde forbitre os tilværelsen paa den maade som raumosen, som laa der og saa uskyldig og forsagt ud. Der kunde plogen greie det over al forventning mellem tuer og sten, saa furen laa næsten ordentlig og hel efter os, halvmaalsvæggen i længde. Men aldrig saa snart kom vi bort i en liden mosedok, før plogen fik en tynd, bred mosetorv, et "bikkjeskind", i vrangstruben og løftedes op med én gang, saa heste, plog og kjørekar for med syvmilsfart bortef-

Digitized by Google

ter! Vi forsøgte alle udveie for at faa "has" paa raumosen: vi brugte to knive i plogen, og vi huggede en fure foran plogen med en øx — alligevel fik mosen lirket sig sammen til bikkjeskind og kastede plogen op af furen. Bedst mestrede vi fyren, naar jeg satte mig med fuld tyngde paa plogaasen, men ogsaa da hændte det, at baade jeg og plogen blev skikket tilveirs. Da syntes vi rigtignok, det gik over skrævet, og at noget extra maatte gjøres, hvorfor Hans kastede sig pladask ned paa bakken og græd, stortuded, værre end om han havde mistet mor sin. Bagefter tørrede han taarerne med trøieærmet, snufsede og hikkede i lang tid. Dette hjalp maaske ikke mod raumosen, men for humøret var det ypperligt, og vi tog altid fat med fornyet styrke efter en slig taarestrøm.

Vi var meget sammen i alleslags arbeider disse aar fremover; men overalt hvor vi færdedes i skog og mark, i fjeld og dal, og i hvad vi foretog os, tog Hans altid braadden af strævet og slidet med sit gode humør og sit friske, freidige syn paa livet.

Pladsen, Hans bodde paa, var ikke daarlig; han kunde føde fire fækreaturer og otte a ti smaafæ; men den laa tungvint til og manglede skog. Hans udkomme var ikke det bedste, og næringssorgerne grov og tærede paa den sterke mand uden dog at kunne knække hans lyse, muntre sind. Jeg vidste ofte, at det holdt haardt for ham at greie sig, men sjælden kunde det mærkes paa ham. Han holdt somoftest hest paa pladsen og laa dels paa tømmerkjøring, dels paa varekjøring fra Lillehammer. Naar han da kom kjørende forbi hjemme, var han altid indom. Og da hørte vi ham slæbe i de store reisestøvler ude i svalen, før han lukkede døren vidt op, saa den svære ulveskindspelsen kunde gaa igjennem aabningen. Saa hilste han paa far med ægte kaxemine, snakkede bredt, ægte østlandsk tømmermærkermaal og bankede med svøben paa storstøvleskafterne. De to tog sig en pibe ved peisen, medens jeg bød mig til at sætte hesten paa stalden, men det fik jeg aldrig lov til — han havde stadig saa knappe tider — reiste i forretninger: "skauhandel" eller grubedrift! Han gik distræt frem og tilbage, blæste flot røgen ud i stuen, slog ulveskindspelsen fra brystet, pustede og var bange

Digitized by Google

for at faa benene indviklet i de lange skjærf-ender. Ja, ulveskindspelsen var nu en ikke ganske ny, noget kort trøie af blakke gjedeskind og storstøvlerne et par tykke "taalabber" af svineuld med rem bag hælen. Men eiermanden førte disse klenodier med en flothed og en anstand, som den gjildeste kaxe kunde misundt ham.

Hans levede et særdeles godt og lykkeligt husliv, og jeg har seet faa mere glad i hustru og børn, mere hjemmekjær, end han var. Jeg glemmer ikke let det skjær af hjemlivets lykke og glæde, der kunde brede sig over denne sterke mands pande, naar han sad med sit mindste barn paa fanget og nynnede barnesange. Om lidt slog han ind i en gammel springdans i mol, altid den samme, og den passede saa ypperlig ind i stemningen.

Forældre og børn saa ud til at hænge uløseligt ved hinanden, men da hans ældste datter blev voxen, reiste hun med en slægtning til Amerika. Nogle aar efter reiste en anden datter og hans eneste søn, en haabefuld ungdom, i mange maader faderen op af dage. Skilsmissen med børnene faldt Hans tung, og da børnene om et par aar begyndte at skrive om at tage forældrene efter sig, vidste jeg strax, at den snart sexti-aarige mand vilde komme til at forlade fædrenejorden, uagtet han var groet fast til den som faa.

Jeg har aldrig kunnet betragte udvandringen som en absolut landsulykke, som mange gjør; jeg tror tvertimod, at den har været et saa virksomt led i vor udvikling, at vi uden den ikke vilde være naaet derhen, hvor vi nu staar. Men da Hans en dag kom og sagde pladsen op fra næste 14de april, var det neppe venlige tanker, jeg sendte landet hinsides blaamyra. Jeg forsøgte saa smaat at faa ham fra det og tilbød ham pladsen afgiftsfri, saalænge hans forældre levede. Han takkede for velviljen, men naar børnene reiste, saa orkede han ikke at gaa igjen her.

Og saa forlod han den lille, afstængte men fredelige grænd en vakker sommerdag i juni, just som hæggen stod drivende hvid og duftede, og bjerken havde faaet fuldvoxent løv, helt op paa fjeldkammen i baglien.

Vi kom ligesom helt bort fra hverandre med én gang, da

Digitized by Google

vi fik havet mellem os, og det tænkte vist ingen af os skulde bli tilfældet. Det blev aldrig nogen ordentlig brevvexling mellem os; han kastede sig med voldsom iver ind i arbeidet fra først af, og jeg blev optaget af *mine* sager. Tidt og ofte tænkte jeg dog paa at sende ham en lang, lang epistel med rigtig speilbilleder af livet i hans gamle grænd og samtidig drage frem af mulmet vore fælles minder fra gamle dage. Men det blev bare med tanken. Ifjor vaar tog jeg endelig den faste beslutning, at jeg skulde sende ham et ordentlig brev og med det samme sende med nogle nylig udkomne skildringer af norsk folkeliv, som jeg vidste, han vilde glæde sig over. Men netop som beslutningen skulde sættes iverk, modtog jeg besked om, at Hans, min gamle ven, havde forladt jordlivet. Det var med vemod, jeg modtog dette budskab — vi to havde havt saa megen hygge sammen, havde saa mange lyse, gode minder fælles. Nu stod jeg ene med dem og hvert et fik en egen glans. — — Ogsaa nu kom de samme tanker frem igjen: nu naaede hans dødsbudskab kun til hans nærmeste — havde han naaet helt frem, did evnerne pegte, vilde maaske en hel nation mødt i vemodsfuld tak ved hans grav. Ja, hvem ved.

Ivar Kleiven.

Vaage, Gudbrandsdalen, vaaren 1905.

Digitized by Google

Nordmandsaanden i Dansketiden.

Den frihedsbevægelse, som i 1814 skaffede det norske folk en fri forfatning, og som i 1905 har gjort Norge til en helt uafhængig nation, bunder i den frihedsaand, som besjælede forfædrene i sagatiden. Dette er ofte bleven sagt; historikerne er enige derom. Tanken blev streifet paa Eidsvold den 17de mai, strax efter kongevalget, i følgende ord af præsident *Sverdrup*: "Reist er altsaa inden Norges enemerker Norges gamle kongestol, som Adelstener og Sverrer beklædte, og hvorfra de med visdom og kraft styrede gamle Norge. At den visdom og kraft, der prydede hine, vort hedenolds store konger, ogsaa maa besjæle den fyrste, vi, Norges frie mænd, overensstemmende med hele folkets ønske, af taknemmelighed og erkjendtlighed idag enstemmigen har valgt, er et ønske, som sikkerlig enhver ægte søn med mig nærer." Denne korte tale viser, at Norges oldtid stod som et ophøiet forbillede for eidsvoldsmændene. Der var altsaa en livaare, som bandt Norges oldtid og nytid sammen; men at følge den fra det nye Norges hjerne til oldtidens varme, bankende hjerte er ikke saa let. De "mørke aarhundreder" i norsk historie og literatur skaffer vanskeligheder. Men i dette for Norge saa skjæbnesvangre aar 1905 har det sin særegne interesse at skjænke dette spørgsmaal lidt opmerksomhed. Det vil da vise sig, at Norges nye frihed er en paa norske historiske forudsætninger grundet udvikling, og ikke, i dybere forstand, "et verk af tilfældet". Tilfældet, omstændighederne, havde sin store andel i den *maade*, hvorpaa den norske forfat-

Digitized by Google

ning blev vunden. Karl Johans storpolitik og stormagternes indgriben var sterke momenter. De bragte en krise, der blev bestemmende for norsk statsliv — paaførte Norge unionen med Sverige. Men disse momenter havde intet at skaffe med det væsentlige i norsk frihed, — nordmandsaanden — heller ikke med den grundvold, hvorpaa forfatningen blev bygget, og som sikrede dens bestaaen. De havde heller intet at skaffe med det arbeide, der før 1814 var bleven udført til at forberede stemningen og staalsætte viljerne, uden hvilket intet levedygtigt var bleven til.

Efter et firehundreaarigt samliv med Danmark, væsentlig som et lydrige, havde Norge aldrig kunnet erhverve sig en varig, fri forfatning, hvis folket — dets ledende Mænd — ikke havde gjennemgaaet en slags aandelig forberedelse til frihed. Denne kommer sædvanlig gjennem en tvangens og undertrykkelsens skjærsild; men hos nordmændene var det en begeistret hengivelse i politiske teorier, en tumlen med rousseauske tanker om en tilbagevenden til naturlivet — et saadant naturliv, som netop den norske odelsbonde levede. Opfyldt af disse tanker troede de sig "frie mænd". I 1814 gjaldt det kun at iklæde den gamle frihed en tidsmæssig dragt. Saa sterk var troen.

De svulstige, men kraftige udtryk, som den norske nationalfølelse fik blandt de i Danmark i det 18de aarhundredes sidste decennier bosatte nordmænd, især hos de senere hjemvendte, var af den kjernesunde beskaffenhed, at man neppe kan undgaa den overbevisning, at det blot var et tidsspørgsmaal, naar Norge vilde have vundet en fri forfatning, selv om den europæiske storpolitiks indflydelse paa Norge var aldeles udeblevet. Minderne fra Norges oldtid i forbindelse med tidens gjærende tanker vilde have sprængt fællesskabet, og det baand mellem Norge og Danmark, som Karl Johans politiske sværd overskar med et hug, var i virkeligheden allerede før 1814 begyndt at løsne.

"Nationer dør ikke, det vil sige hos et folk, der har havt en national historie, kan den nationale bevidsthed ikke helt udslukkes. Norges dødlignende ro i det 15de og 16de aarhun-

Digitized by Google

drede, medens der tilføiedes landet forurettelser og forhaanelser, som syntes at maatte have vakt endog den sløveste nationalaand, gjør et indtryk af, at livstraaden var overklippet hos dette folk, — at Norge var sunket ned til at være en blot lokalitet, et blot geografisk begreb; men det var ikke og kunde ikke være saa. Trods al ydre og indre opløsning, trods alle tab, trods bortvisningen og afslidningen af de for et selvstændigt nationalt og politisk liv nødvendige organer, kunde nordmændene ikke ophøre at være et folk, fordi minderne fra deres gamle storheds- og selvstændighedsperiode ikke kunde helt glemmes eller helt udslettes af jorden." (Sars: "Indledning til Grundloven.").

Og literaturhistorikeren Jæger siger: "Tiden fra det fjortende til det syttende aarhundrede er et tomt hul i den norske literaturhistorie. Det er saa fattigt, saa blottet for frembringelser af interesse, at det bedste navn, man kunde give det, var "det døde tidsrum". Det er som at vandre gjennem en ørken, hvori der næsten ikke findes spor af tegn til liv."

Men saa aldeles stendødt var det nu ikke alligevel. Livstraaden var ikke overklippet. Sandt nok, storhedstiden var forsvunden, minderne derom blegnede mere og mere, det gamle sagasprog blev forvansket og opløst ved svensk og dansk indflydelse, hvorved der reistes en skjæbnesvanger hindring for folkets adgang til den stolte fortids minder; der opstod en kløft mellem fortid og eftertid. Men oldtidens bondeliv og kultur fortsattes dog i eftertidens bønder, skjønt deres liv og bedrifter ikke blev beskrevne. Der blomstrede en folkedigtning paa bondens læber, skjønt den var samfundets embedsklasser ubekjendt. For disse var der derimod hist og her en bro eller klop, der for menigmand var ufarbar. Saaledes var Magnus Lagabøters landslov, der var affattet paa oldnorsk, gjældende indtil begyndelsen af det syttende aarhundrede. Dette antyder, at der var dem, som kunde dette sprog, og derfor var det, at lagmands- og overdommerembederne i almindelighed besattes med nordmænd, medens andre høie bestillinger for det meste overdroges til danske.

For de norske embedsmænd var altsaa sagaliteraturen ikke

Digitized by Google

en lukket bog. At interessen for denne ikke var aldeles uddøet bevises derved, at der fandtes i landet ikke saa faa afskrifter af sagaer, især af kongesagaer. Men i tidens løb maatte landets egen lovbog oversættes paa dansk — et talende vidnesbyrd om nedgang og glemsel. Den første oversættelse, besørget af Lagmanden i Oslo, *Anders Sœbjørnsen*, er fra det 16de aarhundredes første halvdel.

Som bevis for, at lagmændene befattede sig med andet i den gammelnorske litteratur end landsloven, kan anføres, at den bergenske lagmand *Mattis Størssøn* (f. 1569) gjorde et fuldstændigt udtog af kongesagaerne indtil Haakon Haakonssøns død. Hans skrift blev udbredt i afskrifter baade i Norge og Danmark, og det blev i over halvhundrede aar hovedkilden til Norges historie, især efterat en afskrift blev besørget til trykken i 1594.

Der kom ogsaa andre oversættelser eller uddrag i samme tidsrum og fra samme kant (Bergen, i den tid Norges største by) og som et resultat af den af reformationen nyvakte humanisme. Herhen hører ogsaa *Absalon Pedersøns* virksomhed, som forfatter af "Bergens Kapitelsbog" og "En sann Beskrivelse om Norige" (1570). Denne sidste viser, at han var bevandret i kongesagaerne. Om Norge i storhedstiden siger han: "Da var hun udi agt og ære; da havde hun en guldkrone paa sit hoved og en forgyldt løve med en blodøx; da udbredte Norige sin magt og sine vinger. . . . . Fra den dag, Norige kom under Danmark og miste sin egen herre og konning, saa haver det og mist sin manddoms styrke og magt og begynder at blive gammel og graahært og saa tung, at det ei kan bære sin egen uld." Dette er trist nok; men han ser dog et lysglimt i fremtiden: "Dog kunde vel Norige engang vaagne op af søvne, dersom hun finge en regenter over sig; thi hun er ikke aldeles saa forfalden og forsvækket, at hun jo *kunde komme til sin magt igjen. . . . . Udi folket er endnu noget af den gamle dyd, manddom og styrke.*"

Disse ord er betegnende. De viser, at haabet om Norges fremtid, allerede paa Absalon Pederssøns tid, grundede sig i storhedstiden. Dette er uden tvil den første gang, at denne

Digitized by Google

senere saa hyppig benyttede tanke er bleven udtrykt, og i disse bevægede dage i 1905 bør vi i erkjendtlighed mindes den kjække prestemand Absalon Pederssøn Beyer, der for saa længe siden saa smukt udtalte det haab, at Norge "kunde komme til sin magt igjen." Hans haab bevidner hans tro paa nordmandsaanden. I en haabløshedens tid, "uden selv at vide det eller ville det er han den første bebuder af en ny morgen for nationen." — (Jæger).

Absalon Pederssøn blev født i Sogn omkring 1530 og virkede som slotsprest paa Bergenhus og var ogsaa lærer i teologi. Han havde studeret baade i Kjøbenhavn og Wittenberg og stod paa høiden af sin tids dannelse. Han var en af de faa repræsentanter i Norge for humanismen, der blandt andet havde vakt interesse for den historiske fortid. I dette punkt fandt den en forstaaelsesfuld discipel i Absalon Pederssøn. Hans "Norges Beskrivelse" blev først trykt i 1781, men der er grund til at tro, at der havde været mange afskrifter. Det er ikke usandsynligt, at hans "Norges Beskrivelse", trykt i Suhms "Samlinger til den danske Historie", har gjort sit til at henlede nordmændenes opmerksomhed paa sit fædrelands stolte oldtid; men dette er neppe bevisligt.

Af større betydning end Absalon Pederssøn som brobygger mellem oldtid og eftertid var presten ***Peder Claussøn Friis*** († 1614). Han er den første virkelige oversætter af kongesagaerne. Hans oversættelse blev spredt om i landet gjennem afskrifter, og efter hans død besørgede oldforskeren Ole Worm en udgave under titelen "Snorre Sturlessøns Norske Kongers Chronica", trykt i Kjøbenhavn 1633. Denne bog samt forfatterens "Noriges og Omliggende Øers sandfærdige Bescriffuelse" (1632) blev af stor betydning for kjendskabet til Norge og dets historie. Norgesbeskrivelsen blev benyttet af senere forfattere baade i Danmark og i andre lande, og i Norge blev den en høit skattet folkelæsning. Hans oversættelse af kongesagaerne blev af endnu større betydning. Ifølge Gustav Storm vandt Worms udgave stor udbredelse og fortrængte Mattis Størssøns udtog. "Den skabte Snorre Sturlasøns navn som historisk forfatter . . . .

Digitized by Google

og gav med én gang Norge, hvad Danmark længe havde savnet og endnu indtil Holberg skulde savne, en sammenhængende og læseværdig fremstilling af dets oldtids og middelalders historie." Den blev trykt paa ny i 1757. Denne udgave vandt stor udbredelse i Norge, hvor den efter Jakob Aalls vidnesbyrd, i slutningen af det 18de og begyndelsen af det 19de aarhundrede var "i de anseeligste bønders hænder og udgjorde deres mest yndede læsning". Aall siger ogsaa: "Denne oversættelse var længe vore landsmænds yndlingsbog, indtil den efterhaanden ved slid og brug er saa godt som forsvunden." (1838).

Disse to forfattere, Pederssøn og Claussøn, viser, at forbindelsen mellem Norges fortid og eftertid ikke var "afklippet". Der var en livaare igjen, som vedligeholdt kjendskabet til det gamle aandsliv.

Naar man har nævnt disse to samt *Petter Dass*, digteren fra Alstahaug († 1708), saa har man nævnt de eneste betydelige norske forfattere i dansketiden indtil *Holberg* (1684—1754). Og de er de eneste lysglimt i en ørken af overtro og uvidenhed. Opfyldelsen af Absalon Pederssøns haab om, at Norge "kunde komme til sin magt igjen" havde lange udsigter. Han havde sans for fædrelandets ære og selvstændighed; men mange andre saadanne var der sandsynligvis ikke. En intellektuel dødvandstid nærer ikke fædrelandskjærligheden. Dvaletilstanden var alt omfattende. Presteskabet stod paa et meget lavt trin; der var kun faa bøger trykte i Norge før Holbergs tid; den norske høiadel, der kunde pleiet de nationale interesser, var rent uddød, — neppe nogen norsk borger- og embedsstand fandtes; handel og skibsfart var i en daarlig forfatning. Folket var blevet et *bondefolk*. Men netop dette skulde senere blive landets styrke; thi i al sin aandelige fornedrelse var dog den norske bonde ingen træl eller livegen som den danske. "Paa disse to forhold: odelsbondens ubetingede eiendomsret til sin jord og leilændingens personlige frihed og uafhængighed ligeoverfor jorddrotten, var den norske samfundsorden bygget; i dem havde den sin herlighed og styrke." (Sars: "Udsigt").

Bonden var ligegyldig overfor den nationale frihed, men

Digitized by Google

den personlige frihed indebar spirer til den nationale. Men fædrelandskjærligheden var længe et indskrænket begreb. Den var *for en tid* saa uudviklet, at norske bønder ikke engang duede til krigstjeneste. Med de gamle nordmænds krigerry for øie skrev Holberg om sine samtidige landsmænd: "Aldrig er noget folk blevet mere forandret og ukjendeligt; thi man haver i de nye tider udi hele *seculis* ikke merket ringeste bevægelse." I Danmark stod det ikke stort likere til. Baade nordmænd og danske bøiede sig under enevældets sløvende formynderskab (1660). Nordmændene var, som baade før og senere, "kongetro". Det var enevoldskongernes hensigt at udviske begrebet "nordmænd". Man erindre Guldbergs bekjendte ord: "Ingen nordmand er til; alle er vi borgere af den danske stat." Og dette var heller ikke langt fra nordmanden Holbergs opfatning.

Endog den gamle norske lov (Magnus Lagabøters) blev der gjort ende paa; den maatte vige for Kristian den femtes norske lov, der i alt væsentligt var dansk. Det norske folk syntes at have tabt baade vilje og evne til at raade for sin egen skjæbne, — nationalbevidstheden var ved at slukkes fuldstændig.

Her skulde der altsaa noget kraftigt til for at oparbeide en norsk nationalfølelse. Der var lidet at bygge paa. Og dog blev vækkelsen i slutningen af det 18de aarhundrede saa grundig, at den danske historiker *Suhm*, der kjendte det norske folk meget godt, kunde skrive, at "de norske føler mere, at de er et folk, end de danske." Hvor der i det 16de aarhundrede var sløv ligegyldighed, var der nu en freidig tro paa Norges frihed og fremtid.

I det syttende og attende aarhundrede var der i Norge et opsving i handel og skibsfart, som skabte en nogenlunde talrig og velhavende kjøbmandsklasse. Dette medførte en høiere sans for oplysning, en større interesse for regjeringsanliggender og gjorde sit til at øge samfølelsen. Skolevæsenet blev forbedret, og som følge heraf blev der flere, som søgte høiere dannelse i udlandet, især i Danmark, hvor de efterhvert begyndte at gjøre sig gjældende. Den første og tillige den største blandt dem var som bekjendt *Holberg*. At han ialmindelighed regnes som dansk

Digitized by Google

og er den danske litteraturs fader, kan tjene til at fastslaa, i hvilken dvaletilstand nordmandsaanden paa hans tid befandt sig. Men at han ikke var runden af dansk rod, men var norsk-født og havde boet i Norge indtil tyveaarsalderen, kan ikke forbigaaes, naar man skal vurdere hans store fortjenester i dansk aandsliv. Der skulde fremmede øine til for at se alt det forkjerte og latterlige i dansk liv paa alle omraader. Man kan vistnok sige, at Holberg glemte ikke, at han var nordmand ("i naturlig forstand", som han siger), men dette var ham ikke til hinder for at betragte sig som dansk. Hans liv og virksomhed var viet den danske stat, den danske konge, det danske sprog og den danske litteratur. Nogen norsk nationalaand var han ikke besjælet af. Nordmandsaanden havde endnu ikke ytret sig. Der var hos Holberg saa vel som hos nogle af hans samtidige landsmænd en vis nationalfølelse, der hist og her gav sig udtryk; men det var nærmest en slags "provinsiel særfølelse", der intet havde at gjøre med politisk nationalfølelse. Men efterhvert som oplysningstiden aabnede nordmændenes øine for den væsensforskjel, der var mellem den danske og den norske bondestand for exempel, begyndte den norske nationalfølelse at udvikle sig til noget paatageligt. Den danske nationalaand havde sunket mere og mere paa grund af det stigende og overhaandtagende tyskeri. Og i 1774 kunde den danske Suhm skrive: "Vi er og bliver dog desværre et folk af slaver, og neppe har vi været større slaver end nu." Enevældet besatte de bedste stillinger og poster i landet med tyskere. Der kom ikke bare importerede embedsmænd, professorer og poeter, men ogsaa en skare haandverkere og handelsfolk, der alle, overfor de godmodige danske, forstod at gjøre sig gjældende. Snart læstes og taltes det tyske sprog overalt. Holberg erklærede, at "Danmark er fast det eneste land paa jorden, hvor man fandt folk, som gjorde sig en ære af ikke at forstaa sit eget modersmaal." Det kom dertil, at danske undsaa sig ved sin nationalitet. Men i dette stykke blev der et skarpt skjel mellem danske og norske. Disse blev danskhedens forsvarere. Holberg anstrengte sig til det yderste. Han havde et aabent øie for den sørgelige tilstand.

Digitized by Google

Men trods hans sterke angreb gik tyskeriet efter hans død snarere frem end tilbage. At hemme det var mere end én pen formaaede. Men der kom andre nordmænd, som fortsatte hans arbeide i det haardt betrengte Danmarks tjeneste. Imidlertid fik Norge skjøtte sig selv indtil videre.

Holberg døde i 1754. Den importerede tyske digter *Klopstock* kom til Kjøbenhavn i 1751 og blev den tonegivende aand i dansk literatur indtil begyndelsen af 70-aarene, kort før Det norske selskabs tilblivelse. Tyskerne begyndte igjen at erobre landet med sin kultur. De gjorde forbausende fremgang. Mængden løb efter det tyske. Fransk indflydelse satte ogsaa sine dybe merker saavel i sproget og litteraturen som i det hele sociale liv. Udenlandske elementer strømmede ind fra alle kanter, saa der snart blev kamp og brydninger paa alle omaader.

Efter Holbergs tid begyndte tallet af de norske studenter i Kjøbenhavn at voxe, og mange af dem blev "givende og skabende" medlemmer af det danske samfund. De fleste af dem kom i sterk opposition til det udenlandske væsen, der beherskede alt. Trods tyskernes herjende færd havde ikke dansk saa let for at blive aflivet som litteratursprog. Holberg havde ikke "poleret" sproget forgjæves. Tyskheden kunde hemme udviklingen for en tid eller midlertidig føre den paa afveie. Og det gjorde den; thi den Klopstockske aand fik danske dyrkere. Og som for at stadfæste det gamle ordsprog: "Ingen regel uden undtagelse," var det netop en nordmand, der blev den første efterligner. Uden at dvæle ved *Nicolai Nannestad*, der agerede Klopstock-fortolker, var det nordmanden *Peder Steenersen*, der som digter først tilegnede sig den Klopstockske aand. Han begyndte med at forsvare Klopstock mod et angreb fra nordmanden Gerhard Treschow, og senere optraadte han i Klopstocks fodspor som poetisk forfatter. Klopstocks urimede oder var det første store stridsspørgsmaal; kampen rasede, og nordmændene var midt oppe i den. Saa kom *Tullin* med sit digt "Maidagen", der blev følt som "en frisk luftning paa en hed dag". Det greb alle sind, skjønt de gik glip af det bedste i digtet. Tullin blev hædret og feteret som Klopstock selv. Se-

Digitized by Google

nere kom *Johan Nordahl Brun*, den uforlignelige *Wessel* og hele rækken af Det norske selskabs digtere.

Under Klopstocks beskyttende aand blev der i 1759 stiftet et litteraturselskab under navnet "Selskab for de skjønne og nyttige videnskaber." Dets program var at befordre poesien ved at udsætte præmier. Det var et klodset tysk apparat formentlig i danskhedens tjeneste. Selskabet tog sig af Tullin, som det ikke forstod; men dets prisopgaver gjorde sit til at ødelægge ham som digter. Han døde i Kristiania i 1765, altsaa før Det norske selskab blev stiftet, og kom saaledes ikke til at spille nogen rolle i det bevægede litterære liv, som var i anmarsch.

Nordmanden Steenersen havde havt tyske sympatier; Tullins muse var befrugtet af engelsk digtning; og nu optræder en nordmand i det litterære Kjøbenhavn, som digtede efter fransk mønster: Trønderen *Nils Krog Bredal*. Ham tilkommer æren for at have skrevet det første danske syngespil, "Gram og Signe". Emnet er taget fra sagaerne, og i den anledning gjør han følgende interessante bemerkning: "Tildragelserne i vores eget fædreland ere sandelig baade saa mange og saa skinnende, at vi gjerne kunde forsyne baade vore egne og fremmede skue-pladse dermed." Hvis nu bare Bredal med dette gløgge syn tillige havde været et digterisk geni! Men det var han ikke. Bredal skrev flere dramaer, blev borgermester i Trondhjem, kom tilbage til Kjøbenhavn og forfattede "Thronfølgen i Sidon, en original lyrisk Tragi-Comedie", der foranledigede en liden litteratur- og teaterkrig. Bredals fortjeneste ligger deri, at han havde faaet opført et *dansk* syngespil; han banede saaledes veien for en virkelig digter, dansken *Ewald*, der af Bredal som teaterdirektør blev opmuntret til at skrive for scenen.

Fra den kamp og strid, der førtes mellem de ovenantydede retninger, kan den nationale vækkelse hos nordmændene dateres. Hvis nogen bestemt tid skal angives, saa er det Struensees tid, den saakaldte trykkefrihedsperiode — 1770—72. Grundlinjerne i den nye vækkelse antydes i følgende:

Med Tullin tog den dansk-norske lyrik sin begyndelse. (Lyrikeren Ambrosius Stub var upaaagtet). Skjønt han blev beun-

Digitized by Google

dret af det "smagende" selskab, repræsenterede han i virkeligheden en ny national retning, men en saadan ny retning var Tullin sig ubevidst. Bevidstheden derom kom senere hos hans landsmænd i den aktive opposition, som Det norske selskab drev mod Klopstockianismen.

Klopstockianerne dannede en kreds, der holdt til paa et kaffehus. Paa et andet kaffehus, madame Juels, begyndte nordmændene i 1772 at samles. Der var i førstningen ingen tanke om at stifte noget selskab. Det var klubbernes, drikkevisernes og den glade ungdoms tidsrum, og de lystige nordmænd samledes først og fremst for landmandskabets skyld. Men to aar senere stiftede de et litterært selskab. Nogen bevidst litterær tendens havde det ikke. Dertil var medlemmernes litterære forudsætninger for uensartede. Men de dyrkede "en renset smag og sans for det skjønne." Johan Herman Wessel var den ledende aand, og hans bidende satire gjaldt ikke alene Ewald og den tyske digterskole, men ligesaa meget, ja kanske mere, skjæve synsmaader i selskabet selv; thi hans "Kjærlighed uden Strømper" var ligefrem en parodi paa Johan Nordahl Bruns "Zarine", skrevet i den yndede franske tragediestil.

Danskerne stiftede i 1775 Det danske litteraturselskab som modsætning til nordmændenes. Det tog sig af Ewald, der var en begeistret Klopstockianer. Men Ewald var en stor digter, og Klopstockianismen kunde ikke undertrykke danskheden i ham. Det er bleven sagt, at Det norske selskabs bærende princip var opposition til Ewald. Men sandheden er, at den skarpsynte Wessel forstod godt Ewalds betydning for dansk litteratur; det var kun det paahængte tyskeri ved ham, som blev snertet.

Hvorom alting er, Det norske selskab blev en frygtet magt i dansk aandsliv. Dets fyndige, rimede vittigheder haglede nedover oppositionen og skaffede respekt. Wessels indflydelse var isærdeleshed stor; "Kjærlighed uden Strømper" var og er en milepæl i dansk digtning.

Det norske selskabs indsats i den danske litteratur kan vi ikke længer dvæle ved. Den side af selskabets virke, som her skal noteres, er, at dets samlede kræfter kom til at skabe noget

Digitized by Google

af særlig norsk betydning, — en ny national aand. Blandt dets medlemmer udviklede sig bevidstheden om, at der var forskjel mellem norsk og dansk aandsliv, og snart gjorde en sterk nationalfølelse sig gjældende. Denne følelse havde maaske sin litterære forudsætning i den naturskildrende retning, som Tullin havde indledet. Men der var ogsaa andre kraftige momenter. Efterat de litterære brydninger havde aabnet nordmændenes øine for væsensforskjellen mellem dansk og norsk, kom de til at reflektere over sine egne nationaleiendommeligheder og de tjenester, som nordmænd havde ydet Danmark. De tænkte paa Kort Adelers, Niels Juels og Tordenskjolds heltebedrifter, paa nordmændenes store trofasthed mod det danske kongehus (anerkjendt ved norske bønders benyttelse som kongens livvagt). Dette bragte tankerne hen paa, hvad fædrelandet engang havde været og gav haab om, at det engang kunde hævde sin ligeberettigede stilling som kongerige i foreningen med Danmark. I de kongetro nordmænds hjerter havde nogen tanke om endelig adskillelse endnu ikke meldt sig. Men de havde begyndt at anse fædrelandet som forurettet og tilsidesat, og krav paa opreisning stilledes — saaledes paa et norsk universitet. I statsretlig forstand var Norge som kongerige ligestillet med Danmark; men det blev anseet og behandlet som et lydland, en provins, hvad det i praktisk henseende var; thi det havde ingen høiesteret, ingen bank, og heller ingen høiere læreanstalt — intet paatageligt, som symbol paa landets statsretlige væsen. — Nu, dette satte gjæring i de unge nordmænds sind. I alles hjerter var der en varm patriotisme og en barnlig tro paa norsk frihed trods de danske "lænker, baand og tvang". Om denne patriotisme fra selskabets første tid kan bemerkes, at der var noget svævende og ubestemt ved den, nærmest en lovprisning af norske naturherligheder. Senere blev det den norske odelsbonde, der var bleven "opdaget" som resultat af den indgang, Rousseaus naturevangelium havde faaet i Danmark. Det fremkaldte den saakaldte bondebevægelse eller bondeforgudelse. Den var helt teoretisk, — "traadte endnu ikke ud i livet og talte begivenhedernes sterke sprog."

Saa kom den franske revolution, der satte sindene i bevæ-

Digitized by Google

gelse og gav tankerne en bestemtere retning: folkesuveræniteten var dens prægnanteste udtryk. Den lagde ud om folkets betydning ligeoverfor konger og adel. Den lærte de sværmeriske digtere i Kjøbenhavn at tænke. Den norske nationalaand fik ny næring, og bondebevægelsen var i fuld gang. Endvidere er Johan Nordahl Bruns bekjendte verslinjer:

"Dog vaagne vi vel op engang
Og bryde lænker baand og tvang"

et bevis paa, at disse sværmere drømte om frihed, — nærede ubevidst en revolutionær stemning, der senere i Nicolai Wergelands "Mnemosyne" fandt udtryk i en bestemt "norsk seperatisme."

Der var altsaa blandt de norske studenter i Kjøbenhavn en paaviselig udvikling fra en barnlig og naiv fædrelandskjærlighed, der modnedes efterhaanden, og før 1814 udtrykte sig med den største bevidsthed. Den førte tydelig tale paa Eidsvold, hvor flere af Det norske selskabs medlemmer var fremragende deltagere. Blandt disse kan nævnes *Jonas Rein* og *Georg Sverdrup*. *Christie, Wedel-Jarlsberg, Nikolai Wergeland* og *Magnus Christian Falsen* blev ikke medlemmer. Selskabets virksomhed havde ophørt i 1793, og disse var ved den tid endnu ikke blevne studenter; men de var gjennemtrængte af den samme frihedsaand som hine.

De var besjælet af frihedsidéer, der ikke skulde blafres bort ved den første modbør. Mod de engelske angreb i 1807 var den nye nationalaand ubøielig. Modgang staalsatte den. Og denne lærte sværmerne at handle.

En af de mest iøinefaldende foreteelser mellem 1807 og 1814 var det krav, nordmændene stillede paa eget universitet. Før 1807 havde det været et fromt udtalt ønske, stillet til den landsfaderlige konge med bøn om hans bevaagenhed; men i Nicolai Wergelands prisbelønnede skrift "Mnemosyne" (1811), fremtræder for første gang den norske nationalfølelse "nogenlunde frigjort for det paahæng af arveundersaatlige, tvillingriske

Digitized by Google

talemaader." Et kort afsnit af dette skrift vil godtgjøre, at den norske patriotisme nu var traadt ind i en ny fase:

"Man kalder nordmændene nidske mod deres broderfolk, særsindede, overdreven nationalske; man bebreider dem deres heftige kjærlighed til deres fødeland og er færdig til at anse det for en fornærmelse mod danmændene, om nordmændene kaldte sig for lige berettigede med dem, og for mere end en provinds af Danmark. Gode Gud! Er det en forbrydelse at elske sit fødeland? . . . . I, som fremstaar for at føre ordet for den ædeltsindede danske nation, fatter et rigtigt begreb om forholdet mellem begge rigerne! Vider, det er ikke Danmark, men Danmarks konge, som skal beherske Norge," o. s. v.

Skriftet modtoges i Norge med begeistring; det var altsaa ikke enkeltmands hjertesuk, der her kom tilorde. I Danmark vakte det harme og fremkaldte et svar fra A. S. Ørsted, der igjen bevirkede, at "mange nordmænds tanke om en adskillelse fra Danmark fik mere indgang." Og at denne tanke var levende i eidsvoldsmændenes hjerter bekræftes af den danskvenlige Jakob Aalls ord: "Faa eller ingen i rigsforsamlingen ønskede eller tænkte paa en gjenforening med Danmark; tvertimod taltes derom med modbydelighed." Dette beviser, at den "tvillingrigske patriotisme" havde allerede før 1814 faaet dødsstødet i de fleste nordmænds hjerter. Og paa grund heraf kan man vanskelig undgaa den slutning, at en adskillelse mellem Norge og Danmark var før eller senere sikkert kommen uden stormagternes indgriben i 1814 — som den i 1905 er kommen mellem Norge og Sverige.

Den frihedsstemning, der opstod blandt de unge nordmænd i Kjøbenhavn, førte videre end til 1814: den kulminerede hos Henrik Wergeland, og uden nogen betydelig modbevægelse eller reaktion har den gjennemtrængt det nye Norges hele politiske liv, med Bjørnson som Wergelands arvtager.

Hele gangen i denne frihedsbevægelse kan kortelig resumeres saaledes: Den nationalaand, som besjælede nordmændene, begyndte i Struensees tid (1770—72) med en lovprisning af fædrelandets natur. Gjennem impulser fra Rousseaus natur-

Digitized by Google

evangelium fik de øinene aabne for den norske odelsbonde, hvis personlige frihedsidéer de kjendte til og snart begyndte at besynge. De havde altsaa truffet paa livsnerven i Norges politiske historie. Rousseau havde henledet opmerksomheden paa bondelivet i sin almindelighed; men stødet til den erkjendelse, at den norske bonde var af betydning som kjerne i en ny frihedsbevægelse, kom hverken fra Rousseau eller fra kjendskabet til det 18de aarhundredes bondeliv i Norge; men det kom fra kjendskabet til sagaliteraturen, hvori den frie bonde i oldtiden var skildret. Der skulde ikke saa megen skarpsindighed til for at opdage, at oldtidens kultur og frihedsidéer havde vedligeholdt sig, og dette var det, som gav haab om gjenreisning. Og dette bondesamfund blev ogsaa faktisk den grundvold, hvorpaa frihedsverket i 1814 blev bygget. Uden oldtidens liv som et forbillede havde nordmændene i 1814 — og det vil her sige akademikerne — sikkert ikke havt den ungdommens freidige tro, der trodser alt — og vinder.

Hvorfra fik nu disse glade nordmænd sit kjendskab til Norges sagatid?

Til bevarelse af spørgsmaalet maa man undersøge, hvad der af oldnorsk litteratur var mest tilgjængelig i den sidste halvdel af det 18de aarhundrede. Her giver litteraturhistorien denne besked: Peder Claussøns oversættelse af kongesagaerne "blev gjennem hele det 17de aarhundrede det egentlige kildeskrift for Norges historie, og selv efterat Torfæus havde bearbeidet alle de originale kildeskrifter i sin latinske fremstilling (1719), ... beholdt den sin rang; den blev optrykt paany (Kjøbenhavn, 1757) og har maaske i denne nye udgave vundet endnu større udbredelse i Norge." Som allerede før nævnt, var Peder Claussøns oversættelse, efter Jacob Aalls vidnesbyrd, "i de anseeligste bønders hænder og udgjorde deres mest yndede læsning." De norske studenter har naturligvis havt endog lettere adgang til Claussøns bog. Der kan altsaa ikke være nogen velgrundet tvil om, at folkeudgaven af 1757 var kilden til nordmændenes kjendskab til kongesagaerne, skjønt en og anden kan have tittet i Torfæus's eller Peringskiölds lærde tomer.

Digitized by Google

Det var først i det nittende aarhundrede, at der erhvervedes noget dyberegaaende kjendskab til den oldnorske litteratur. Det maatte engang komme. Men det, som her skal fastslaaes, er, at den norske bondeprest, Peder Claussøns arbeide gjorde det muligt for nordmændene i det 18de aarhundrede (altsaa før den store krise i 1814), at tilegne sig et fyldestgjørende kjendskab til fædrenes liv og frihed. Derigjennem fik eidsvoldsmændene de nødvendige historiske forudsætninger til at kunne lægge det nye Norges forfatning paa en norsk grundvold. Uden Det norske selskabs begeistring for odelsbonden var foreningen med Sverige blevet noget ganske andet, og frihedsarbeidet i 1905 havde været en umulighed.

Julius E. Olson.

Digitized by Google

Norsk-amerikanske forfattere.

Peer Strømme.

Peer Strømme fører en flot og let pen — lidt *for* let maaske, hvis vi skal være helt oprigtige. Særdeles literært frugtbar har han ikke været. Dette er dog mere ***forholdenes*** skyld end ***hans***. Fortællingen ***"Hvorledes Halvor blev Prest"*** — en forresten lidet æstetisk titel — og nogle originale digte og oversættelser af norske og engelske poesier, der har været trykte dels i amerikanske tidsskrifter, dels i norsk-amerikanske blade, udgjør saagodtsom hele hans literære produktion. Nogle af hans digte er medtagne i den af doktor L. Lima besørgede samling af norsk-amerikansk lyrik.

I de sidste snes aar har Strømme været knyttet til pressen, dels som redaktør af norsk-amerikanske aviser og dels som ***editorial writer*** for et par amerikanske dagblade. I pressen er hans kvikke pen — derimod ikke hans literære begavelse — kommet til sin ret. Literært seet tror jeg, at det har været hans ulykke dette, at han har staaet midt oppe i døgnets travle journalistik; thi Strømme er mere *forfatter* end *journalist*. Gammel erfaring viser, at journalistiken er en fordringsfuld stedmoder; den lægger beslag paa al den kraft og energi, som dens dyrkere under ordinære forhold kan opbyde. En mand med saa udprægede literære anlæg og interesser som Strømme maa derfor nødvendigvis blive uheldig stillet ved i længden at være henvist til at afvinde den journalistiske profession sit daglige udkomme.

Sagen er imidlertid den, at som skjønliterær forfatter gaar

Digitized by Google

PEER STRØMME

Digitized by Google

Digitized by Google

det ikke an at leve blandt nordmændene i Amerika. Man maa have en anden erhvervskilde, og det er dette ubønhørlige faktum, som gjør, at flere af vore literære mænd, som burde kunne leve af sit forfatterskab, som et nødanker har grebet til en avisredaktørs opslidende virksomhed, fordi det forekom dem, at de her ialfald bevægede sig paa beslægtede felter. Jeg tror, de har taget feil; ja, jeg er overbevist om, at det er mere forenligt med forfatterskab at leve som sin egen herre paa en amerikansk farm end at tilbringe sit liv i et amerikansk aviskontor.

Vore forhold fører det med sig, at de praktiske krav altid ligger os nærmest; ja, madspørgsmaalet kan man jo, for den sags skyld, ikke hæve sig over eller løbe bort fra nogetsteds; men der er altid forskjel. Vi er endnu et nybyggerfolk, og hos et saadant er det selvsagt først og fremst de økonomiske hensyn, som gjør sig gjældende. Det maa saa være. De trænger sig ind paa folk fra alle kanter, disse økonomiske krav; de fylder deres tanker om dagen og deres drømme om natten. Man stræver og slider — først for at holde sjæl og krop sammen, siden for at blive økonomisk uafhængig og endelig for at vinde velstand. Kavet sluger baade kraften og interesserne. Den smule, man har tilovers, faar kirken, som bra er, men med aandsudviklingen forresten blir det ofte smaat bevendt. Der kan vel være meget i den paastand, at nu for tiden læser folk dog forholdsvis ganske meget, men alligevel er det vist endnu et faktum, at der læses nok saa faa bøger af skjønliterært indhold, og det, som læses, er dertil for en stor del paa engelsk. Dermed er den skjønliterære forfatters lod i regelen givet. Han maa bøie sig for de samme praktiske krav som alle andre mennesker, og det vil i de allerfleste tilfælde sige, at han faar vingerne grundig beklippet allerede ved det første alvorlige forsøg paa at hæve sig til flugt.

Det norsk-amerikanske maal paa tingene er ***det praktiske livs maal***. Man er "successful" i forhold til, hvorledes man forstaar at lægge sig tilrette for dette maal. Man er en fiasko, hvis man er for stor eller for uregjerlig til at staa pent og rolig

Digitized by Google

paa den i vort lille overgangssamfund anviste plads; thi der er intet at tjene ved at færdes paa egne veie. Dette opdager man tidsnok, og derfor blir da ogsaa vore literære begavelser, hvor haardt det tidt falder dem, nødt til at finde sig en liden baas, hvor de pyntelig kan ernære sig paa, hvad de i sit ansigts sved er istand til at tjene. De maa *leve*; derfor slutter de med at skrive bøger og slaar sig paa journalistiken.

Det lille, de har efterladt i form af digtning, er undertiden af det slag, at vi oprigtig maa beklage, at forholdet er slig; men vi akcepterer det uundgaaelige. Vi har ingen at anklage. Det er af de ting, som er "saa laga"; derfor tar vi det med ro, skjønt vi vel kunde ønske, at det var anderledes. De norske i Amerika er paa overgangen til et andet folk, hvor de før eller senere vil og maa havne, og dette i forbindelse med andre omstændigheder gjør, at norsk bogavl ikke vil trives iblandt dem. At der er nogle idealister, som indbilder sig noget andet, forandrer ikke det faktiske forhold.

I betragtning af de muligheder, som særlig Strømmes literære produktion under andre forhold vilde frembyde, er det sørgeligt, at disse idealisters drømme ikke kan virkeliggjøres; thi han er dog fremfor nogen anden en typisk repræsentant for vort indvandrerfolk, med alt, hvad det har bragt med og taget i arv og alt, hvad det har tilegnet sig af nyt i det land, som det har valgt for sin efterslægt. Er der nogen, som har røbet en sympatisk forstaaelse af vore særegne forhold og vist sig i besiddelse af evnen til at skildre dem, saa er det ham.

Men hvad kan man vente? Jeg hører, at Strømme foruden sit eneste betydelige arbeide, fortællingen "Hvorledes Halvor blev Prest," har en anden fortælling liggende færdig. Slig har den ligget i syv a otte Aar! En forlægger vil intet resikere paa norsk-amerikansk skjønliteratur.

* * *

Fortællingen "Hvorledes Halvor blev Prest" er et billede fra det norske nybyggerliv i Amerika. Vi faar vide, hvorledes settlerne havde det under smaa beskedne forhold i den første

Digitized by Google

tid, og vi faar et indblik i livet i settlementet, naboer imellem. Forfatteren skildrer ogsaa for os det kirkelige liv og livet ved vor ældste skole, Luther College. Her er meget godt stof, og forfatteren gjør gjennemgaaende god brug af det.

Allerede paa bogens første blad lærer vi forfatteren at kjende som en mand, der har studeret vore norske folk og ved, hvad der bor i dem. Søren Helgesens kjæreste, Signe, "fælder i al hemmelighed endel taarer", da han skal reise til Amerika, men "holder sig rigtig tapper", naar dagen kommer, og forærer ham en nistetine og et silkelommetørklæde. Som om ingenting var hændt, erklærer hun sig villig til at vente, — "og saa faar du ha farvel da, Søren!" Vi synes, vi ser dem for os!

Hvorledes forfatteren personlig stiller sig til udvandringen fra Norge faar vi vide i følgende ord, som egentlig slet ikke har noget med fortællingen at gjøre, men som dog aabenbarer en varm forstaaelse af udvandrerens kaar:

"De var helte de norske rydningsmænd, som i de dage havde mod og kjærlighed til at forlade sit fattige hjem mellem fjeldene og søge brød for sig og sine i, hvad der for dem var en fuldstændig fremmed verden, og som her grundlagde det nye Norge, det vi har taget i arv og kjender og elsker som det bedste blandt hundrede riger."

Skjønt det vel nærmest maa siges at være grundet i et feilsyn dette, at vi skulde have grundlagt noget egentlig *nyt Norge* herover, eftersom vi savner alle forudsætninger for noget saadant, er denne udtalelse om udvandrerne værd at notere sig; thi den repræsenterer i det store og hele den almindelige opfatning af denne sag blandt den ældre norske befolkning i Amerika. Og naar alt kommer til alt, saa udkrævedes der dog virkelig baade mod og kjærlighed til at forlade sit land i de dage. Det er haardt at overskjære alle baand saadan med engang, og dog *var* og *er* det her unægtelig ofte noksaa tvingende grunde, som blir det afgjørende. Allerede Vinje havde syn for dette, naar han taler om, hvorledes "matløysa" i Norge tvang folk til at forlade landet. Udvandreren var hos ham, ikke "nidingen, som i troløst sind glemte sit fædreland for andre"; men paa den anden

Digitized by Google

side var han rigtignok heller ikke den helt, som den norsk-amerikanske forfatter gjør ham til. Det er forøvrigt først i den senere tid, at opfatningen af udvandringen har begyndt at klarne i norsk literatur. Mange af de ganske ublide domme, der er fældt over udvandringen og de udvandrede, vilde maaske blevet mildere, hvis de, som har udtalt dem, med en smule sympati havde forsøgt at lære udvandrerfolket og dets liv og kaar i det nye land bedre at kjende. De vilde da have vidst, at det ikke saa let "glemmer sit fædreland for andre." Strømme selv, som er født i Amerika, fortæller, at da han første gang stod paa norsk jord som voxen Mand, følte han af hele sin sjæl, at han var nordmand, og at han ikke *kunde* være andet.

* * *

Forfatterens skildring af de nyankomnes første indtryk af landet, og hvorledes dette passer til immigrantens forestillinger, er ret fornøielig og i det hele meget træffende. Og hvor helt naturligt lyder det ikke, naar Anne Landsværk kommer efter med det lille barnet sit og endelig efter stor spænding og lang venten træffer sin mand paa bryggen i Milwaukee, og det heder om dem: "Han tog bare sin kone i haanden og saa saa de to hinanden i øinene og skalv og var glade." Hvad skulde vel ogsaa to ægtefolk fra Telemarken ellers finde paa, naar de traf hinanden efter en længere skilsmisse under saadanne omstændigheder?

Nykommerne blir snart bekjendt med "kubberullen"[1]) og kjøre-oxerne, og de opdager til sin store forbauselse, at Ole er blet saa flink i engelsk. Han har nemlig lært at gjøre sig forstaaelig for oxerne og kan sige baade "Ha! Gee!" og "Golong!"

Endelig kommer de frem til Oles homestead. Der er ægte nybyggerstemning over dette billede:

"Oxerne spændtes fra, og Ole famlede sig frem ind i huset og fik tændt et lys, som bestod af en fille lagt op i en skaal med

[1]) Et primitivt kjøreredskab.

Digitized by Google

fedt. Stygt og simpelt var alting, men for Ole var dog hytten forvandlet til et palads, da han nu sad paa bænken og saa Anne sidde paa sengekanten med barnet ved brystet."

— — — — — — — —

Om Søren Helgesen faar vi vide, at han om et par aars tid har sit eget homestead, og Signe kommer da efter paa den hjemsendte billet. Søren og Signe sagde bare "gukveld" og saa paa hinanden, da de mødtes, forsikrer forfatteren, og det er meget mulig, at det var saa. Destomere overflødigt er det for ham at træde op mellem sine personer og indprente læseren, at "norske folk af den klasse, som de tilhørte, har det ikke med at kjærtegne hinanden" — og naar han oplyser, at "vi kjender en gut, som, da han var tolv aar gammel, maatte reise fra hjemmet for at være borte i to aar, men moderen tog ham bare i haanden og sagde: "Farvel da, gutten min!" o. s. v. Det er altformeget af det slag i denne bog.

— — Søren og Signe kan naturligvis ikke "square" sig (blive borgerlig viet). Signe især vil ikke vide af det; thi da kan' hun jo ikke vide, om hun er blet "rigtig gift". Men saa kommer heldigvis pastor Preus — en rigtig "staspræst" (statsprest) fra Norge — som en lykkens engel i rette tid til settlementet, og da blir de "ordentlig gifte", og alle børn i settlementet blir nu ogsaa døbte med det samme.

Skildringen af forholdene i settlementet er sympatisk og forstaaelsesfuld. Vi føler, at forfatteren her bevæger sig paa kjendte tomter. Vi mærker os forskjellige norsk-amerikanske eiendommeligheder, saaledes at "amerikaniseringen" begynder at melde sin ankomst derved, at nybyggerne ikke maa give sine børn ærlige norske navne. *Kari* blir til *Kate, Sigrid* til *Sarah* eller *Sallie, Harald* til *Horace* o. s. v.

Ikke mindst interesse frembyder skildringen af menighedsforholdene, naar settlerne kommer saa langt, at de kan holde prest. Her er fuldt op af karakteristiske norske træk. Der er nu f. ex. dem, som tviler paa, om pastor Preus er en omvendt mand, siden han ikke graater, og de har sine store betænkeligheder ved, at han "læser op" en del af sin prædiken. Man tror, han

Digitized by Google

forlader sig formeget paa sin boglige lærdom og ikke er fyldt af den rette aand o. s. v.

Da menigheden skal gives et navn, blir der strax mudder. Der er nogle fra Hiterdal og en del fra Valders, og paa ægte nordmandsvis vil naturligvis begge parter have menigheden opkaldt efter sin hjembygd. Man finder igjen dette træk næsten overalt, hvor nordmænd bygger og bor. Under vore friere forhold har bygdetanken faaet ganske god anledning til at udvikle sig baade i menighedsforhold og paa andre omraader.

Man enedes endelig om, at menigheden skulde hede Bethel — et navn, som vistnok ikke mange forstod, men som der til gjengjæld ikke skjulte sig nogen slags fornærmelse i hverken mod valdriser eller hiterdøler.

I settlementet gaar det stundom lystigt til i barselgilder, bryllupper o. l. — men først efter at presten er reist sin vei, naturligvis. Da danses, drikkes og fortælles der risper, saa det har god skik.

Selv norsk-amerikansk poesi begynder saa smaat at florere, idet settlementets "skald" kvæder bl. a. saalunde:

> "Sunnafør Baklestulen der æ en ø,
> som folk kalla Kuba, den høir te Ole Bø;
> aa længer su paa ranten, der lever au ein mann,
> han æ søn te Halvor Kjeldalen, det veit eg er sandt."

— — Søren Helgesen blev enkemand, da Halvor, sønnen, var en liden gut paa et par aar. Dette satte sit præg paa dem begge. De blev kamerater, den store sterke manden og den lille gutten; men Søren havde faaet et knæk. — — Dette forhold til den afdøde og til den søn, hun havde efterladt ham, er smukt skildret. Overhovedet er Søren Helgesen en fint tegnet karakter — en norsk-amerikansk nybygger af det bedste slag, hvoraf mange af os har kjendt ikke saa faa.

Saa kommer borgerkrigen. Næsten alle mandfolk, og Søren med, drager i felten. Meget faa blir igjen, deriblandt Thrond Knudsen, som er laaghalt, og Klemetsruden, som er bange for, "at han i krigen kunde have besmittet sin sjæl ved omgangen

Digitized by Google

med saa mange ugudelige mennesker," og som derfor havde leiet en anden til at gaa i sit sted. Folkene, som er tilbage i settlementet — mest kvinder og børn — er rædde og ængstelige, og under alt dette kommer der naturligvis en og anden storskryder hjem og skræmmer dem endnu mere. Endelig kom efterretningen om, at krigen var slut, og lidt senere, at Lincoln var myrdet. I anledning af den sidste begivenhed indeholdt bladet "Emigranten" en vise, som efter forfatterens udsagn gjorde overordentlig lykke ude blandt folket. I denne vise fortælles om "John Wilkes Booth, den morder blind," som "gik ifra sin ægtekvind," og at

> "Djævelen puffed ham i ryg,
> bad ham være fast og tryg,
> bad ham træde ind hos Ford
> der at føre ud sit mord."

Den unge Halvor syntes naturligvis, at dette var en vidunderlig sang; "skjønt det vistnok var ham en gaade, hvorledes nogen kunde vide, hvad djævelen havde sagt til Booth, da de to, som det udtrykkelig stod i visen, havde talt sammen under fire øine."

— — Efter Søren Helgesens hjemkomst fra krigen blir der bygget kirke og kaldet en fast prest, som især valdrisen Thrond er svært glad i, fordi han er valdris ligesom han. Han vidste desuden, at han var en ubegribelig lærd mand; thi det var ham, "som havde skrevet evangeliet om farisæeren og tolderen, og da jeg havde læst det første gang, sagde jeg endda til Gunhild, kjerringen min, at det har en Valdris skrevet, sa' jeg." Andre var ikke fuldt saa tilfredse og mente, at der kunde være berettiget tvil, om den nye prest var omvendt; men flertallet havde dog den forvisning, at han nok havde "det reine, rette lutherske alfabete." Og det var jo hovedsagen.

Virkelighedstro er skildringen af det noget vilde liv med drik og svir, som fulgte paa krigen. De hjemvendte krigere drak, fordi de havde udstaaet saa meget, og de, som havde været hjemme, drak, fordi de saa længe havde maatte kave og slide

Digitized by Google

med det ensformige arbeide paa farmen. Ole Findreng kunde nu drikke og ture uden at skamme sig; thi han var jo en helt, siden han havde maattet døie saa meget ondt for at frelse landet.

— — Som saa ofte ellers er det ogsaa her bygdens "gudfrygteligste" mand, som foraarsager splittelsen i menigheden. Presten førte efter Klemetsrudens opfatning falsk lære. Han havde snuset op, at han bl. a. hældede til den mening, at slaveri "i og for sig" eller "i sin nøgne almindelighed" ikke kunde siges at være synd. "Disse fordærvelige presterne i Wisconsinsynoden var jo ikke andet end en flok rebeller og slavedrivere, noget, som de ogsaa havde bevist ved at jage Rasmus Anderson bort fra skolen i Decorah, bare fordi han vilde læse "Skandinaven" uden at spørge professor Larsen om lov til det."

Pastor Evensen havde dertil forarget Klemetsruden ved at optræde mod lægprædikanter. Han skulde ogsaa have sagt om en mand, at han var for gammel til at blive salig og meget andet stygt. Enden paa det hele blir, at menigheden splittes, og "den nye menighed opførte en ny kirke ved siden af den gamle, hvor den staar den dag idag som et mindesmærke over salig Klemetsrud."

* * *

Bogens anden del handler om Halvor Helgesens ophold ved Luther College. Forfatteren bevæger sig her paa fuldstændig kjendte felter. Det kunde forsaavidt altsammen være selvoplevet, hvad det jo egentlig ogsaa er. Skildringen aander ofte af ægte collegeluft. Gutterne kjeder sig og morer sig, som kun gutter ved en slig norsk-amerikansk skole kan gjøre det.

"Den sidste dag før ferierne var der ingen, som kunde sine lexer. De havde vigtigere ting at tænke paa. Smaagutterne hadede Løkke og Madvig og Cornelius Nepos med et ligesaa bittert had som det, de ældre gutter nærede mod Cicero, Livius og Homer. Det var da ogsaa fortvilet, at man skulde have skole sidste dag, før ferierne begyndte. Men denne urimelige og bagvendte ordning havde man ved skolen i Decorah, og gut-

Digitized by Google

terne maatte finde sig i at famle sig frem gjennem timerne paa en eller anden maade. Hvorledes kunde nogen paa en dag som denne, naar han havde hovedet fuldt af flødegrød og ribbensteg og julesalmer, bryde sig om, hvem der var fader til Alcibiades eller nogen anden af de elendige grækere, som Cornelius Nepos rører om?"

Der er naturligvis fuldt af morsomheder i denne skildring af skolelivet i Decorah.

En af gutterne gik under navn af "kort begreb", fordi han var kort og tyk i modsætning til en større gut, som de kaldte "grundig forklaring", og en lang mager rækel, som fik titulaturen "smalkaldisk artikel" — altsammen frugten af et flygtigt bekjendtskab med "Konkordiaboka". Nu begav det sig, at der blev paaduttet "kort begreb" en grov løgn, som endnu gaar omkring i levende live blandt kameraterne. Det fortaltes nemlig, at han engang, da de i klassen skrev norsk diktat, skulde have spurgt læreren:

"Du professor, skal "gøtt" skrives med diger *g*?"

Paa sin karakteristiske maade tilføier forfatteren: "Historien er opdigtet. Det kan man tydelig se paa den. En liden gut i nederste klasse vilde nemlig ikke have sagt "du professor", men "du Siewers".

Under opholdet i hjemmet i ferien volder den vordende prestemand en smule bekymring hos enkelte kvinder, men fornemmelig hos den "gudfrygteligste mand", Klemetsruden. Halvors stedmor og andre blev meget betænkelige, da Klemetsruden havde sat det rygte i omløb, at han troede, gutten var fritænker. "Hun stirrede ofte paa ham paa en uhyggelig maade og spekulerede over, om det var muligt, at den gutungen virkelig husede det forfærdelige fritænkeri inde i sit hoved."

Men alting gik nu taalelig godt alligevel, skjønt gutten nu var lige ved at skulle blive mand — en farlig alder, om ikke just netop i den henseende, som stedmoren frygtede. "Nye tanker tumlede om i hans hoved, og verden begyndte at antage et nyt udseende. Der strømmede ild gjennem hans aarer, og der brændte i ham en forfærdelig lyst til at synde."

Digitized by Google

Det var sandelig ikke greit at passe sine studier under slige forhold, især da han ovenikjøbet opdagede, at han var forlibt, ikke i *en*, men i en hel flok piger — prestens og collegelærernes døtre, som gik under fællesnavnet *"comitia dumriana"* — og han var saa klodset og undselig, at han knapt nok turde tale til dem. Det var virkelig til at blive fortvilet over!

"Han var halvveis bestemt paa at rømme og komme ud til de nye guldgruber i Black Hills. Tænk at kunne sove derude i et telt med en pose guldstøv under hovedet og en revolver i haanden og to til foruden en bowiekniv i støvleskafterne! Derude kunde han slippe sig løs; blandt pakket i gruberne og spillehulerne vilde han gjøre sit navn saa frygtet, at al forretning skulde stanse, naar det spurgtes, at han var kommen til byen. Lærerne kjendte heldigvis ikke til disse frygtelige planer og behandlede Halvor, som om han havde været et skikkeligt ungt menneske."

Som exempel paa, hvad slags moro man undertiden tillader sig ved et norsk-luthersk college i Amerika tjener følgende: Halvor havde tilfældigvis faaet høre af professor Larsen, at der var udsigt til, at han vilde slippe igjennem — tage sin endelige examen ved skolen, og herover blev han naturligvis meget glad. Han kunde nu "sove med rolig samvittighed, lige til klokken ringede til frokost. Og da en af kameraterne en nat havde tømt en kande sirup op i Halvors buxer, for at se, hvorledes han vilde bære sig ad, naar han om morgenen havde sprunget op i dem, blev Halvor ikke engang sint. Han trak bare buxerne af sig igjen, tog skøieren lempelig i struben og holdt ham op mod væggen og klinte sirupen af buxesædet op i haaret hans."

— — Om Halvor er her ellers nok at vide, at han studerede teologi i St. Louis hos tyskerne, at han fik sig en kone og blev prest.

— Det er forfatterens egen saga, saalangt den gaar. —

* * *

Som et billede af nybyggerlivet blandt de norske i Amerika

Digitized by Google

har Strømmes fortælling sit store værd, og især er dens første del i saa henseende et kreditabelt arbeide.

Det bør paatales, at forfatteren altfor ofte optræder som handlende og prækende person, hvad der, literært seet, naturligvis forringer fortællingens værdi. Lidet undskyldeligt er det ogsaa, at den tildels er noget løs i kompositionen. Forfatteren ligger desuden under for tilbøieligheden til overdrivelse og lader ikke sjælden sit overgivne lune løbe rent af med sig.

Han fortæller om Søren Helgesen, at han paa overreisen blev sjøsyg, og "han troede, at han skulde kaste op taaneglene sine" — et udtryk, der er saa lidet æstetisk, at det i saa maade neppe overtræffes af den paafølgende oplysning, at han blev saa frisk igjen, at han "mageligt kunde have spist kapteinen."

I det hele maa det siges, at Strømme, trods sin fortræffelige norske stil, ikke viser nogen unødig eller overdreven respekt for æstetisk smag og takt. Hans humor har overhovedet noget vanskelig for at finde sin rette begrænsning. Ikke destomindre er det som regel saa friskt, ægte og umiddelbart, at man stundom under læsningen uvilkaarlig kommer til at tænke paa selve mesteren blandt de nulevende humorister, Mark Twain, med hvem han har adskilligt tilfælles.

Hist og her i bogen er der overflødige, ja rent utilladelige forfatter-bemærkninger, som skjæmmer fortællingen. Saaledes naar han efterat have ladet Søren Helgesen vælges til fredsdommer forsikrer, at han var "redelig i al sin færd og agtet af alle", eller naar han fortæller om Thrond, at "han var gruelig uvidende og havde den dermed følgende lettroenhed." Sligt noget pleier tydelig nok at fremgaa af, hvad personerne i en bog gjør og siger, uden at forfatteren behøver at blande sig op i handlingen med nogen personlig attest.

Den samme indvending gjælder den megen velmente ros over byen Decorah, f. ex. naar det efter en kort beskrivelse af den smukke by heder:

"Dette billede rulles op for os og gjør hjertet varmt, naar vi ser eller hører navnet Decorah. Dette betyder meget for dem, som paa det sted har tilbragt sine gladeste ungdomsdage og

Digitized by Google

faaet sin synskreds udvidet og lært, at Gud er stor i al sin gjerning. Og det betyder meget for vort hele folk, hvis aandelige liv har havt sit midtpunkt i Luther College i Decorah."

Sligt siger man i en leilighedstale eller en avisartikel.

Til samme kategori hører følgende attest til professor Larsen:

"Og naar vi tænker paa Luther College, ser vi strax for os skikkelsen af en mand, som er stor blandt alle mænd. Han har ledet Luther College, siden denne skole blev til, og har aldrig sovet og er aldrig bleven træt. For professor Laur. Larsen tager vi allesammen hatten af. Han har gjort et stort dagværk."

Saa sandt sagt som dette utvilsomt er, saa er det dog aldeles uforsvarligt at bruge sligt i fortællingen paa den maade, som forfatteren har gjort. Man har da andre midler til at faa sagt, hvad man ønsker.

Undertiden er der uoverensstemmelse mellem, hvad bogens personer siger og gjør, og hvad forfatteren *fortæller om dem*. Saaledes blir det en noget tvilsom paastand, naar han om Søren Helgesen oplyser, at han ikke har hørt om Harald Haarfagre og Hellig Olav, før han traf sammen med pastor Evensen. Paa en oplyst mand, som Søren viser sig at være, passer dette dog neppe. Endnu mindre sandsynligt er det, at der i den mands hus ikke skulde findes anden læsning end "Gjest Baardsen" og "En Pilegrims Vandring".

Men trods disse og andre mangler, er fortællingen "Hvorledes Halvor blev Prest" en bog, der røber et betydelig literært talent — et talent, som under gunstigere forhold vilde have sat rige frugter. Den fremdrager saa mange karakteristiske træk fra den periode, den skildrer, og er saa rig paa sprudlende humor, at den for lange tider vil læses med interesse og virkeligt udbytte af enhver, som ønsker at lære nordmændene i Amerika og deres liv i nybyggerdagene at kjende.

* * *

Strømmes lyriske digtning blir det her blot plads til at nævne med nogle ord. Flere af hans digte røber en livlig aand,

Digitized by Google

skjønt de ikke netop udmærker sig ved nogen særlig originalitet eller lodder ret dybt i de menneskelige følelser.

Følgende smukke strofer: "Bare en tanke", hidsættes som en passende prøve paa det gjennemsnitlige i Strømmes lyriske produktion:

"De fagre blomster gynges
i vaarens varme vind,
og fuglens jubel synges
med tak i himlen ind.
— Der kom en vredens tanke,
som gav mit sjæl et saar,
og hjertet havde vinter,
skjønt verden havde vaar.

Nu høres stormen tude,
og skogen klædes af,
og blomsterne derude
forlængst er lagt i grav.
— Der kom en fredens tanke,
som bragte sjælen trøst,
og hjertet havde sommer,
skjønt verden havde høst."

Enkelte digte i religiøs retning, som f. ex. "En mørk Nat", bærer vidnesbyrd om, at forfatteren har havt sine sjælelige kampe, som har faaet betydning for hans udvikling.

Der foreligger flere fortrinlige oversættelser til engelsk af norske digte fra Strømmes haand. Som oversætter har han betingelser som faa, da han med sine betydelige poetiske gaver forbinder et indgaaende kjendskab baade til det norske og engelske sprog og udtrykker sig med stor lethed i begge, saavel i bunden stil som i prosa.

* * *

En ret betydelig virksomhed har Peer Strømme udfoldet som taler og foredragsholder. Han er en sjælden dygtig taler, enten han saa betjener sig af det norske eller det engelske sprog, og besidder i flere henseender netop de egenskaber, som er en forudsætning for at kunne faa vort norske indvandrerfolk til at

Digitized by Google

lytte. Han er aandfuld og begavet, begeistret og morsom. Han er norsk nok til at kunne anslaa de nationale strenge hos et norsk publikum, og norsk-amerikaner nok til at fremtræde i det nødvendige relief under vore halv-amerikanske forhold. Strømme repræsenterer i en sum baade som forfatter og som taler den lyse, optimistiske side af norsk-amerikansk liv og udvikling og har i denne egenskab tilkjæmpet sig en position, som i visse henseender er enestaaende under vore overgangsforhold.

Johs. B. Wist.

Digitized by Google

Emblem of Freedom.

Emblem of freedom how dearly I hail thee,
Gleaming with spangles of victory won;
Smiling with hope, which with longing has filled me,
Courage and love that our fathers have shown.
Firm in protection,
Pure in affection,
Pride of our country, the flag of the brave!
Spirit awakens with fond recollection
Deeds of our fathers that sleep in the grave.

Tyranny rallied with fury despairing,
Peasants to battle for liberty flee.
Washington leading and firmly declaring,
"Yankees forever unconquered and free."
Land in commotion,
War on the ocean,
Never shall ruffle the flag on our shore,
Flag that our fathers with blood and devotion
Gallantly hoisted as onward they bore.

Thomas O. Stine.

Digitized by Google

Nogle minder om H. O. Folkestad.

Jeg husker, som det skulde været igaar, den fredag eftermiddag i august 1859, da Halvor Olsen Folkestad kom til Fredrikshald for at overtage sogneprestembedet efter M. B. Landstad. Han tog ind hos overtoldbetjent Bentzen, der længe havde været medhjelper, og blev der, til hans hustru kom efter og de leiede Landstads hus i nærheden af kirken. Ingen kjendte ham. Man havde hørt hans navn i forbindelse med den kommission, der skulde udarbeide forslag til lov om almueskolevæsenet paa landet, og hvis formand han var; det var det hele. Da byens sogneprestembede blev ledigt efter Landstad, meldte flere ansøgere sig, og biskop Arup indstillede en sogneprest Smith i sit stift. "Jeg kan ikke skjønne mig paa Riddervold," sagde rektor Frølich, statsraadens ven og artiumskamerat fra 1813, "at han kan sende os denne ukjendte mand. Om han er skikket til at være prest og provst i en telemarksbygd, saa ligger ikke deri, at han passer for en større by. Hvorfor lod Riddervold os ikke faa Smith?"

Den følgende søndag forrettede Carl Wille, der havde været Landstads personelle kapellan, medens denne udarbeidede salmebogen, og lønnedes af staten. Imidlertid havde byen samme sommer faaet et residerende kapellani, og regjeringen gav det til Wille. Byen havde saaledes nu to faste prester. Folkestad indfandt sig i kirken og satte sig i den saakaldte prestestol oppe paa galleriet i den nordre ende. Menigheden fik nu se den fremmede. Han var en opmerksom tilhører. Wille prædikede godt

Digitized by Google

over dagens evangelium, men inddrog som sedvanlig noget om daabspakten, hvad han aldrig forsømte, da han var en ivrig grundtvigianer. Folkestad reiste sig, da menigheden begyndte at strømme ud, og stod med foldede hænder, øiensynlig hensunken i bøn for den skare, hvis sjælesørger han nu skulde være. Hans person gjorde et dybt indtryk paa mange, og jeg synes at se ham i den stilling endnu, skjønt 46 aar er henrundne.

Søndagen efter forrettede den fremmede prest. Han var en røsselig kar, sine gode tre alen høi, velvoxen og kraftig, med et aabent bondeansigt og milde træk, blaa øine og lyst haar. Han kunde ikke messe, men læste texterne for alteret med en klar røst. Da han kom op paa prædikestolen, havde han intet andet med sig end bibelen. Han begyndte sagte; men efterhaanden steg stemmen, til den fyldte hele den store kirke og sprengte ud gjennem vinduer og døre, saa han kunde høres udenfor. Han anstrængte den ikke, skreg ikke, men brugte blot sin vidunderlige stemmes naturlige kraft. Skjønt født telemarking, skarrede han lidt paa *r* som en afsleben bergenser og bevægede sig i det landsgyldige sprog med mesterskab. Hans thema var, at Gud havde sendt ham for at gjøre kirkens gjerning i denne by, og han udlagde dette med en kraft og inderlighed, som greb alle. Der var ikke et tørt øie i kirken. Selv mænd, som sjelden kom der, og om hvem man skulde tro, at de ikke havde en taare tilovers for "kirkens gjerning", græd som børn. En saa mægtig veltalenhed havde ingen hørt, skjønt ikke faa af tilhørerne havde reist vidt og bredt i Norge og andre lande.

Med et slag var den ukjendte mand bleven en kjendt størrelse. Hans navn var paa alles læber. Og det var ikke blot i sin tiltrædelsesprædiken, han var stor. Søndag efter søndag gav han os prædikener, der var ligesaa ypperlige, og det var almindelig tale, at den sidste var den bedste. Han fik folk til at gaa i kirken! Mænd og kvinder, som havde voxet op i en kold rationalisme og ikke satte sin fod i Guds hus uden ved barnedaabe eller bryllupper i deres familie, blev nu flittige kirkegjængere. Ikke alene alle lukkede eller aabne stole, men ogsaa gulvene i

Digitized by Google

den temmelig store korskirke blev fulde af folk, og mange maatte staa udenfor, da hver plads var optaget. Den mægtige mand fremkaldte en hel omveltning. Han indgav byens indvaanere lyst til at høre Guds ord. Det saa ud til, at der vilde blive en almindelig vækkelse i byen. Folkestads prædikener slog ned i sindene og tændte. Man talte om dem hele ugen. Hvad der bandt folket til ham, var ikke blot hans overordentlige veltalenhed, men endnu mere hans inderlighed og alvor. Der gik et sting gjennem hjerterne, som da Peter havde talt paa den første pintsedag, og mange spurgte: "Hvad skal vi gjøre?" Den kristendom, Folkestad forkyndte, var den, som Luther havde gravet frem af gruset, og som for alle slegter er opbevaret i det ny testamente. Den havde han lært i sin barndom og ungdom oppe i Telemarken, og den var bleven ham klarere, og hans lyse aand havde tilegnet sig den dybere under studierne ved universitetet, hvor Hersleb og Stenersen var hans lærere. Folkestad havde som ung theologisk kandidat været forstander for en lærerskole i Kopervik; saa var han bleven prest og skoleforstander i Telemarken. I disse stillinger havde han lært sig den kunst at lægge kristendoms-sandhederne tilrette for "de enfoldige og ulærde". Alle forstod ham, paa samme tid som de opvarmedes og løftedes af "den visdommens og kundskabens tale," der af aanden var ham skjænket som naadegave. Undertiden kunde han i sin prædiken blande ind en række vers, som ingen før havde hørt, og som var skrevne af ham selv. Han fremsagde dem saaledes, at man blev rent henført og glemte, hvor man befandt sig. "Det var, som kirken og menigheden lettedes op mod himlen," sagde en af hans tilhørere, en forhenværende lægprædikant.

Som prest i Telemarken maatte han over et vand for at komme til en annexkirke. En gammel mand paa Koshkonong fortæller, at han ofte skydsede ham over, og at den unge prest holdt sin prædiken ombord i baaden. "Han talte, saa det ljomede i fjeldene." Saaledes øvede han ude i Guds frie natur sin stemme og sin tunge ligesom oldtidens store mester, Demosthenes. Han blev derved ogsaa herre over sine følelser. Selv fortalte han, at

Digitized by Google

han i sin første prestetid maatte kjæmpe en haard kamp med sig selv for ikke at blive overvældet af sin indre rørelse, naar han talte. En god hjelp havde han deri, at han altid skrev sine prædikener fra begyndelsen til enden og saaledes paa forhaand blev saa at sige afkjølet, naar han gjennemlæste dem og gjorde sig fortrolig med de tanker og udtryk, de indeholdt.

Folkestads prædikener var ikke alene gribende og opbyggelige, men ogsaa belærende. Han var en god theolog og fulgte med i den theologiske literatur. Rektor Frølich, hvis privatsekretær jeg var paa hans gamle dage, lod engang de ord falde: "Jeg har før sagt til mine børn: 'jeg gaar ikke i kirken for at lære — jeg er jo selv theolog — men for at opbygges.' De ord tager jeg i mig igjen. Siden Folkestad kom, gaar jeg i kirken baade for at lære og at opbygges." Skolens hovedlærer i religion, O. F. Lund, en tro discipel af Gisle Johnsen, kaldte Folkestads prædikener for theologiske afhandlinger, der dog ved sin folkelige form og sin varme inderlighed bandt alle til sig. Daværende overlærer I. Geelmuyden, som før ikke pleiede at gaa i kirken, indfandt sig nu oftere og kunde ikke noksom rose Folkestads prædikener for deres klare disposition og tankefylde. Byens rigeste mand, Thomas Stang, en fætter af Norges første statsminister, begyndte ogsaa at komme. Han var en stort anlagt og godgjørende mand, der stod i et patriarkalsk forhold til sine mange undergivne. Hver høitid sendte han sit rundelige offer til prest og klokker, men udeblev selv. Nu saa jeg ham engang paa galleriet ret overfor prækestolen. Folkestad holdt en af sine vældigste prædikener. Det var 18de søndag efter trefoldighed, og hans thema var Jesu spørgsmaal til farisæerne: "Hvad tykkes eder om Kristus? Hvis søn er han?" Den gamle millionær var vist opdragen i rationalisme; men her fik han høre sand kristendom forkyndt med aands og krafts bevisning. Han reiste sig og saa paa presten, satte sig og reiste sig igjen, medens han flittig brugte sit lommetørklæde for at aftørre de taarer, som stadig randt nedover hans kinder. Og han var ikke alene om at fælde taarer. Hele menigheden var ligesaa greben som han. Der var en ganske blomstrende methodistmenighed i

Digitized by Google

byen, stiftet i Landstads tid af den danske prædikant Willerup. Flere af dens medlemmer kom for at høre paa Folkestad. En af de ledende blandt dem, en skrædder, som syede for mig, sagde engang: "Aldrig var jeg bleven methodist, om der havde staaet en saadan mand paa prækestolen i Statskirken."

Folkestads talegaver var som sagt noget enestaaende. Statsraad Helliesen boede i prof. M. J. Monrads hus i Kristiania. Baade statsraaden og fruen var fra Fredrikshald, og paa et besøg hos sine forældre havde hun hørt Folkestad. Da hun kom tilbage, var hun fuld af lovtaler over ham. Professor Monrad stillede sig tvilende. "Vi maatte da have hørt noget om ham, hvis han er saa stor, som De siger." Aaret efter prædikede Folkestad til aftensang langfredag i vor frelsers kirke under sit ophold i Kristiania. Prof. Monrad var med i den store skare, som gik for at høre ham, og efter tjenesten kom han til fru Helliesen og bad hende om forladelse for sin tvil. "Han er virkelig den overordentlige mand, som De har skildret for os," sagde han.

En ung theologisk kandidat J. C. Ellefsen, som i min begyndende lærervirksomhed viste mig megen venlighed, læste engelsk med mig og var mig til støtte, var tilstede under det store missionsmøde i Kristiania 1855 og hørte Lammers. Vi var begge lærere paa Moss. I fællesskab med presten og to af sine medlærere holdt han om vinteren bibellæsninger til megen opbyggelse for menigheden. Han er siden bleven baade prest og provst og ansees med rette for en fremragende prædikant. Han sagde til mig: "Jeg skal vogte mig for at bruge det ord 'veltalenhed', siden jeg hørte Lammers; jeg vidste ikke, hvad der laa i det." Jeg gjør hans ord til mine, idet jeg ombytter Lammers med Folkestad. Jeg har vel hørt et par hundrede prester, naturligvis mest norske, men ogsaa nogle danske og svenske, og her i Amerika har jeg hørt to verdensberømtheder, nemlig Henry Ward Beecher og Pater Hyacinthe. For de to sidstes vedkommende lagde jo sproget hindringer iveien; men jeg kunde følge med. Store talere var de begge; men de var ikke Folkestad. Og mange prester baade i Norge og her er

Digitized by Google

virkelige talere og kan holde gribende prædikener; men de naar ikke op til den vældige kjæmpe, som hed Halvor Olsen Folkestad.

I hele sin optræden var han en født adelsmand. Og de lærde siger jo i vore dage, at de norske bønder er landets adel, svarende til Englands gentry. Hans gestus paa prækestolen var faa, men fine, afrundede og virkningsfulde. Jeg synes endnu at se ham, naar han vilde give et ord eller en sæting et særligt eftertryk.

Han arbeidede hele ugen paa sin prædiken, men blev ofte afbrudt af besøg. Folk strømmede til hans kontor for at tale med ham om de ting, som "hører Guds rige til" og om forskjelligt andet. Han sagde, at han vilde holdt en personelkapellan, om indtægterne havde sat ham istand dertil; men tiderne var trange efter krisen i 1857, og presten maatte hjelpe allesteds.

Fredrikshald fik ikke beholde ham. Han blev medlem af den store kirkekommission, som kan kaldes Norges lange parlament, da den varede i 11 aar, og Folkestad fik som dens sekretær det meste arbeide. Han maatte flytte til Kristiania, og sogneprestembedet bestyredes i hans fravær af stiftskapellan Johan Nordal Brun. Kun af og til var Folkestad hjemme og holdt en prædiken, og der blev da jul i byen. I 1864 udnævntes han til biskop i det nyoprettede Hamar stift og blev den første lutheraner, som sad paa Hamars gamle, længe ledige bispestol.

Hamar fik en bispestol i 1152, da den pavelige legat Nikolaus Breakspeare besøgte Norge, og en række katholske biskoper sad paa den, indtil den sidste blev afsat i 1537. Hamar bispestol blev gjenoprettet i 1864, og H. O. Folkestad blev dens indehaver.

Her virkede Folkestad i tre og tyve aar, og i Amerika bor vel nu mange af de oplændinger, valdriser, gudbrandsdøler og østerdøler, som hørte ham og i sin tidlige ungdom blev overhørte af ham paa kirkegulvet. Men for os fredrikshaldsfolk var han tabt, og hos os levede han kun i mindet.

Halvor Olsen Folkestad var født i Bø i nedre Telemarken den 28de november 1807 (jevngammel med J. S. Welhaven).

Digitized by Google

Hans Fader var Olaf Halvorsen Folkestad og moderen hed Asborg Augundsdatter. Faderen var gaardbruger og sergeant, og hans børn fik en bedre undervisning, end bondebørn pleiede at faa i den tid. Halvor, som var opkaldt efter farfaderen, maatte deltage i gaardsarbeidet fra en tidlig alder, og stor og sterk var han. Men altid havde han lyst til boglige sysler og nyttede sine fristunder til at læse, skrive og regne. Man fandt ham snart dytig nok til at holde skole, og bygdens prest A. M. Gjør satte ham til omgaaende skolelærer i en af sognets kredse. Her gik det ham som mange andre; han følte, at han selv intet kunde, og han grebes af en brændende lyst til at studere. I de dage var det et særsyn, at en bondegut betraadte den akademiske vei. For bønderne stod det som noget saa høit og uopnaaeligt at blive prest, skriver eller fut, at det ikke var at tænke paa. Men sogneprest Gjør i Bø begyndte at læse latin og græsk med Halvor Folkestad, og hans søster hjalp til ved at læse nyere sprog, historie og geografi med den unge skoleholder. Godt nemme havde han, og let gik det. Presten og søsteren var børn af rektor Salomon Gjør i Kristianssand og havde i ungdommen faaet den grundige dannelse, der gjerne hører hjemme i en skolemands hus. A. M. Gjør dimitterede Halvor Folkestad til universitetet, og fire og tyve aar gammel blev bondegutten fra Telemarken student i 1831. Skjønt han maatte erhverve sit livsophold ved at arbeide som huslærer, tog han dog andenexamen i 1832 og embedsexamen med bedste karakter i 1835. Nu var isen brudt, og han kom ind paa embedsbanen. Lønnen var ikke stor og svarede ingenlunde til hans ihærdige arbeide eller de savn og lidelser, han havde gjennemgaaet for at komme frem; men nu fik han mere rum for sin store begavelse og kunde følge sin trang til at løfte sit folk. Han opnaaede at blive, hvad den ydmyge mand aldrig havde drømt om, nemlig en af Norges biskoper.

Merkelig nok kaaredes ikke mindre end syv bondesønner til bispeværdigheden i vort fædrelands kirke i den anden halvdel af det 19de aarhundrede. Siden reformationen havde det været uhørt, at en bondegut kom saa høit, naar vi ikke medregner

Digitized by Google

Johan Nordal Brun, i hvis aarer der flød bondeblod, og som af den dansk-norske konge blev udnævnt til biskop i Bergen 1804. Først i rækken af bondefødte og valgte biskoper i anden halvdel af det 19de aarhundrede var telemarkingen Knud Gislesen, som i 1856 blev biskop paa Tromsø. I 1861 blev Andreas Grimelund, søn af en bonde i Aker, biskop i Trondhjem; telemarkingen Halvor Olsen Folkestad blev i 1864 biskop paa Hamar; ringerikingen Jørgen Moe 1875 biskop i Kristianssand; oplændingen Nils Laache i 1883 biskop i Trondhjem; Johannes Nilsson Skaar, bondesøn fra Hardanger, i 1886 biskop paa Tromsø, hvorfra han i 1892 forflyttedes til Trondhjem, der saaledes havde tre bondegutter efter hverandre paa sin bispestol; og nordlændingen A. Chr. Bang blev i 1896 biskop i Kristiania, hvor han fremdeles lever og virker.

Folkestad virkede som biskop med nidkjærhed og kraft indtil 1887, da han i en alder af 80 aar tog afsked. To aar efter døde han. I 1838 giftede han sig med sin ungdoms lærerinde Anna Dorthea Fredrike Gjør, der var født 1797 og ti aar ældre end han. De havde ingen børn.

Th. Bothne.

Digitized by Google

"Norskie".

Det er besynderligt, hvorledes undertiden begivenheder griber ind i hinanden i det virkelige liv og danner smaa sammenhængende historier.

For fem-sex aar siden kom der et lidet barn til verden paa et institut for faldne piger. Moderen var en norsk tjenestepige og faderen en gut, som hun havde holdt formeget selskab med. Det stakkels barn kom ind i en meget ugjæstmild verden. Moderen kunde ikke tage sig af det. Hendes forældre nægtede bestemt at ville have noget med det at bestille og mente, at det var faderens pligt at tage sig af det. Men faderen gik og svor og bandte paa, at han ikke havde noget med barnet at skaffe. Matronen paa institutet vidste ikke sin arme raad, og paa børnehjemmet var der ingen plads. Heller ikke kunde hun faa det adopteret af nogen, fordi det var forlidet, og de velhavende folk, som helst adopterede børn, vilde have nogen af hæderlig familie, — man maatte værge sig mod ondt blod, — og saa blev barnet vistnok averteret, om man kunde blive det kvit paa den maade! Og saa omsider var den lille skrighals borte fra institutet. Moderen fik sig ny hat og fiffet sig op for en ny kjæreste, og faderen begyndte at daske rundt med en anden pige. Tiden gik, og barnet og alt dermed forbundet gik i glemmebogen.

* * *

Engang isommer gik jeg paa trænet for at reise nord i staten. Da trænet standsede i Chippewa Falls, var der en

Digitized by Google

liden pige paa fire-fem aar, som jeg blev godvenner med. Hun fortalte mig, hvad hun hed, og jeg fik rede paa, hvor gammel hun var, og hun var netop midt inde i en beretning om en stor hund, som havde jaget en kat op i et træ, da toget peb og satte sig i bevægelse. Jeg stod i trappen, lænede mig udover og viftet til hende, og saa var det væk — stationen og altsammen.

Da jeg saa vendte mig om, stod jeg ansigt til ansigt med en høi, mager mand med indsunkne øine.

"De er vist glad i børn," sagde han.

Jeg bekræftede dette.

"De har kanske børn selv?"

Jeg var glad, at jeg ogsaa kunde svare ja til det.

Vi gik ind i røgevognen og satte os og tændte vore piber.

"Da De snakket til den vesle jenten, saa kom De mig i forkjøbet. Jeg vilde ogsaa snakket til hende, men var ikke god for det. Jeg fik ikke stemmen op. Det er kanske tosket af mig at snakke slig; men jeg fik en stor klump i halsen."

Hans stemme var brudt, som sled han med en slig klump netop i det selvsamme øieblik, og jeg forsøgte at lede samtalen hen paa noget andet.

"Har De været i Chippewa og søgt doktor?" spurgte jeg. Manden opførte sig saa underligt, at jeg troede et sligt spørgsmaal var berettiget.

Nei! Han havde været der for at forsøge at finde en kjøber til farmen sin. Men det var ikke godt at faa solgt nu. Men hverken han eller konen kunde holde ud længere der. Det var værst for konen, stakkar. Selv maatte han jo holde sig oppe for konens skyld; men hun var rent fra sig.

Hvad der var iveien?

Han sad længe og svælgede og tyggede paa pibespidsen.

"Vi mistet en liden jente," sagde han endelig. "Det var saa rent uventet. Hun var saa frisk og saa morsom." Der blev en lang pause. Han fortsatte med synlig anstrængelse:

"Hun gik i brønden. Jeg fik hende op noksaa fort ogsaa

Digitized by Google

og arbeidet med hende, rullet hende, forsøgte at blæse aande i hende — — —

Jeg arbeidet med hende i mange, mange timer — og jeg skreg og bad til Gud, at han ikke maatte tage den vesle jenten fra os; — — men hans veie er ikke vore veie."

"Var det Deres eneste barn?"

"Vi har ikke havt noget barn. Det var et, vi havde taget til os. Tog det, fordi — ja, jeg ved ikke, hvorfor vi tog det; thi vi havde altid været glad, fordi vi ikke havde nogen børn, — fattige folk, ved De, — langt nord i staten. Nogen sagde, at de havde set i bladet, at et barn var at faa, og vi tænkte, det kunde være lidt hjælp for os. Men da jeg kom for at tage det, saa var det bare en liden ting, som skreg næsten hele tiden, og jeg tænkte: "Du kan ikke komme hjem til konen med den tingesten der." Men matronen paa institutet sagde, at vi maatte tage det, for nu kunde hun faaet det bortsat til nogen anden, om vi ikke havde skrevet. — Og saa tog jeg det, da."

"De angret ikke paa det heller?"

"Angret", han smilte vemodigt og bittert. "Konen blev nu lidt ærgerlig først. Istedetfor hjælp saa blev det jo bare arbeide; — — men jeg var væk i den lille tingesten med engang. Jeg sad paa toget og saa paa hende — for det var en liden jente — og hun laa og saa paa mig, som vilde hun rigtig granske ud, hvad jeg var for en kar, og hun gjorde kunster med tungen til mig."

Han smilte, medens han talte; men øinene var fulde af taarer.

"Men hun blev pen, kan De tro. Folk maatte staa stille og se paa hende overalt. Der var to reisende agenter, som sagde, at de aldrig havde set et saa vakkert barn. Hun var af norske folk — lyst, krøllet haar — det hang ned i øinene — slig" —

Han gjorde en bevægelse med sin knoglede haand, som strøg han krøller tilside fra sin egen rynkede pande. Saa keitet denne bevægelse var, saa steg virkelig billedet af et lidet muntert og lyst barn frem for mig. Jeg saa et lidet sundt smilende

Digitized by Google

barneansigt mellem et par gamle medtagne fjæs i et lidet tømmerhus borte i en rydning i skoven.

"Vi kaldte hende 'Norskie'," sagde manden videre; 'thi hun var norsk af fødsel. Hun pleiede komme springende imod mig, naar jeg kom hjemover. Og saa raabte hun: papa! — papa! saa jeg hørte hende lang vei, — — ja, slig kom hun, dengang hun faldt i brønden. — Hun saa bare mig, hun — —."

Der blev en lang pause.

Saa fortsatte han helt hulkende: "Hun pleiet at slaa armene om halsen min slig — —" Manden slog nu armene om min hals, og jeg saa ind i et par næsten vanvittige øine, — de lyste feberagtigt som hos en, der holder paa at omkomme af tørst. Der blev endel fnisen i vognen. De andre troede vistnok, manden var fuld.

"Men det var jo ikke Deres eget barn," indvendte jeg. "I havde jo blot taget det til eder. Han, som nu har taget det til sig, kan stelle endda bedre med det, end I kunde."

"Ja, det siger konen ogsaa," sagde han roligere. Og saa vedblev han at snakke og snakke ustandseligt om den lille — hvordan hun saa ud, hvor klog hun var, hvad hun helst spiste, — han beskrev hver en klædefille, hun havde havt paa, og glæden i de lange vinteraftener, naar hun sovnede med armene om hans hals. Jeg lod ham snakke af hjertens lyst. Han syntes at finde lise ved det.

Og da han gik af trænet ved en liden station paa centralbanen, og jeg saa den høie, krogede skikkelse forsvinde mellem træstubberne, sad jeg tilbage med en besynderlig gnavende fornemmelse.

Thi jeg havde faaet vished om, at dette var det selvsamme barn, som man havde strævet saa med at blive kvit for nogle aar siden.

* * *

Forleden saa jeg moderen. Hun feiede forbi mig paa gaden med sin nye kjæreste. Faderen ser jeg, ret som det er, naar han

Digitized by Google

sammen med en flok andre staar paa et gadehjørne og stirrer dorskt og interesseløst paa folk, der gaar forbi.

En og anden gang strammer han sig maaske op i bevidstheden om, at han var nu en "Smarting" alligevel, da han fik vrid sig fra den ungen.

* * *

De behøver ikke at vide noget om den gamle irlænder og hans kone deroppe i skoven, — de sidder kanske og ruger over mindet — — om en almindelig, liden vilter jentunge, som ikke engang var deres; men som ved noget mirakel væltede et lidet livs hele kjærlighedsfest ind paa dem og lyste op i en fattig hytte og to gamle, fortørkede hjerter, saa der blev både sang og latter, bøn og graad.

Waldemar Ager.

Digitized by Google

"Mester Hans Tausens Vise

om Løgn og Sandhed, hvilken han skrev den Tid, han blev tiltalt og dømt af Bisperne Anno 1531" (1533).

Førend vi meddeler dette "udmærkede digt" skal her først gives et par oplysninger om dets forfatter og om tiden, da det blev til.

Hans Tausen, en af reformationens dygtigste og kraftigste forkyndere i Danmark, var en fattig bondesøn fra Fyn, født 1494. Efter sin skolegang i Odense og Aarhus og efter at være bleven optaget i korsbrødrenes orden i Antvorskov kloster drog han til Kjøbenhavn, hvor han blev akademisk borger 1521. Derpaa reiste han udenlands, besøgte flere tyske universiteter, men blev ogsaa kjendt med Luthers skrifter, hvorfor han drog til Wittenberg og var her Luthers discipel i over et Aar. 1524 kom han hjem til Antvorskov kloster, hvor han sattes i fængsel, fordi han frimodig bekjendte sin hengivenhed til den lutherske lære. Det følgende aar sendtes han til klosterfængslet i Viborg, hvor han for sin lutherske bekjendelses skyld maatte lide haard medhandling af papisterne. Men 1526 udstedte kong Fredrik I et beskjærmelsesbrev for Tausen, hvori han udnævnte ham til sin kapellan og gav ham tilladelse til at prædike i Viborg, hvor han nu virkede i tre aar, og fik reformationen almindelig antaget der. 1529 blev han kaldt til Kjøbenhavn som prest ved Nikolai kirke, hvor han i kort tid fik en mængde tilhørere og ivrige venner. Paa herredagen i Kjøbenhavn 1530 var Tausen føreren for de danske lutheranere, som her

Digitized by Google

til sit forsvar overfor papisterne overleverede kongen en fortrinlig evangelisk troesbekjendelse i 43 korte artikler. Paa denne herredag bestod papisterne med skamme. Men i April 1533 døde Tausens og lutheranernes beskjærmer Frederik I. Og senere paa herredagen i Kjøbenhavn i sidstnævnte aar havde papisterne overtaget, og Hans Tausen blev anklaget for kjætteri m. m. og derefter domfældt af rigsraadet. 1542 blev Tausen af Johan Bugenhagen indviet til biskop i Ribe, hvor han virkede med nidkjærhed og trofasthed til sin død den 11. November 1561.

Om tiden, da vor vise blev til, meddeler *Chr. Bruun* følgende:

"Paa herredagen i Kjøbenhavn, som holdtes i Juni 1533, faa maaneder efter Frederik den førstes død, vandt biskoperne tilbage, hvad de tidligere havde tabt til de evangeliske. Ved en reces af 3die Juli fik de fuldstændig magt til, hver i sit stift, at beskikke prester og prædikanter; messen skulde opretholdes, og gudstjenesten ske efter kristelig, d. v. s. katholsk skik; desuden skulde alle klostre, ogsaa de tiggerklostre, som endnu var tilbage, fremdeles bestaa. Biskoperne, i hvis hænder det laa ganske at stanse reformationens videre gang, traadte strax op imod prædikanternes fører Hans Tausen. Der reistes en klage imod ham for at have brugt haansord mod dem, navnlig mod (Sjællands biskop) Joakim Rønnow, samt for at have skrevet og talt det høiværdige alterens sakrement for nær. Han stevnedes til at møde paa Kjøbenhavns raadstue for at forsvare sig og for at dømmes af rigsraadet, landets høieste domstol. Povel Eliesen (Vendekaabe) førte sagen imod ham. Men Tausen var Kjøbenhavns befolknings yndling. Paa efterretningen om Tausens fængsling blev stemningen i byen i høieste grad ophidset. Borgerne samlede sig væbnede udenfor raadhuset og fordrede sin prest løsladt. De henvendte sig om hjelp til Jørgen Wullenweber, hvis flaade laa udenfor Dragør, og han lod væbnet mandskab i smaa-afdelinger begive sig til Kjøbenhavn for at forene sig med borgerne. Man kunde vente det værste, dersom det kom til voldsomme optrin. Rigsraadet maatte skynde sig med

Digitized by Google

at faa sagen afgjort, hele akten varede kun en dag, den 14de Juli. Hans Tausen tilstod at have forset sig imod Joakim Rønnow, men vedgik freidigt sin lære om sakramentet. Dommen gik naturligvis Tausen imod; ved de verdslige raadsherrers indflydelse blev imidlertid den straf, han skulde været idømt, ham eftergiven, men det blev ham forbudt at prædike i Kjøbenhavns kirker samt at skrive eller lade prente bøger; inden en maaned skulde han være ude af Sjællands eller Skaanes stift; kom han til Fyn eller Jylland, maatte han hverken prente, prædike, noget presteembede foretage eller sig i nogen kirke indtrænge imod biskopernes vidende og villie. Den første handling, Tausen havde at udføre, efterat dommen var fældt, og efterat han paa folkets forlangende var givet fri, var at frelse sin anklager, Joakim Rønnow, hvis liv var i fare, da han vilde begive sig til sin bispegaard igjennem den ophidsede og forbitrede menneskemasse. En maanedstid efter forlod Tausen Kjøbenhavn og søgte ind til rigets hofmester paa Bidstrup, Mogens Gjøe, "alle lutheraners forsvar." Men bladet vendte sig snart. Ved Mogens Gjøes og hans datter Birgitte Gjøes indflydelse og ifølge begjæring af den almindelige mand, borgerskabet i Kjøbenhavn og en part af adelen, gav Rønnow Hans Tausen tilladelse til at vende tilbage til Kjøbenhavn. Den 16de August 1533 udstedte rigshofmesteren et brev, hvori han lovede biskopen sin hjelp til at faa Tausen straffet, dersom denne fornærmede biskoperne og prælaterne eller prædikede udover, hvad den hellige skrift indeholdt og lærte, og den følgende dag udstedte Tausen selv et af vidner underskrevet aabent brev, hvori han lovede at være Rønnow hørig, tro og villig, eftersom han havde faaet tilladelse til at vende tilbage til Kjøbenhavn og til der at prædike og lære det hellige evangelium og Guds ord rettelig og klarlig. Freden var saaledes gjenoprettet, Tausen kom tilbage til Kjøbenhavn efter kun at have været borte i femten dage.

"I overskriften (over visen) stod der hos Niels Helvader (1629) (rigtignok med trykfeilen 1531 for 1533) og biskop L. Harboe (1738), at Tausen havde skrevet dette digt, dengang

Digitized by Google

han var anklaget og dømt af bisperne. Er denne efterretning sand" (og det er i det mindste høist sandsynligt, at den er sand), ligger det nær at tænke sig, at det er skrevet, medens Tausen efter det stormende optrin fjernet fra Kjøbenhavn fandt et roligt tilflugtssted hos sin beskytter, Mogens Gjøe, paa Bidstrup i August maaned 1533. For den ivrige reformator var det en mørk trykkende tid; dog, menighedens trofasthed mod ham og dens hengivenhed til "den nye lære" lod ham se med god fortrøstning ind i fremtiden. Men øieblikket var endnu ikke kommet, da det kunde siges:

"Jeg ved dig nu, Danmark, ingenting fri
foruden Guds Ord det rene,
de andre staar du ilde udi,
thi bliv for Gud alene!"

(Se den af overbibliothekar justitsraad *Chr. Bruun* udgivne bog "Viser fra Reformationstiden". Kjøbenhavn 1864. S. 17 ff.)

I sin ældste nu foreliggende trykte form kjendes visen i et lidet hefte, som er forsynet med aarstallet 1547. Men her er det ikke angivet, hvem der er dens forfatter. Dette har foranlediget Bruun til at gjøre følgende bemærkning: "Man kunde opkaste en tvil, om den ogsaa er af Hans Tausen. De tidligere udgivere (Helvader, 1629, Harboe, 1738, og B. K. Sandvig, 1780, har imidlertid, enhver efter sin kilde, uden nogen betænkning tillagt Hans Tausen den, og den har nu saa gammel tradition som værende af ham, at troværdigheden heraf neppe tør rokkes." (S. 17.)

Idet vi nu vil meddele en ordret afskrift af Hans Tausens vise om "Løgn og Sandhed", maa vi dog gjøre opmærksom paa, at det sjette og det sidste vers staar ikke i udgaven fra 1547 og er derfor nedenfor sat mellem [ ]. *Bruun* bemærker: "Da vi intet ved om de afskrifters alder og beskaffenhed, som Helvader, Harboe og Sandvig har benyttet, vil det altid blive vanskeligt at fælde nogen dom om ægtheden af disse vers." Men dog gjør han ogsaa opmærksom paa, at "tonen i begge versene passer

Digitized by Google

godt til den, som gaar igjennem selve digtet, saa at intet kan være til hinder for at antage Tausen for forfatteren til dem." (S. 16.)

I Fordumstid var Sandhed mægtig og bold
afholden i alle Maade,
over al Verden havde hun Vold,[1])
og ingen Mand gjorde hende Vaade;
nu er Løgn vorden hende vred,
hun maa hende hverken høre eller se,
hun vil hende plat fordrive.

Sandhed for til Herreslot,
hun agted sig Borgeleie[2]) at fange;
saa brat, som hun var kommen op
og klagede sin Vaande,
der kom Løgn ridende i Gaard,
med Ryttere og Hofmænd saa vældig hun var
med blanke Spær i Hænde.

Løgn er holden i Herrestat[3]),
de monne hende hædre og ære,
Sandhed hun fik det spurgt saa brat,
stor Sorg monne det hende være;
Sandhed skred ad Porten ud,
at hun undkom, hun takkede Gud,
hendes Liv havde det nær kostet.

Sandhed for til Kjøbstad ind
og Kjøbstad-Ret at nyde;
Løgn fik det og saa i Sind,
hun vilde hende plat forbyde;
Løgn skrev Brev til Borgmester og Raad,
at de Sandhed skulde slaa,
hun ei hos dem skulde blive.

Thi maatte Sandhed om Midnatstid
og Kjøbstadsmænd undvige,
fordi de lagde derpaa Flid,
at de vilde hende besvige;

---

[1]) Stod som troværdig med magt, stod til troende.
[2]) Hus og ophold.
[3]) Herrestand.

Digitized by Google

thi for hun til Bondens Gaard
og agtede der at blive nogle Aar,
at Løgn ikke skulde hende finde.

[Sandhed kom paa Thinge frem
Retfærdigheds Sager at føre;
Fogden var en hastig Mand,
han slog hende ved hendes Øre:
Du fører mig hverken Oxe eller Guld,
udi mit Embede est du mig uhuld,
jeg maa dig hverken se eller høre.]

Løgn skrev Brev til alle Thing,
at de Sandhed skulde gribe
og føre hende bunden til Slottet ind,
hun vilde dem Gaver give;
eller Løgn vilde Bonden beskatte
med Jammer og Ve og daglig Plage,
saa at han skal lidet trives.

Sandhed maatte ikke paa Jorden bo,
hun kunde ei Fred der nyde,
fordi vil hun paa Kapitel[1]) gaa,
hun vilde sit Skjel der skyde;[2])
Biskoper og Prælater træde hende under Fod,
for hun var deres Stat[3]) imod,
som de urettelig føre.

Sandhed monne til Kloster gaa,
hos Bisper maatte hun ei være;
hun tog en Munkekappe paa,
den agted hun rolig at bære.
Sandhed bad Munken mod Løgn skulde stride,
at hun maatte rolig i Klosteret blive,
det kunde dem Meget fremme.

Sandhed, du est en Rømningsmand,
og dig kan Ingen lide!
det svarede Guardinen[4]) som en Mand,
vi ville ei for dig stride;

---

[1]) Blandt andet et slags biskoppelig domstol.
[2]) Appellere.
[3]) Stand.
[4]) Klosterforstander.

Digitized by Google

fordi vi tjene nu Løgn med Tro,
thi maa du ei i vort Kloster bo,
du kan os lidet fromme.

Løgn hun er i Kloster rig,
hun giver os ingen Plage,
ikke er en Anden i Verden slig,
der os giver saadanne Dage;
Løgn hun bygger op store Mure,
og intet Arbeide er os saa sure,
hun kan os frilig bestyre.[1])

Sandhed, du est baade sulten og mager,
dit Stegers[2]) monne lidet ryge;
vort Prison[3]) est du en Gjæst saa fager,
og hannem skal du nyde.
Nu er Løgn vorden Munkens Patron,
og Sandhed sidder i deres Prison,
tildøde ville de hende svelte.

Havde Sandhed enten Venner eller Frender,
til Munkene vilde tale,
at de deres Vrede ville fra hende vende
og lad hende frilig heden fare!
Herre Gud af Himmelen hjelpe hende vel,
thi Munkene gjøre hende stort Uskjel,
hun haver dog ingen Brøde.

Sandhed fortrykkes til en Tid,
det kan hver Mand vel merke,
Djævelen gjør dertil stor Flid,
at han kan Løgn bestyrke;
men kommer Sandhed tilords igjen,
da raader jeg, Løgn, du bruger dine Ben,
du ved, hvad det vil koste.

De ere nu Faa, det ville forstaa,
at Sandhed af Fængsel er kommen;
thi lover Gud baade Store og Smaa
af Hjertet og ei af Lungen;
Papister dem stinger hun jammerlig,
at hun aabenbarer deres Svig,
som dem stor Vold haver givet.

---

[1]) Frit styre os, mage det for os, som hun vil.
[2]) Kjøkken.
[3]) Fængsel.

Digitized by Google

[Gud hjelpe dem alle, som lider Tvang,
forfølges i mange Maade
af Løgneres Tunger, som gjøre dem bang';
Gud styre for os og raade!
Gud straffe og stille den Løgners Bram,
at han maa selver faa Last og Skam;
Gud naadelig os bevare! Amen.]

(Se Chr. Bruun, paa anførte sted, 47—51.)

M. F. Wiese.

Digitized by Google

Per Sivle.

Hver gang telegrafen i sommer har bragt bud til Amerika om store nationale høitidsstunder og merkedage i gamle Norge — og det har faldt nok saa ofte paa — saa har jeg tænkt: At ikke *Per Sivle* skulde faa opleve dette! At han ikke skulde faa opleve den historiske 7de juni, da Norges kaarne roligt og værdigt satte kronen paa eidsvoldsverket af 1814! At han ikke skulde faa være tilstede paa gamle Akershus den dag, da det unionsmerkede flag for sidste gang blev firet ned, og det nye Norges rene, morgenfriske trikolor fløi tiltops! At han ikke skulde faa sidde i kirken pinsedag, da nationalsangen brusede gjennem Herrens hus, og da bønnen for fædrelandet greb unge og gamle med en magt, som de aldrig glemmer! At han, Norges egen hirdskald, ikke skulde faa være med den 13de august, da det norske folk samledes ved valgurnen og med sit tusindstemmige *ja* talte saa høit og saa tydeligt, at det blev hørt og forstaaet over hele den civiliserede verden — maaske undtagen i Sverige! At han ikke skulde faa opleve denne hjerternes brorskabsfest og at se og føle omkring sig al den stille, hellige glød for folk og fædreland, som i sommer har gjort det vesle, fattige Norge til det rigeste land i verden! Rigest netop paa det, som Sivle mest trængte. Og som han bitrest savnede, mens han levede.

De tyve aar — fra rigsretsaaret 1884 til hans død ifjor — som Sivles forfatterskab omspænder, falder nøiagtigt sammen med det i politisk henseende mest bevægede tidsrum i Norges

Digitized by Google

nyere historie. Det var en kampens og splittelsens tid. Det "kvein av smaastrid" over hele landet. Nordmænd mod nordmænd. Det var partiaanden og partifanatismen, som dominerede og syntes stundom helt at kue og kvæle den store, samlende følelse for fædrelandet. For hugsaare naturer som Sivle var disse tyve aar i visse henseender en eneste "sturm- und drang-periode". Og dog foregik der jevnt og sikkert et nationalt nyreisningsarbeide af den største betydning — en forberedelse til, hvad der i sommer er fuldbyrdet — og i dette arbeide havde Per Sivle en ikke liden lod og del. Neppe nogen anden norsk skald i denne tid havde en større, det vil sige som skald alene. Hans nationale kvad virkede paa ungdommen som manende lurblaast; han var med at give ordet *fædreland* et dybere indhold, for han "vilde det stort, der det enno er smaatt." Og nu, da de store følelsers tid er inde i Norge, og alle de kunstige partiskjel er ramlet i grus, nu falder det ogsaa saa naturligt at mindes Sivleskalden med nogle ord.

* * *

Han glimrede ikke ved nogen frodig produktivitet; han kunde ikke ryste bøger ud af ærmet, som enkelte skrivende mennesker gjør. En tylvt smaa bøger var alt, han rak at faa udgit. Men er de faa og smaa og beskedne af omfang, saa er til gjengjæld for de flestes vedkommende indholdet fuldvegtigt, og iblandt findes der mange rene perler, som i lange tider vil hævde sin plads i norsk digtning.

Den første i rækken af disse smaabøger er en samling "Sogor" (1887), der ogsaa uden sammenligning er hans ypperste prosa-arbeide. Bogen indeholder en række smaafortællinger, hver for sig selvstændige og dog paa en maade sammenhængende, alle bygget paa erindringer fra hans barndomsdage i den ensomme grænd ved Stalheimskleiven.

I disse skildringer fra barnets verden — skildringer af smaa, dagligdagse hændelser, som i det følsomme barnesind voxte op til store, skjæbnesvangre begivenheder — fremtraadte Sivle med

Digitized by Google

én gang som mester i enkel, naturlig fortællekunst. Men enten han fortæller om sig selv som smaagut eller om sine venner blandt mennesker og dyr, saa er som oftest hovedmotivet det samme: den svage i forhold til den sterke, det fine og sarte overfor den uforstaaende, brutale magt. Hans varme medfølelse med den veike og vergeløse og den, som lider uret og overlast, røber sig paa næsten hvert blad. "Eg hadde aldri fyrr visst, kor vondt det er likavæl aa kjenna seg kjøvd av detta aa vera for liten og for magtlaus, so hugheil viljen endaa kann vera," siger han i "Berre ein Hund" — vistnok den ypperste af alle smaafortællingerne i denne "sogebundel".

Denne historie om han "Hall" er ogsaa typisk for det bedste i Sivles forfatterskab. "Han Hall var inkje anna han, stakkar, han var berre ein hund. Men um han no og berre var ein hund, so var han daa kor som er ein framifraa hund, han var framifraa baade stor og klok og livde dertil sit hundeliv so framifraa utbytt av lagnaden millom lukka og ulukka, at livssoga hans, vissa for meg, eig fullt so væl krav paa aa minnast som mangt eit mannsliv."

Hall var et ædelt racedyr, som fulgte sin herre, den engelske særling mr. Johnson, did til bygden. Men englænderen, som for og klatred og kleiv paa alle mulige og umulige steder, styrtede en dag ned borte i Jordalsnuten og slog sig ihjæl. Og Hall blev liggende i tre dage og stirre ned i stupet, der hans herre var forsvundet. "Men tridje dagen, daa eg fram paa eftansida kom og kallad paa honom, kraup han seg endeleg frametter til meg, merkt soleis av den vonlause sorgi, at eg, hugsjuk som eg sjølv var i mitt mjuke barnehjarta, slog armarne um honom og gret, som eg skulde vore dengd."

Fra den dag af vanker Hall herreløs og hjemløs omkring. Da englænderen med den digre "setlaboki" var borte, var det ogsaa forbi med at gjøre ære paa hans hund. Der var intet mere at *tjene* ved det. En hund er en hund, det vil sige en ganske almindelig bygdekjøter, og da Hall ikke vil æde graut af den sure, skidne madkoppen til Pasop, "so fær han eta den maten, han sjølv hev, daa," mente gamlen. At Hall var et geni af en

Digitized by Google

hund, og at den eiede et hjertelag, som var guld værdt, var det bare vesle Per, som forstod. Og skildringen af, hvordan gutten med alle koldkloge, brutale magter imod sig ad alleslags lønveie søgte at hjælpe sin ven i ulykken, er i al sin enkelhed overmaade rørende. Men han kunde ikke greie det i længden. I kampen for tilværelsen skeiede Hall ud — paa hundevis — og blev omsider skudt som misdæder.

Og det var jo intet at bry sig om, for det var da "berre ein hund".

Men det kunde akkurat lige saa godt ha været et menneske. Og ser man rigtig nøie efter — kanske man i historien om Hall vil finde ikke saa rent lidet af Sivles egen livssaga.

Den følgende historie i samme bundel, den hjertegribende historie om Fanta-Nils, er egentlig en variation over det samme emne som i "Berre ein Hund" — bare at hovedpersonen her ikke er en hund, men et menneske. Ligesom Hall er Nils af ædel herkomst, han er ogsaa et geni og eier det samme trofaste hjertelag. Men ligesom Hall i godtfolks øine gjælder for en almindelig bygdekjøter, gjælder Nils for et udskud af en taterunge, fordi Tater-Anton gir sig ud for at være hans far. Her kommer dog et nyt moment til, og det et meget dramatisk: misundelsens fortærende gift, der spolerer forholdet mellem to hjertensgode venner og knækker den ene helt og gir den anden mén paa sjælen for lange tider.

Lige saa udmerket paa sin vis er fortællingen om "Ein Triskilling" og den skøieragtige historie "Heimadøypt". Men ikke mindst eiendommelig for Sivle er bogens sidste stykke, "Hjelpelaus". Det er tre par øine, han her fortæller om — en vingeskudt fugls, en udkjørt hests og en forkommen, fattig kones øine. Det fortvilede, hjælpeløse udtryk, han engang havde seet i disse tre par øine, havde fæstnet sig slig i hans sind, at han længe efter, ret som det var, syntes at se dem stirre paa sig, om han aldrig saa meget forsøgte at gjemme sig væk under puden. Og saa tænkte han: "Kor sælt aa kunna eiga, likasom Vaarherre, evle etter ynskje til aa hjelpa den hjelpelause."

Digitized by Google

PER SIVLE

Digitized by Google

Digitized by Google

"Sogor" er, som sagt, Per Sivles ypperste prosa-arbeide. Og ikke det alene — det hører til det ypperste, som overhovedet er skrevet i Norge paa barneskildringens omraade. Den, som engang har læst disse sogor, vil sent glemme dem. Ordene falder saa let og naturligt, at man rent glemmer at lægge merke til dem; man sidder bare og føler et stort, rent barnehjerte banke imod sig, snart i fryd og glæde, snart i bekymring og bundløs sorg.

Men Sivle har skrevet mange andre ting paa prosa, baade paa landsmaal og rigsmaal. Det er dels samlet i smaabøger, saasom "Blandet Selskab", "Folk og Fæ" og "Sivlestubbar", dels findes det spredt i aviser og julehefter. Heldigst er han ogsaa her, hvor han skriver ud af sin varme følelse for de smaa i samfundet: børn og dyr — f. ex. "Prins Pip-Pip", "Svarteper" o. s. v., men neppe noget af dette gjør det helstøbte indtryk som historierne i "Sogor", og mange af hans skisser er vel ogsaa ligefrem blet til "paa bestilling".

Hans største prosa-arbeide er arbeider-romanen "Streik" med emne fra trælastbyen Drammen. Den indeholder mange fortrinlige enkeltheder, men er som helhed ikke saa fast i fisken, som ønskeligt kunde være. Den er vel ogsaa mere et socialpolitisk indlæg end et egentlig skjønliterært verk. Dog har bogen faaet betydelig udbredelse og er endog oversat til svensk.

Sivle var i sin tid beskjæftiget med en større fortælling, en "Hemnsoga" fra Voss, som hans nærmeste venner ventede sig meget af, og allerede sidst i 80-aarene var han saa langt paa vei med den, at han solgte den til det norske samlaget, men — fortællingen blev aldrig færdig.

Blandt Sivles prosa-arbeider maa ogsaa nævnes hans to smaa samlinger af "Vossa-Stubba", der er ligesom noget for sig selv i norsk bogheim. Mens der blinker en taare i øienkrogene, naar han fortæller sine sogor, er hans vossa-stubba *bare* laatt og løgje. Og dog blev de til i den mest tørpolitiske tid i Norge, da det næsten saa ud, som om nordmændene havde glemt at le. Derfor virkede disse stubber dobbelt friskt. Men de har endnu en anden fortjeneste: de viser, hvor stor forskjel der dog alli-

Digitized by Google

gevel er paa bondehumor og byhumor. Byfolk "river af sig vitser", og de er "komiske" ved hjælp af teatralske fagter og grimaser. Sivle lader sin Kolbein Hauso sidde der saa alvorlig og stø, "so han skje sote i kyrkjene" og uden at fortrække en mine fortælle de uhyrligste skrøner og sige de pudsigste ting. Jeg kjender byfolk, som hørte Sivle selv fortælle sine vosseræg-ler, og som trængte en god stund til at tænke sig om, før det gik op for dem, hvor pudsigt det igrunden var. For her var intet skuespilleri, som proklamerede for tilhørerne: dette er morsomt! Og *Hans Seland* fortalte mig om en mand, som lo først dagen efter, han havde hørt en slig skrøne. Han trængte hele natten til at spekulere over den.

Men disse "Vossa-Stubba" slog udmerket an. Udover alle bygder lo man af hjertens lyst over "Vettle-Raurn", "Slumpelukko", "Ute aa heima", "Kveksebøle", "Kikaren", og hvad de nu heder allesammen. Enkelte af disse ræg̃ler var maaske i saftigste laget, men Sivle selv fortalte dem helst i en liden fortrolig kreds, og det er ogsaa netop i en fortrolig kreds, de egner sig til oplæsning.

Disse morsomme skrøner gav ogsaa stødet til, at flere skribenter senere traadte i Sivles fodspor, og af disse har Seland drevet det videst med at bringe *norsk* fortællekunst til hæder og ære igjen.

* * *

Udmerket som Sivle var som fortæller, har han dog faaet langt større betydning som skald. I sine nationale kvad, — som er udkommet i fire samlinger, "Noreg", "Bersøglis- og andre Viser", "Skaldemaal" og "Olavs-Kvæde" — har han skjænket sit folk en skat, som Norge og først og fremst norsk ungdom vil være ham tak skyldig for i lange, lange tider fremover. Han har faaet de nationale strænge til at klinge rent og fuldtonende som faa andre norske digtere og har derved kraftig bidraget til at gjøre norsk fædrelandsfølelse til den stormagt, den nu omsider har vist sig at være.

Som skald fandt han meget snart sin egen eiendommelige

Digitized by Google

form, hvis fynd og kraft og ordknaphed strax røber, at han har gaaet i skole hos de gamle skalde. Han kom i sin ungdom til Sogndals folkehøiskole, hvis bestyrer var Jakob Sverdrup, og hvad han her lærte og hørte blev grundlæggende for hans liv. Her tændtes først tilgavns hans glødende kjærlighed til sit vakre land, her steg historiens store skikkelser lyslevende op for ham, og i den gamle historie fandt han ogsaa næring for sin freidige tro paa sit folks fremtid:

Du gamle soga, som stødt er ny
og frisk som ein jonsok-leik:
naar hugen vabbar i haustar-dy,
daa kjem du med vaarsols-kveik.
Du syner livet i vokster-drag,
du stydjer og du gjev raad.
Du provar, at enn hev me aukande dag
i verdi til lukka og daad.

Ja, soga i bok og soga paa munn
og soga i jord og stein,
du manar oss liv paa knausehard grunn
og hold paa dei berre bein.
Du syner oss sjølv som fram ifraa rot
han vox seg, vaar livsens-streng.
Du er eit ljos, ei lykt for vaar fot,
der vidare fram me gjeng.

Di skal du benkjast som oldemor
paa sømdaste sess me finn.
Me høyrer med heilag gaum dine ord
og gøymer dei i vaart sinn.
Me veit, dine augo vaktar med hug
kvart stig, me i livet gjer.
Me blotar deg offer av heiders-dug,
der framgangs-ferdi me fer.

Første gang Sivle vakte nogen større opmerksomhed som digter var i 1884, da Norges venstreforening blev stiftet i Kristiania, og han paa den store fest, som da blev holdt, fremsagde sit eggende og manende historiske digt "Erling Skakke og Sverre Konung". Det maa indrømmes, at saavel dette som mange af hans senere digte er sterkt agitatoriske, men dog ikke

Digitized by Google

i almindelig partipolitisk forstand. For bag partierne og bag alt døgnkjævl stod *fædrelandet*, og *det* var det, Sivle viede sin fagreste sang. Sivles syn paa historien var *det*, at det norske folk i fire hundrede aar havde været i udlændighed og nær tabt sig selv; i det sidste hundrede aar har det været paa hjemvei, og kampen mellem partierne gjaldt egentlig, hvor raskt denne hjemflytning skulde foregaa. Har Sivle i sine digte agiteret, saa har det netop været *for* alt det, som lettede hjemfærden og *imod* det, som hindrede og sinkede. Først i sommer kan det siges, at det norske folk helt har vundet sig hjem igjen til sin odelsgaard, og det er — som jeg nævnte i begyndelsen af denne artikel — vemodigt at tænke paa, at han ikke skulde faa opleve dette, at han figurlig talt ikke skulde faa staa i mor Norges tun og modtage sit folk med en velkomst-draapa.

Siden 1884 sendte Sivle ud det ene rungende fædrelands- og sagadigt efter det andet. Var det smaat om høvdingeskikkelser i nutiden at kvæde om, saa var der nok af dem i sagaen, og Sivle manede de gamle norske stormænd frem af mulde. Først Tord Foleson, saa Sverre og Olaverne, Ottar Birting, Harald Haarfagre, Bjørn Stallare, Erling Skjalgsson og mange flere. I disse saavelsom i mange andre findes der strofer, der er blet til opsange for alt slags fremskridtsarbeide i Norge. Som nu slutningsverset i "Tord Foleson" — et digt der vil leve, saa længe norsk maal tales:

> Mannen kan siga, men merket det maa
> i Norig si jord som paa Stiklestad staa.
> Og d e t er det stora, og d e t er det glupa,
> at merket det stend, um mannen han stupa.

Eller de par strofer i digtet "Noreg":

> Paa sjølveigen grunn og med fana si rein
> det fritt orkar standa paa sjølveigne bein.
> — — — — — — —
> Gjev handi di, bror min, me lovar og kved:
> Skal Noreg gaa under, saa vil me gaa med.

Eller det lille vers, som nu er rykket op paa siden af "Ja, vi elsker —" som Norges nationalsang:

Digitized by Google

Vi vil os et land, som er frelst og frit
og ikke sin frihed maa borge.
Vi vil os et land, som er mit og dit,
og dette vort land heder N o r g e.
Og eier vi ikke
det land endnu,
saa skal vi vinde det,
jeg og du!

Disse strofer og mange flere af samme slag er i sommer blet sunget med en glød og begeistring som aldrig før. Nu først er de blet det rammende udtryk for et *helt folks* følelser. Saaledes har Sivle ogsaa efter sin død kunnet fortsætte at gjøre sin gjerning til Norges nationale samling.

Blandt andre af hans ypperste digte maa nævnes den storslagne "Udferds-Draapa" i "Olavs-Kvæde", hvis indledning lyder saaledes:

Ut, ja ut, det var nordmanns traa,
solenge her nordmenn beid.
Ut ifraa krake, krykle og kraa,
ut ifraa fjøra og heid,
ut imod aust og ut imot vest
og ut imot sud og nord,
ut, som fyr kvar det høvde seg best,
— ut fraa sin heimsens fjord!

Ut ifraa stengsla, dimma og skodd,
ut imod dag og daad.
Ut fyr aa bryna brodd imot brodd
og røyna dei krappe raad.
Ut fyr aa fara, ut fyr aa sjaa,
ut gjønom sjoroks-eim;
ut til fyr vaagal vinning aa slaa,
ut — fyr aa venda heim.

Foruden sine fædrelandske kvad har Sivle ogsaa skrevet en hel del digte, hvori han synger ud sin varme, barnlige glæde over naturen og al naturens skabning. Disse digte er for det meste blet til som befriende udbrud efter mørke tanker og tunge stunder, hvoraf Sivle havde mere end sin rigelige andel. Saaledes heder det i "Svola":

Digitized by Google

Eg visste kje av, der var vorte vaar,
— eg visste kje av det fyr her igaar.
Det var, som eg inkje sku' gaatt eingong
at lauve spratt, og fuglen song.

Eg gjekk her og kava og gnog med mitt;
for det er no so, at ein kvar hev sitt.
Eg keik berre i n n, eg saag inkje u t,
— eg øygna kje anna enn skodd og sut.

Daa log det i lufti so god ein laatt
og spelad ein liten forlivande slaatt.
Kvaslag? — jau, sosannt er det svola, som kved!
Men daa er det vaaren og sumaren med.

Men det ypperste, han har skrevet i retning af naturlyrik, er "Vaarvon", som efter et af hans mørke øieblikke blev til en vaarkveld 1887 i en liden bøgeskog ved Askov i Danmark. Det hidsættes i sin helhed:

Det var ikvell, medan tankarne sveiv
— so vida ikring dei fuglarne fer —
det var no so fagert og fint eit ver,
himlen han kvelvde seg klaar og rein,
og vaaren log ifraa kvardan grein:
"du Per, du Per,
— aa hei! aa hopp! — aa er du no der!
Og kjenner du inkje ikvell, ikvell,
at livet det er daa det likaste lel?"

Og alle dei blomar og grøne straa,
eg saag, kvarhelst eg so gjekk og for,
dei rudde seg rom so hugheilt dei smaa,
imillom det lauvet som datt ifjor;
dei keik, og dei nikkad, — eg tykte, eg,
det var, som vilde dei segja til meg:
"du Per, du Per,
— tit! tit! tit! tit! — aa er du no der!
Og kjenner du inkje ikvell, ikvell,
at livet det er daa det likaste lel?"

Og vinden han viftad so ender og gong,
alt medan soli i vester seig,
og gauken han gol, og sysvorti song,
og lærka ho trallad, imedan ho steig.

Digitized by Google

Og som eg daa gjekk der og rusled so smaatt,
eg tykte, eg skynad deim alle so godt:
"du Per, du Per,
— kuku! kvivit! tilleti! — er du der!
Og kjenner du inkje ikvell, ikvell,
at livet det er daa det likaste lel?"

— So andad eg ut av min barm so saar
den dauda-dumba i djupe drag,
eg drakk av den lufti so frisk og klaar,
og klinkad med livet, som liver idag;
eg nikkad til lauv og til gras og til blom,
eg trallad aat fuglo, so lunden gav ljom:
"han Per, han Per,
— aa hei! hurra! tralala! — han er her!
Og det kan han kjenna ikvell, ikvell,
at livet det er daa det likaste lel!"

* * *

Sivle havde, som nævnt, mange stunder, da han nok fandt, at "livet *ikkje* var det likaste, lel." Og disse stunder faldt hyppigere og hyppigere paa, som aarene gik. Men det er ikke hensigten her at gjøre udførlig rede for Sivles livssaga.

Tidligt mistede han sin mor, og faderen havde ingen forstaaelse af guttens evner og længsler og digterdrømme; han fór ogsaa for det meste ude paa handel, saa gutten voxte op hos fremmede uden at kjende den trygge følelse, et *hjem* giver. Men det verste var, at han under examenslæsningen paadrog sig en nervelidelse, som merkede ham for hele livet. Han var i flere aar redaktør af Sverdrup-ministeriets organ i Kristiania, men dette blev ham ogsaa en tornestrøet vei; det var just under tilbageslaget fra det politiske jubelaar 1884, og Johan Sverdrups lysende stjerne var i dalende. Hertil kom at Sivle med sin ødelagte helse og sin mangel paa viljestaal var uskikket til enhver praktisk virksomhed. Han var *skald,* og det var han hélt, og intet andet. Men at være skald, og det alene — i et lidet folk — er det samme som at være dømt til armodskaar. Og det blev ogsaa Sivles lod. At modtage hjælp eller i mindste maade være nogen til byrde var han for ærekjær til, og tilsidst berøvede sygdom og armod ham den sidste rest af livsmod. — —

Digitized by Google

Her en dag sad jeg og rodede i nogen gamle papirer og fandt deriblandt ogsaa et brev fra Per Sivle. Saavidt jeg skjønner, maa jeg efter en haard sygdom ha sendt ham et mismodigt brev. Og saa trøster han mig som en far. Friskt mod! siger han, og tak Vorherre for, at du er rask igjen. Verden er god, og livet ligger lyst foran dig. —

Nu forekommer dette brev mig næsten som en anklage — som om jeg forstaaelsesløst har krævet og modtaget fra den hugsaare skald noget, som han trængte meget bedre end jeg.

Jeg havde den glæde at kjende Sivle i hans bedste dage — da han skrev sine "Sogor" og "Vossa-Stubba", og det kan jeg vidne, at et mere hjertensgodt menneske har jeg aldrig kjendt. Han kunde ogsaa da ha sine tunge stunder med sygdom, hugverk og vonløysa; eller han kunde i et øiebliks harme ta varulvhammen paa, og da var det ikke naadigt at komme ud for hans flængende spot. Men dette hændte sjælden. Ellers straalede der barnlig hjertensgodhed ud fra ham. Stemme, smil og ansigtsudtryk talte samme sprog, og det var ligefrem, som man blev et bedre menneske ved at være nær ham. Men denne samme hjertensgodhed var det ham vistnok ogsaa en livsbetingelse at møde hos dem, han færdedes blandt. — —

Nogle digte, han skrev i fjorvaar tyder paa, at han allerede da ansaa sig for færdig. Ialfald viser følgende rørende digt fra sidst i mai, hvilken retning hans tanker havde taget:

Smaaguten kviler ved mor sin barm,
der er han so urædd og held seg so varm.
Og sidan han leikar paa golv og tun.
— So byrjar tora aa slaa yver brun,
og rædsla kryp han nedyver rygg.
Daa spring han til mor fyr aa kjenna seg trygg:
"Mor, mor, gjøym meg, mor!"

Og menneskja vankar so vida ikring,
og kvar ho so gjeng, ja, so gjeng ho i ring.
Og naar ho so eingong fyr aalvor vert trøytt,
og alting er freista og alting er nøytt,
so ligg ho og maular og veit inkje meir
enn berre ei lengting som fugl til sit reir:
"Mor, mor, gjøym meg, jord!"

Digitized by Google

Og eg var eit barn, og er ein mann,
og mykje eg vonte, og lite eg vann.
Eg vanka og flutte paa villande fot,
og jamnast so bar meg no vegen imot.
Og no er eg trøytt, og eg stundar til natt,
og berre ein einaste sukk eg hev att:
"Mor mor, gjøym meg, jord!"

Men hans afskedshilsen til Norge er samtidigt baade rørende og anklagende. Heri heder det blandt andet:

Ja, no skal Noreg ha takk fyr meg.
Og so fær daa kvar ein syta fyr seg.
Eg gjorde mitt, og det var inkje stort;
men endaa eg segjer, at gjort er gjort.

Eg vilde det besta, eg rokk inkje meir,
og det kan nok raaka fyr nokon fleir.
Eg gav det, eg hadde, eg hadde kje stort;
men endaa eg segjer, at gjort er gjort.

Eg vilde mitt Noreg so indarleg godt,
eg vilde det stort, der det enno er smaatt.
Og aldri eg var so fjaag og so glad,
som naar eg fekk kveda Noreg eit kvad.

— — — — — —

Og so skal daa Noreg ha takk fyr meg;
og so fær daa kvar ein syta fyr seg.
— Men eg vil Noreg so indarleg væl,
at hugheilt so gav eg det hjarta og sjæl.

* * *

Jeg hører fra Norge, at der nu forberedes en samlet billig folkeudgave af Sivles skrifter. Denne vil jeg gjerne anbefale mine landsmænd paa denne side havet, naar den engang udkommer. Ligesaa er det, saavidt jeg forstaar, tanken at reise et mindesmerke paa hans grav i Drammen, ligesom der skal reises en bautasten i hans hjembygd, paa Stalheim, og som —

Digitized by Google

meget passende — skal afsløres paa Norges nye frihedsdag, næste 7de juni.

Dette bringer én vel uvilkaarlig til at tænke paa Wergelands ord:

Nu da skalden ligger lig,
er triumfens time runden.
Laurer sig
mellem tornens grene blande,
som sig bored i hans pande.
Paa hans grav
lægges nu en blomstomvunden
efeukranset tyrsusstav.

Men alligevel — — —

Vilde det være alt for meget "out of place" at foreslaa, at vi her i vesterheimen, som har læst os varme om hjertet paa "Sogor" eller hans nationale digte eller for en stund har leet alle bekymringer paa flugt over hans "Vossa-Stubba", slaar os sammen og sender hjem et lidet bidrag til en Sivle-bauta?

Kristian Prestgard.

Digitized by Google

Nogle bøger.

I dette første bind af "Symra" var det oprindelig hensigten at omtale nogenlunde udførlig endel amerikanske og nordiske historiske og literaturhistoriske arbeider — verker der tilsammen vilde danne et lidet udmerket "kulturbibliotek" for norsk skoleungdom og norske "literære foreninger" her i landet. Men nu blir det desværre ikke plads til mere end saa vidt at faa nævnt nogle faa, og vi vælger da ganske naturligt nogle af de vigtigste norske arbeider.

Først og fremst maa nævnes prof. **J. E. Sars's** "Norges politiske Historie 1815—1885" og prof. **Yngvar Nielsens** "Norge i 1814". Ved et eiendommeligt tilfælde udkom begge disse bøger ifjor. De kunde aldrig ha kommet paa et beleiligere tidspunkt; for en bedre og klarere veiledning til forstaaelsen af, hvad der i sommer er hændt i Norge kan man ikke faa. Det falder naturligst at læse prof. Nielsens bog først. I de for Norge saa begivenhedsrige dage i sommer har nok nogen hver søgt tilbage til minderne fra det store friheds- og — man kan vel tilføie — trængselsaar 1814. Nu, da man var naaet til en ny og vigtig milepæl i det norske folks historie, var det saa rimeligt, at man ogsaa saa sig tilbage til den forrige, og det vil være enhver en glæde at se, at aanden fra 1814 endnu gaar igjen i vore dages nordmænd. Prof. Nielsen, som i snart en menneskealder ihærdigt har gransket kilderne til Norges historie omkring 1814, har i denne sin bog givet os en udførlig og let overskuelig fremstilling af frihedsaarets begivenheder fra dag til dag og upartiske skildringer af de mænd, som her var med at grundlægge det nye Norge.

Hvordan dette nye Norge videre udvikledes frem igjennem tiderne fra 1814 til parlamentarismens seir i 1884 faar man at vide i prof. Sars's bog — den første fyldige sammenhængende fremstilling, som findes i den norske bogheim af dette overordentlig interessante tidsrum, dobbelt interessant, fordi mange af de mænd, som var med at bestemme udviklingens kurs og fart endnu er lyslevende. Betegnelsen "politisk historie" er jo rigtig, forsaavidt som det for en væsentlig del er stortingets historie, en skildring af dets stadig voxende dyg-

Digitized by Google

tighed, anseelse og magt, men det er meget mere. Det er i det hele en klar og aandfuld fremstilling af nationalfølelsens og den bevidste norskhedsbestræbelses vext og udfoldelse, og foruden af de ledende politikere faar man ogsaa fortrinlige karakteristiker af alle andre, som i nogen fremtrædende grad har været med at bære tømmer til det norske nationale bygverk.

Et andet nyt norsk verk, som paa en udmerket maade supplerer Sars's politiske historie maa her nævnes. Det er "Nordmænd i det 19de Aarhundrede", udgivet ved prof. **Gerhard Gran.** Verkets opgave er, forat bruge udgiverens ord, "gjennem udførlige enkeltfremstillinger af betydelige mænd og deres arbeide at give et nogenlunde samlet billede af norsk kulturudvikling i forrige aarhundrede." At dømme efter de hidtil udkomne hefter er denne overmaade interessante opgave lykkedes udmerket. Bogen vil bringe udførlige biografiske skildringer af følgende personligheder: Hans Nielsen Hauge, Grev Herman Wedel Jarlsberg, Præsident W. F. K. Christie, Maleren prof. H. C. Dahl, Christian Magnus Falsen, Niels Henrik Abel, Ole Gabriel Ueland, Søren Jaabæk, Henrik Wergeland, A. M. Schweigaard, P. A. Munch, J. S. Welhaven, Johan Sverdrup, Fredrik Stang, P. C. Asbjørnsen, Jørgen Moe, Ivar Aasen, Camilla Collett, Ole Bull, Halvdan Kjerulf, Adolf Tidemand, Hans Gude, A. O. Vinje, Gisle Johnsen, Henrik Ibsen, B. Bjørnson, Edvard Grieg, Sophus Bugge, J. E. Sars, Johan Svendsen og Sophus Lie.

Dette var altsammen verker om det nye Norge. Men af ikke mindre interesse og værd er to store verker om den gamle tid, som prof. **Alexander Bugge** nylig har sendt ud, nemlig: "Vikingerne, Billeder fra vore Forfædres Tid" og "Vesterlandenes Indflydelse paa Nordboernes og særlig Nordmændenes ydre Kultur, Levesæt og Samfundsforhold i Vikingtiden" Den første af disse bøger indeholder en række selvstændige afhandlinger eller essays om nordmændenes forbindelser med de britiske øer i den ældgamle tid, og han gir mange interessante oplysninger om den gjensidige paavirkning, som nordboer og kelter har øvet paa hverandre. Ligesaa gjør han rede for "de nordiske folk i deres første fremtræden" og skildrer den eiendommelige modsætning mellem enhed og slægtskab paa den ene side og tredelthed og adskilthed paa den anden, som allerede fra gammel tid har præget de tre nordiske folk. — I det andet nævnte store verk behandler Bugge væsentlig det samme emne, men han gaar her mere videnskabeligt tilverks. Begge tilsammen gir en overmaade interessant fremstilling af vikingtidens kultur.

Alle de ovennævnte verker burde anskaffes til alle norske foreningsbiblioteker og skolebogsamlinger her i landet. Bedre læsning kan vaagen, læselysten norsk ungdom ikke faa. Og vi vil just ikke ha ondt af at faa vor historiske sans skjærpet lidt.

K. P.

Digitized by Google

Vore bidragsydere.

Overfor en udelukkende norsk-amerikansk læsekreds at fortælle, hvem vore norsk-amerikanske bidragsydere er, vilde naturligvis være aldeles upaakrævet. Det samme vilde være tilfældet med hensyn til vore bidragsydere i Norge, hvis det blot gjaldt et publikum inden Norges grænser. Derimod finder vi det betimeligt og passende at præsentere vore norsk-amerikanske bidragsydere for vore læsere i Norge og omvendt vore bidragsydere i Norge for vore norsk-amerikanske læsere.

Anders Hovden, født 1860 paa Søndmøre, studerede theologi og er nu prest i Krødsherred — i sin tid Jørgen Moes kald. Hovden har udgivet en lang række digtsamlinger, saasom "Sunnmøringen", "Sviv", "Heimhug", "Tungalda", "Bonden" og "Ein Bautastein", endvidere flere fortællinger, saaledes "Odd", "Hardhausar" og "I den vide Verdi" og to prædikensamlinger "Heim og Hamn" — alt paa landsmaal.

Dr. theol. Ulrik Vilhelm Koren, født i Bergen 1826, student 1844 og kand. theol. fra Kristiania universitet 1852; reiste paa kald fra norske menigheder i Iowa til Amerika i 1853; har siden 1861 været medlem af kirkeraadet i synoden for den norsk-evangelisk-lutherske kirke i Amerika og dette samfunds formand siden 1894; blev udnævnt til kommandør af st. Olafs-ordenens 2den klasse 1903 og kreeredes samme aar til dr. theol. af det tyske theologiske Concordia-seminar i St. Louis, Missouri. Dr. Koren har skrevet en mængde artikler og afhandlinger i "Maanedstidende" og "Ev. luth. Kirketidende" foruden flere pamfletter og skrifter vedrørende theologiske spørgsmaal og kirkelige forhold blandt nordmændene i Amerika.

Bernt Støylen, født 1858, blev theologisk kandidat i 1885. Efterat have virket en tid som personel-kappellan blev han bestyrer af Notoddens privatseminar i Hiterdal og ansattes høsten 1902 som hovedlærer ved det praktisk-theologiske seminar i Kristiania efter stiftsprovst Gustav Jensen. Støylen har udgivet "Norske Døbenavne" og virket meget for det norske landsmaals brug i folkeskolen. Ved de to sidste bispevalg (i Kristianssands og Trondhjems stifter) har Støylen faaet adskillige stemmer.

Dr. K. Gjerset, født i Romsdalen 1865, kom til Amerika 1871,

Digitized by Google

studerede ved Minnesotas universitet, derefter ved Johns Hopkins universitet i Baltimore og universitetet i Heidelberg i Tyskland, hvor han opnaaede den filosofiske doktorgrad ved en afhandling: "Der Einfluss von James Thomson's "Jahreszeiten" auf die deutsche Literatur des achtzehnten Jahrhunderts." Efter sin tilbagekomst til Amerika virkede han i nogle aar som akademiebestyrer i St. Ansgar, Iowa, og Glenwood, Minn., og har siden 1902 været professor ved Luther college, hvor han er hovedlærer i historie.

Johan Nathan Kildahl, født i Beitstaden 1857, kom til Amerika 1866, gjennemgik Luther college og blev theologisk kandidat ved den norske synodes presteskole, Luther seminar, 1882; var derefter prest i synoden og en kort tid theologisk professor ved Hauges synodes seminar i Red Wing, Minn. Han optog senere igjen prestegjerningen og virkede først i den norske synode, siden, fra 1887, i den forenede kirke, indtil han blev bestyrer for dette samfunds lærde skole, St. Olaf college, en stilling, som han fremdeles beklæder.

Hans Seland, født ved Flekkefjord i 1867. Foruden at drive sin gaard har han siden 1890 sendt ud et stort antal bøger saasom "Ein liten Gut", "I Straumen", "Hikstorier", "Søren Lande", "Inger, ein Sumardraum", "Trældoms Kaar", "Andror", "Seiande Segner", "Eikeli", "Synkvervd" og "Høgsumar". Megen opmerksomhed har han ogsaa vakt som hikstoriefortæller. Havde i 1903 statens forfatterstipendium, som han brugte til en amerikafærd og skrev efter hjemkomsten "Um Amerika og frendefolket i vesterheimen".

Halvdan Koht, født i 1873, blev kand. mag. i 1896 og i 1901 universitets-stipendiat i historie. Efter J. B. Halvorsens død har han forestaaet udgivelsen af "Norsk Forfatter-Lexikon", som det endnu vil tage et par aar at fuldføre. Han har ogsaa udgivet en række bøger paa landsmaal, dels skolebøger, dels folkeskrifter. Endvidere har han (sammen med tyskeren J. Elias) samlet og udgivet Henrik Ibsens breve i to bind og et udvalg af A. O. Vinjes digte og prosaskrifter. Til prof. Grans store verk "Nordmænd i det 19de Aarh." og dr. Aage Friis's store nye verdens-kulturhistorie i 8 bind leverer Koht afhandlinger. Han var redaktør for Norge af aarbogen "Norden 1902", som tildels har tjent til mønster for "Symra". Koht er konsulent i politisk historie ved det norske Nobel-institut og medlem af styret for Det norske samlaget.

Juul Dieserud, født i nordre Aurdal, Valdris, 1861, tog examen artium 1884, andenexamen 1886 og filologisk embedsexamen 1892; virkede i mellemtiden som andenlærer ved Hammerfest middelskole; har efter sin ankomst til Amerika (1892) næsten hele tiden været knyttet til amerikanske bibliotheker. Dieserud har ydet hyppige bidrag til pressen og blandt andet været det norske "Dagbladets" korrespondent; han udgav 1903 en brochure i anledning "Vikings" ankomst, betitlet: "Sagaens Leif Erikson" og i 1901 en afhandling paa engelsk: "Norse discoveries in America", der blev optaget i "Bulletin of the American Geographical Society". Han har i mange aar syslet med antropologiske studier, og resultaterne heraf foreligger nu i manuskript, som vil blive trykt under titelen: 'The scope and content of the science of Anthropology; historical review; library classification and anotated bibliography."

Gisle Bothne, født paa Fredrikshald 1860, frekventerede latinskolen der og udvandrede til Amerika 1876; udexamineredes ved Luther college og Northwestern University i Watertown, Wisconsin, hvorefter han studerede filologi ved Johns Hopkins University i Baltimore. Han har siden 1881 været professor ved Luther college, hvor
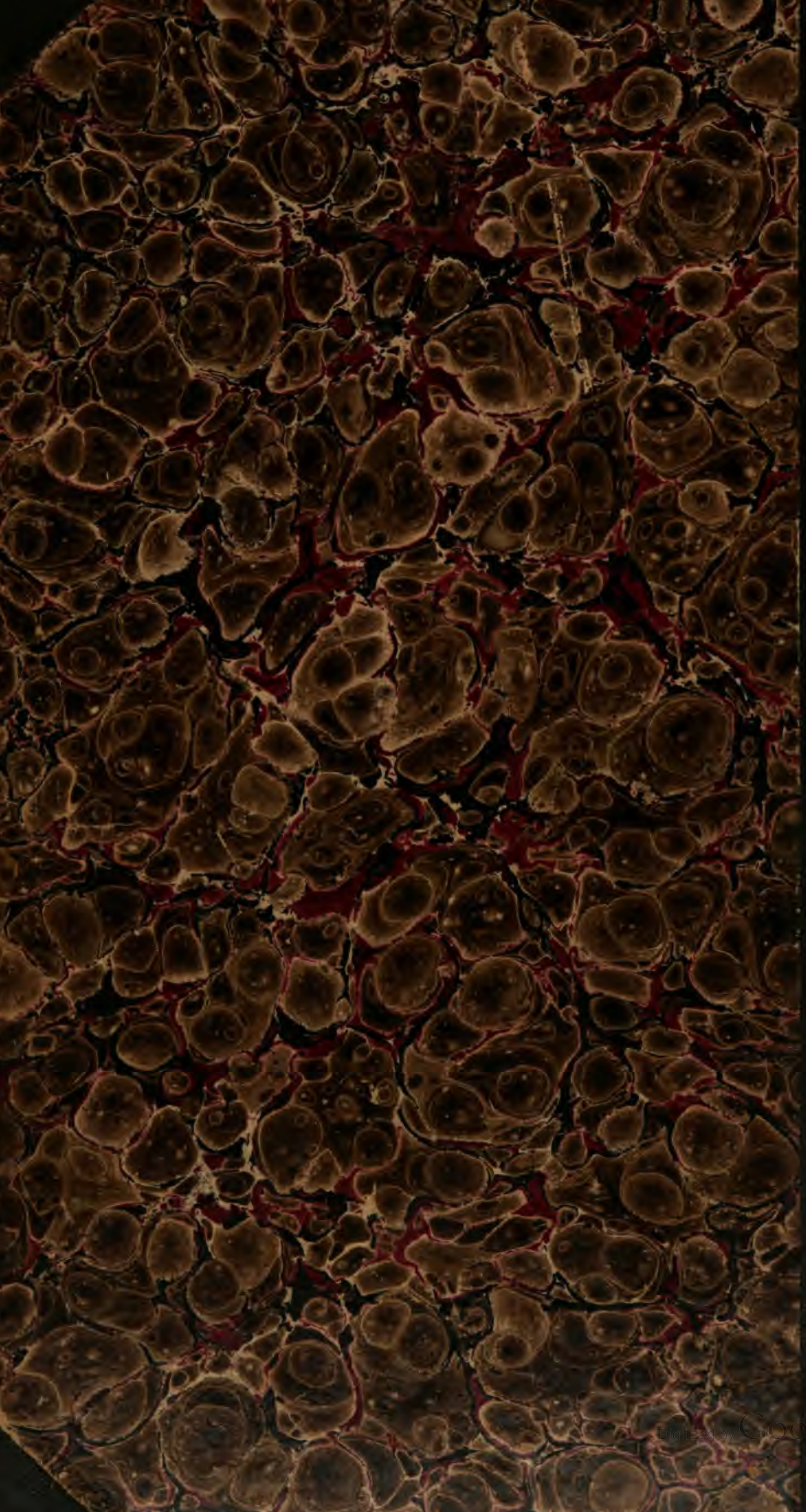
Digitized by Google